

ЛІТЕРАТУРА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту

**Фінансовий аналіз
Методичні рекомендації
для проведення практичних занять та
самостійної роботи студентів**

Тернопіль - 2016

Фінансовий аналіз. Методичні рекомендації для проведення практичних занять та самостійної роботи студентів // Укл. Н.І. Синькевич., С.М. Співак – Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2016. – с. 136.

Укладачі: Синькевич Надія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ТНТУ ім. І. Пулюя
Співак Сергій Михайлович, кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ТНТУ ім. І. Пулюя

Рецензенти: Білоус Ольга Степанівна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ТНТУ ім. І. Пулюя
Федорович Роман Володимирович, кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри промислового маркетингу ТНТУ ім. І. Пулюя

Методичні вказівки розглянуті і затверджені на засіданні кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Протокол № 6 від 12 лютого 2016 р.

Схвалені науково-методичною радою факультету економіки та підприємницької діяльності
Протокол № 4 від 29 лютого 2016р.

ЗМІСТ

Вступ	3
Тема 1. Зміст та особливості аналізу фінансового стану підприємства	4
Тема 2. Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства	13
Тема 3. Аналізування майна підприємства	20
Тема 4. Характеристика джерел формування капіталу підприємства	35
Тема 5. Оцінка руху грошових коштів	53
Тема 6. Ліквідність та платоспроможність підприємства	60
Тема 7. Аналіз фінансової стійкості (стабільності) підприємства	66
Тема 8. Ділова активність підприємства	76
Тема 9. Оцінка прибутку та рентабельності підприємства	83
Тема 10. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства	111
Тема 11. Аналіз потенційного банкрутства та шляхи оздоровлення фінансового стану підприємства	122
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	133

Вступ

Методичні рекомендації для проведення практичних занять та самостійної роботи студентів з дисципліни „Фінансовий аналіз” є доповненням до теоретичного курсу даної дисципліни і мають на меті закріплення і поглиблення здобутих студентами теоретичних знань, набуття навичок аналітичної роботи та вирішення конкретних практичних задач за даними фінансової звітності суб’єктів господарювання. Зважаючи на це, у методичних вказівках теоретичний матеріал по кожній темі подано у скороченій формі, проте представлено велику кількість задач і прикладів їх розв’язання з ґрунтовними поясненнями. Слід відмітити, що методика розрахунку аналітичних показників подана безпосередньо в таблицях, що значно спрощує проведення аналітичної роботи.

Самостійна робота сприяє формуванню економічного кругозору, поширенню вже одержаних знань, вивченню складних актуальних проблем реальної дійсності, їх усвідомленню і аналізу. Самостійна робота виступає також дійовою формою самоконтролю рівня знань студентів, широти їх кругозору, глибини їх інтелекту.

Тема 1. Зміст та особливості аналізу фінансового стану підприємства

1. Фінансовий стан підприємства
2. Класифікація видів аналізу фінансового стану підприємства
3. Прийоми фінансового аналізу
4. Методи і моделі фінансового аналізу
5. Послідовність проведення аналізу фінансового стану підприємства
6. Користувачі фінансового аналізу (бухгалтерської звітності)

Зміст і основне завдання фінансового аналізу – оцінка фінансового стану і виявлення можливості підвищення ефективності функціонування господарюючого суб'єкта.

Фінансові ресурси підприємства – це всі грошові засоби підприємства, які формуються з метою фінансування його діяльності.

Фінансовий стан – система показників, які характеризують наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів підприємства.

Методи і моделі фінансового аналізу

Для досягнення **основної мети аналізу** фінансового стану підприємства – його об'єктивної оцінки та виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування можуть застосовуватись різні методи аналізу.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства.

Таблиця 1.1

Класифікація методів фінансового аналізу

Традиційні	Математико-статистичні	Евристичні
Порівняння Групування Деталізація Балансовий Елімінування Пайова участь	Елементарна математика Класична математика Математична статистика Математичне програмування Методи оцінювання грошей в часі	Мозкова атака Круглий стіл Комісії і конференції Коллективний блокнот Контрольні питання Анкетування Інтерв'ю Дельфі Асоціації і аналогії Інверсії

За класифікацією (табл.1.1) розрізняють неформалізовані й формалізовані методи аналізу. **Неформалізовані (евристичні) методи** аналізу ґрунтуються на описі аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях.

До **неформалізованих** належать такі методи:

- експертних оцінок та сценаріїв;
- психологічні;
- морфологічні;
- порівняльні;
- побудови системи показників;
- побудови системи аналітичних таблиць.

Ці методи застосовують в основному для прогнозування стану об'єкта на перспективу в умовах неповно використаної інформації, неможливості обліку всіх чинників, спрощеної уяви про явища економічної дійсності, тобто в умовах часткової або повної невизначеності. В них велике значення мають інтуїція, досвід та знання аналітика.

До **формалізованих методів** фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладено жорстко формалізовані аналітичні залежності. Основні з них такі:

- арифметичних різниць;
- ланцюгових підстановок;
- відсоткових чисел;
- дисконтування;
- диференційний;
- балансовий;
- логарифмічний;
- виокремлення ізольованого впливу факторів;
- інтегральний;
- простих та складних відсотків та інші.

У процесі фінансового аналізу також широко застосовують **традиційні**

методи економічної статистики:

- середніх та відносних величин;
- групування;
- графічний;
- індексний;
- елементарні методи обробки рядів динаміки)

та **математико-статистичні:**

- кореляційний аналіз;
- дисперсійний аналіз;
- метод головних компонентів.

Використання видів, прийомів і методів фінансового аналізу підприємств у сукупності становить методологію та методику аналізу.

Фінансовий аналіз здійснюють за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Існують три **основні типи моделей**, які застосовують у процесі аналізу фінансового стану підприємства:

- дескриптивні;
- предикативні;
- нормативні.

Дескриптивні моделі (описового характеру) є основними для оцінки фінансового стану підприємства. В них фіксуються суттєві характеристики (змінні і постійні) об'єкту, що аналізується, встановлюється наявність і загальний характер взаємозв'язку між ними.

До них належать:

- 1) формування аналітичного балансу шляхом агрегування його статей;
- 2) вертикальний і горизонтальний аналіз звітності.

Вертикальний (структурний) аналіз дає змогу оцінити структуру узагальнюючих показників, тобто визначити питому вагу окремих складових агрегованих показників.

Горизонтальний (трендовий) аналіз базується на вивченні динаміки окремих фінансових показників (статей звітності) у часі. В процесі цього

аналізу розраховуються темпи росту, приросту окремих показників звітності за ряд періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни.

3) Система фінансових коефіцієнтів. Базується на вивченні співвідношення різних абсолютних показників діяльності підприємства і визначенні коефіцієнтів. До таких коефіцієнтів належать: коефіцієнти ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, коефіцієнти рентабельності і т.д.

Дескриптивні моделі ґрунтуються на використанні інформації із фінансової звітності.

Предикативні моделі – це моделі, які використовуються для прогнозування доходів та прибутку підприємства, його майбутнього фінансового стану. Найпоширеніші з них такі:

- 1) розрахунок точки критичного обсягу продажу (аналіз беззбитковості);
- 2) побудова прогнозних фінансових звітів;
- 3) моделі динамічного аналізу (детерміновані або факторні моделі) та регресивні моделі;
- 4) моделі ситуаційного аналізу.

Нормативні моделі – це моделі для порівняння фактичних результатів діяльності підприємства із нормативними. Нормативні моделі дозволяють порівняти фактичні результати діяльності підприємства з очікуваними, з середньогалузевими. Ці моделі використовуються, як правило, у внутрішньому фінансовому аналізі. Вони зводяться до встановлення нормативних значень показників і до аналізу відхилень фактичних даних від нормативів.

Отже, у процесі аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватись найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу. Їх кількість застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

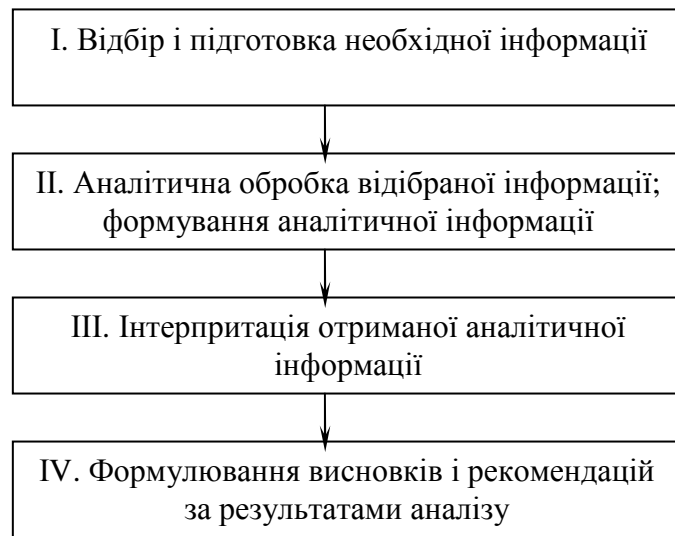
Склад елементів оцінки фінансового стану підприємства	
<p>Майновий стан — величина і стан майна підприємства</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Сума господарських коштів підприємства, в т.ч. виробничих запасів; незавершеного виробництва; готової продукції; дебіторської заборгованості; грошових коштів та ін.. — Частка активної частини основних коштів — Коефіцієнти зношення, вибуття, відновлення основних фондів
<p>Ліквідність — можливість підприємства реалізувати активи з метою отримання коштів для оплати своїх зобов'язань та потреб</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Коефіцієнт поточної ліквідності — Коефіцієнт швидкої ліквідності — Коефіцієнт абсолютної ліквідності
<p>Платоспроможність — здатність підприємства своєчасно та повністю виконувати свої зобов'язання за всіма операціями грошового характеру на визначений період</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Коефіцієнт покриття — Коефіцієнт загальної платоспроможності
<p>Прибутковість — ефективність використання ресурсів, що забезпечують отримання конкретного доходу</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Прибутковість активів — Прибутковість власного капіталу — Коефіцієнт валової маржі — Прибутковість інвестицій
<p>Рентабельність — наскільки прибуткова діяльність підприємства</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Коефіцієнт рентабельності активів — Коефіцієнт рентабельності реалізації — Рентабельність власного капіталу
<p>Ділова активність — здатність підприємства ефективно використовувати свої ресурси</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Коефіцієнт оборотності активів — Коефіцієнти оборотності дебіторської, кредиторської заборгованості — Коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів
<p>Фінансова стійкість — фінансові можливості підприємства щодо підтримання платоспроможності підприємства у перспективі на необхідному рівні</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Коефіцієнт автономії (незалежності) — Коефіцієнт довгострокового запозичення коштів — Коефіцієнт концентрації позикового капіталу
<p>Ринкова активність — думка про підприємство на ринку та ринкове сприйняття ступеня його ризику</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Прибуток на одну акцію — Співвідношення ціни і прибутку на одну акцію — Співвідношення ринкової і балансової вартості однієї акції

Рис. 1.1. Основні елементи оцінки фінансового стану підприємства

Види аналізу	Характеристика
Зовнішній аналіз	Проводиться працівниками фіскальних органів, аудиторських фірм, банків та інших організацій на основі фінансової звітності з метою об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства. Основними завданнями зовнішнього аналізу є: <ul style="list-style-type: none"> - оцінка фінансових результатів; - аналіз рентабельності та ділової активності підприємства; - аналіз активів та джерел їх фінансування (аналіз капіталу); - оцінка фінансової стійкості підприємства; - аналіз ліквідності та платоспроможності; - оцінка інвестиційної привабливості підприємства і т.д.
Внутрішній аналіз	Проводиться фінансовими менеджерами, аналітиками, власниками підприємства із використанням всієї сукупності необхідної інформації. Результати такого аналізу можуть бути комерційною таємницею. Мета внутрішнього аналізу полягає не тільки в оцінці фінансового стану підприємства, але й в постійній роботі, спрямованій на його покращення. Завдання внутрішнього аналізу включають всі завдання зовнішнього, а також: <ul style="list-style-type: none"> - оцінку співвідношення обсягу реалізації, витрат і прибутку; - оцінку ефективності авансованого капіталу; - оптимізацію структури капіталу і т.д.
Повний аналіз	Проводиться з метою вивчення всіх аспектів формування і використання фінансових ресурсів підприємства.
Тематичний аналіз	Обмежується вивченням лише окремих аспектів (наприклад, тільки аналіз кредитоспроможності)
Попередній аналіз	Пов'язаний із вивченням майбутніх фінансових позицій підприємства (оцінка власної кредитоспроможності перед прийняттям рішення щодо залучення банківського кредиту; оцінка рівня активності фондового ринку перед прийняттям рішення про додаткову емісію акцій чи ін.)
Оперативний аналіз	Проводиться в процесі реалізації окремих фінансових планів чи управлінських рішень з метою оперативного впливу на хід окремих операцій.
Ретроспективний аналіз	Проводиться за минулі періоди. Дає можливість прогнозувати діяльність підприємства на майбутнє. Базується на матеріалах статистичної і фінансової звітності за ряд звітних періодів.
Експрес-аналіз	Проводиться регулярно оцінка основних показників фінансового стану на основі даних бухгалтерського обліку для прийняття оперативних управлінських рішень.
Поглиблений аналіз	Передбачає оцінку всіх параметрів (показників) фінансового стану на основі даних фінансового і управлінського обліку з використанням альтернативних алгоритмів розрахунку і вивченням впливу окремих факторів.

Рис. 1.2. Класифікація основних видів фінансового аналізу

Послідовність проведення аналізу фінансового стану підприємства

Рис. 1.3. Етапи фінансового аналізу

Основними видами аналізу фінансового стану підприємства є експрес-аналіз та деталізований аналіз фінансового стану підприємства.

Експрес-аналіз - відображення невеликої кількості найбільш важливих показників і відстеження їх динаміки. Мета аналізу – оцінка фінансового стану підприємства. Його виконують в три етапи:

- підготовчий;
- попередній огляд;
- економічне читання і аналіз звітності.

Мета підготовчого етапу – рішення про доцільність проведення аналізу.

Мета попереднього огляду – це ознайомлення з пояснювальною запискою до балансу, щоб оцінити фінансову діяльність у звітному періоді, визначити основні показники діяльності та якісні зміни у фінансовому стані.

Мета етапу економічного читання і аналізу звітності – це узагальнена оцінка результатів діяльності підприємства.

Під час *проведення експрес-аналізу* потрібно оцінити:

1. Господарські кошти підприємства і їх структуру.

2. Основні активи підприємства.
3. Структуру та динаміку оборотних коштів підприємства.
4. Основні результати фінансово-господарської діяльності.
5. Ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.

Закінчується експрес-аналіз висновками про фінансовий стан підприємства, а також пропозиціями щодо шляхів його поліпшення.

Мета деталізованого аналізу – характеристика майнового і фінансового стану підприємства за результатами фінансової діяльності у звітному періоді та прогнозування можливостей розвитку підприємства на перспективу.

Програма деталізованого аналізу включає:

1. Попередній огляд економічного і фінансового стану підприємства:

- характеристика загального напрямку фінансово-господарської діяльності;
- виявлення «хворих» статей звітності.

2. Оцінка економічного потенціалу підприємства:

а) оцінка майнового стану

- вертикальний аналіз балансу;
- горизонтальний аналіз балансу;
- аналіз якісних зрушень у майбутньому стані;

б) оцінка фінансового стану:

- оцінка ліквідності, платоспроможності;
- оцінка фінансової стійкості;
- ділової активності та ін. показників і коефіцієнтів фінансового стану.

3. Оцінка результативності фінансово-господарської діяльності:

- оцінка основної діяльності;
- аналіз рентабельності;
- оцінка стану на ринку цінних паперів.

Деталізований аналіз закінчується характеристикою основних показників фінансового стану підприємства у динаміці та окреслюються шляхи покращення фінансової діяльності.

Користувачі фінансового аналізу	Сфера їх інтересів
1. Інвестори	Здійснення прибуткових фінансових вкладень (здатність підприємства оплачувати дивіденди та ефективно використовувати ресурси підприємства)
2. Працівники підприємства	Рівень оплати праці. Збереження робочих місць. Пенсійне забезпечення
3. Кредитори	Своєчасне повернення кредиту та отримання відсотків; оцінка доцільності надання чи продовження кредиту; визначення умов кредитування
4. Постачальники та інші кредитори	Оплата рахунків за товари, роботи, послуги, продукцію; оцінка надійності ділових зв'язків з даним клієнтом
5. Замовники (клієнти)	Отримання необхідних товарів, робіт, послуг
6. Органи державного управління, фіскальні та статистичні органи	Своєчасне та повне отримання податків; статистичне узагальнення показників по галузях; виявлення макроекономічних тенденцій
7. Громадськість (преса, інформаційні агенства)	Соціальний стан суспільства; платоспроможність населення; огляд та оцінка тенденцій розвитку і діяльності окремих компаній і галузей
8. Керівництво підприємством	Оцінка ефективності прийнятих управлінських рішень і визначення основних напрямків розвитку підприємства.
9. Аудиторські фірми	Перевірка відповідності даних звітності та правильність обліку всіх господарських операцій
10. Інвестиційні компанії	Розробка рекомендацій своїм клієнтам щодо ефективності інвестування капіталу
11. Біржі цінних паперів	Оцінка даних звітності при реєстрації відповідних підприємств

Рис. 1.4. Користувачі фінансового аналізу (бухгалтерської звітності)

ЗАВДАННЯ. Використовуючи вивчені методи аналізу провести оцінку фінансового стану підприємства на якому Ви проходили практику і який є об'єктом Вашого дослідження.

Тема 2. Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства

1. Необхідність та мета складання фінансової звітності
2. Вимоги до фінансової інформації
3. Принцип підготовки фінансової звітності
4. Баланс підприємства та його складові
5. Звіт про фінансові результати
6. Звіт про рух грошових коштів

Інформаційним забезпеченням для проведення аналізу є :

1. Дані оперативного, бухгалтерського і статистичного обліку і звітності.
2. Фінансова звітність – ф. № 1 “Баланс”, ф. № 2 “Звіт про фінансові результати”, ф. № 4 “Звіт про власний капітал”, “Примітки до річної фінансової звітності”.
3. Статистична звітність: ф. № І-Б “Звіт про фінансові результати і дебіторську і кредиторську заборгованість”, ф. № І – підприємництво, “Звіт про основні показники діяльності підприємства” та інші.
4. Бізнес-план, фінансовий план.
5. Матеріали ринкових досліджень.
6. Фінансовий план.

Баланс підприємства та його складові

Елементи балансу	Зміст
Активи	Ресурси контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких як передбачається дасть можливість отримання економічних вигод у майбутньому
Зобов'язання	Заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій, і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства
Власний капітал	Частина в активах підприємства, що залишаються після вирахування його зобов'язань

Рис. 2.1. Характеристика елементів балансу

ЗАВДАННЯ. На основі запропонованого балансу (Табл.2.1) пояснити абсолютні та відносні відхилення у статтях балансу

Таблиця 2.1.

Аналітичний баланс

Актив	Код рядка	На початок року	На кінець року	Відхилення	
				Абсолютне (+,-)	Відносне (%)
1		2	3	4	5
I. Необоротні активи					
Нематеріальні активи;	1000	100	93	(7)	(7)
первісна вартість	1001	238	315	77	32
накопичена амортизація	1002	138	222	84	61
Незавершені капітальні інвестиції	1005	6491	19040	12549	193
Основні засоби:	1010	84837	97483	12646	15
первісна вартість	1011	115204	143989	28785	25
знос	1012	30317	46506	16189	53,3
Усього за розділом I	1095	91478	116616	25138	27,5
II. Оборотні активи					
Запаси	1100	29607	15700	(13907)	50
Виробничі запаси	1101	5316	5167	(149)	(2,8)
Незавершене виробництво	1102				
Готова продукція	1103	23682	10527	(13155)	(55,5)
Товари	1104	609	6	(603)	(99)
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	2710	2141	(569)	(20,9)
Дебіторська заборгованість за розрахунками:					
за виданими авансами	1130	4732	6865	2133	45,07
з бюджетом	1135	283	453	170	60,07
у тому числі з податку на прибуток	1136				
з нарахованих доходів	1140				
із внутрішніх розрахунків	1145	20993	23825	2832	13,49
інша поточна дебіторська заборгованість	1155	2107	246	(1861)	(88,3)
Гроші та їх еквіваленти	1165	625	1164	536	86,24
Готівка	1166	56	106	50	89,3
Рахунки в банках	1167	569	1058	489	85,9
Витрати майбутніх періодів	1170	71	74	3	4,2
Усього за розділом II	1195	61128	50468	(10660)	(17,4)
III. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття	1200	152606	167084	14478	9,5
Баланс	1300	305212	334168	28956	9,5

Продовження таблиці 2.1

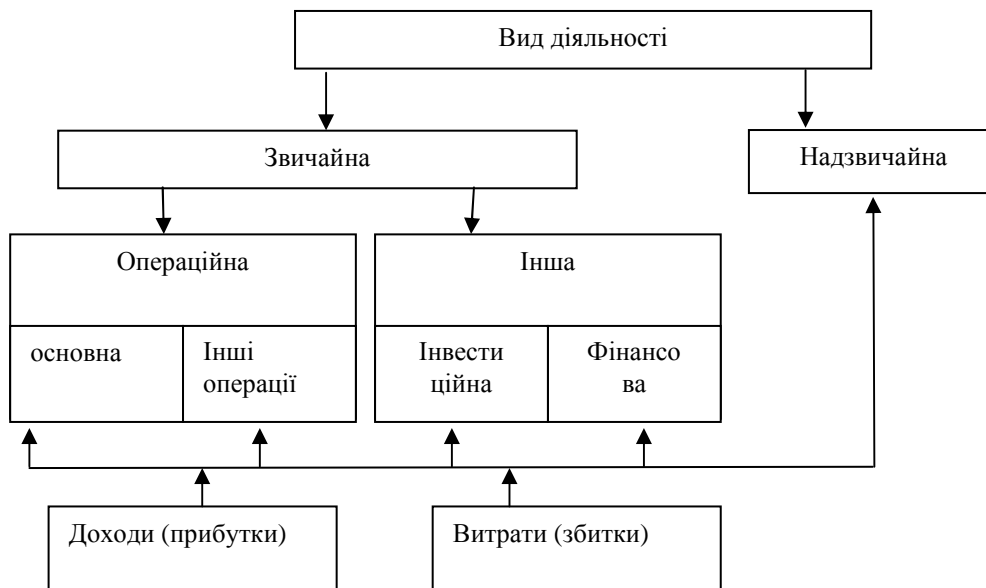
Пасив	Код рядка	На початок року	На кінець року	Відхилення	
				Абсолютне (+, -)	Відносне (%)
I. Власний капітал					
Зареєстрований(пайовий) капітал	1400	15000	15000	0	
Додатковий капітал	1410	33584	45867	12283	36,5
Резервний капітал	1415	625	1278	653	104,48
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	13060	14766	1706	13,06
Усього за розділом I	1495	62269	76911	14642	23,5
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Довгострокові кредити банків	1510	45762	49728	3966	8,6
Усього за розділом II	1595	45762	49728	3966	8,6
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
за товари, роботи, послуги	1615	36491	34216	(2725)	(6,2)
за розрахунками з бюджетом	1620	2722	1553	(1169)	(42,9)
за у тому числі з податку на прибуток	1621				
за розрахунками зі страхування	1625	879	1026	147	16,7
за розрахунками з оплати праці	1630	1778	2192	414	23,7
за одержаними авансами	1635	1587	19	(1568)	(98,8)
за розрахунками з учасниками	1640				
із внутрішніх розрахунків	1645	153	0	(153)	100
Інші поточні зобов'язання	1690	965	1439	474	49,1
Усього за розділом III	1695	44575	40445	(4130)	(9,27)
IV. зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	152 606	167 084	14478	9,5
V. чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800				
Баланс	1900	305212	334168	28956	9,5

Таблиця 2.2

Характеристика елементів звіту про фінансові результати

Елементи звіту	Зміст
1. Доходи	Збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників)
2. Витрати	Зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками)
3. Збиток	Перевищення суми витрат над сумою доходу
4. Прибуток	Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати

Рис. 2.2. Класифікація доходів (прибутків) і витрат (збитків) у звіті про фінансові результати

Види діяльності та їх суть

Звичайна діяльність - будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її здійснення.

Основна діяльність - операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частину його доходів.

Операційна діяльність - основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Інвестиційна - придбання та реалізація необоротних та оборотних активів, що дають прибуток.

Фінансова - діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позиченого капіталу підприємства

Таблиця 2.3

Відповідність доходів і витрат у звіті про фінансові результати

Статті доходів	Статті витрат
Дохід від реалізації (чистий дохід):	Собівартість реалізації:
готової продукції	продукції
товарів	товарів
робіт і послуг	робіт і послуг

Валовий прибуток (збиток)	Адміністративні витрати
	Витрати на збут
Інший операційний дохід	Інші операційні витрати
Реалізація іноземної валюти	Витрати на дослідження та розробки
Реалізація інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій)	Собівартість реалізованої іноземної валюти
	Собівартість реалізованих виробничих запасів
Операційна оренда активів	Витрати на утримання цих активів
Операційна курсова різниця (позитивна)	Втрати від операційної курсової різниці
Одержані пені, штрафи, неустойки	Сплачені пені, штрафи, неустойки
Відшкодування раніше списаних активів	Втрати від знецінення запасів
Списання кредиторської заборгованості	Нестачі і втрати від псування цінностей
Одержані гранти та субсидії	Сумнівні та безнадійні борги
Інші операції	Інші витрати операційної діяльності
Фінансові результати від операційної діяльності	
Дохід від участі в капіталі	Втрати від участі в капіталі:
Інвестиції в асоційовані підприємства	від інвестицій в асоційовані підприємства
Інвестиції в спільні підприємства	від спільної діяльності
Інвестиції в дочірні підприємства	від інвестицій в дочірні підприємства
Інші фінансові доходи	Фінансові витрати
Дивіденди одержані	Відсотки за кредит
Відсотки одержані	Інші фінансові витрати
Інші доходи від фінансових операцій	
Інші доходи	Інші витрати
Реалізація необоротних активів	Собівартість реалізованих необоротних активів
Реалізація фінансових інвестицій	Собівартість реалізованих фінансових інвестицій
Реалізація майнових комплексів	Собівартість реалізованих майнових комплексів
Неопераційна курсова різниця	Втрати від неопераційних курсових різниць
Безкоштовне отримання активу	Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій
Інші доходи від звичайної діяльності	Списання необоротних активів
	Інші витрати звичайної діяльності
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	
	Податки з прибутку від звичайної діяльності
Фінансовий результат від звичайної діяльності	
Надзвичайні:	
Доходи	Витрати
відшкодування збитків від надзвичайних подій	втрати від стихійного лиха, пожеж
інші надзвичайні доходи	втрати від техногенних аварій
	Податки з прибутку від надзвичайної діяльності
Чистий фінансовий результат звітного періоду	

Аналіз прибутку підприємства

1. Оцінка динаміки і виконання плану з прибутку (розраховуються темпи росту (приросту) зниження(спаду), % виконання плану з прибутку):

- в цілому по підприємству (чистий прибуток);
- в розрізі окремих сфер діяльності – операційна, фінансова, інвестиційна;
- по певних структурних підрозділах ;
- за окремими операціями, пов'язаними з короткостроковими чи довгостроковими фінансовими вкладеннями; окремими інвестиційними проектами;
- в розрізі окремих видів продукції.

2. Порівняльний аналіз прибутку даного підприємства з:

- середньогалузевим рівнем – з метою оцінки своєї конкурентної позиції;
- показниками прибутку підприємств – конкурентів;
- показниками прибутку окремих структурних підрозділів підприємства з метою виявлення вкладу кожного в загальні результати діяльності.

3. Проводиться факторний аналіз зміни показників прибутку, а саме вивчення впливу на валовий прибуток наступних факторів:

- зміни обсягу реалізації продукції;
- зміни структури реалізованої продукції;
- зміни ціни на продукцію, а також питомих змінних і постійних витрат підприємства.

4. Результати аналізу використовуються в процесі побудови факторної моделі формування прибутку підприємства. Виявляють збитки підприємства за окремими видами діяльності, структурними підрозділами, окремими операціями, окремими видами продукції, виявляють тенденцію їх зміни, а також причини з метою усунення їх в майбутньому.

5. Здійснюється аналіз розподілу і використання чистого прибутку підприємства за окремими основними напрямками (рівень споживання прибутку власниками і персоналом підприємства, загальний рівень його капіталізації та

конкретні форми реінвестування прибутку).

Завдання: За даними фінансової звітності аналізованого Вами підприємства дати загальну оцінку фінансових результатів, проаналізувати їх динаміку та структуру, виявити втрачені можливості збільшення чистого прибутку підприємства (причини утворення збитків). Дані проведених розрахунків відобразити в наступній таблиці 2.4:

Таблиця 2.4

Формування чистого прибутку підприємства
(тис. грн.)

Показники	Базовий період	Звітний період	Динаміка	
			абсолютне	відносне
1. Валовий прибуток (збиток)				
2. Фінансовий результат від операційної діяльності				
3. Доходи від іншої звичайної діяльності				
4. Витрати від іншої звичайної діяльності				
5. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування				
6. Податок на прибуток від звичайної діяльності				
7. Фінансовий результат від звичайної діяльності				
8. Фінансовий результат від надзвичайної діяльності				
9. Чистий прибуток (збиток) звітного періоду				

Тема 3. Аналізування майна підприємства

1. Значення й методи аналізу майна підприємства
2. Аналіз структури та динаміки майна підприємства
3. Аналіз основних засобів
4. Оцінка ефективності використання нематеріальних активів
5. Характеристика стану та використання оборотних активів підприємства
6. Аналіз дебіторської заборгованості
7. Основні напрямки поліпшення використання майна та організації джерел його формування.

Загальна оцінка активів підприємства здійснюється в декілька етапів.

1. На першому етапі: вивчається загальний обсяг, склад, структура активів (капіталу), а також зміни, які відбулися в ньому та оцінюються їх наслідки.

В процесі вивчення динаміки оборотних і необоротних активів приділяється увага факторам, які спричинили зміну як оборотних, так і необоротних активів.

На цьому етапі застосовується горизонтальний та вертикальний аналіз. Горизонтальний базується на вивченні динаміки окремих статей активу балансу в часі. Вертикальний дає змогу оцінити активи із погляду їх структурної динаміки.

Співвідношення основного і оборотного капіталу визначається галузевими особливостями; рівнем автоматизації виробництва; політикою в галузі капітальних вкладень і конкретними умовами роботи підприємства.

2. Аналізується динаміка рівня ефективності використання активів підприємства

Для цього використовуються показники: “рентабельність активів (капіталу)”, “капіталовіддача”, “тривалість обороту капіталу”, “коефіцієнт оборотності капіталу”.

Алгоритми розрахунку показників:

$$P_A = \frac{ЧП}{A} \times 100, \text{ де}$$

P_A – рентабельність активів (капіталу);

ЧП – чистий прибуток підприємства за певний період;

A – середня вартість активів (капіталу) за певний період.

$$K_k = \frac{OP}{A}, \text{ де}$$

K_k – коефіцієнт капіталовіддачі (ресурсовіддачі);

OP – обсяг реалізації за певний період;

A – середня вартість активів (капіталу) за певний період.

$$TO_A = \frac{\bar{A}}{OP_{од}}$$

TO_A – тривалість обороту активів (капіталу) підприємства в днях.

A – середня вартість активів (капіталу) за певний період;

$OP_{од}$ – одноденний обсяг реалізації продукції в періоді, за який проводиться аналіз, або

$$TO_A = \frac{\bar{A} \times 360}{OP} \qquad TO_A = \frac{T}{K_o}$$

T – кількість календарних днів в періоді, за який проводиться аналіз;

K_o – коефіцієнт оборотності активів.

Проводиться аналіз оборотних активів по кожній окремій позиції балансу підприємства. Особлива увага приділяється дебіторській заборгованості:

1. Оцінюється обсяг дебіторської заборгованості і його динаміка, визначається частка дебіторської заборгованості в оборотному капіталі. Цей показник ще називають коефіцієнтом відволікання капіталу в дебіторську заборгованість.

2. Розраховується період інкасації дебіторської заборгованості ($TO_{рз}$) або тривалість обороту, що дорівнює часу між відвантаженням товарів і отриманням за них готівки від клієнтів та кількість оборотів дебіторської заборгованості в аналізованому періоді.

3. Оцінюється склад дебіторської заборгованості по окремих “вікових групах” (по передбачених строках погашення). В процесі аналізу виділяють нормальну дебіторську заборгованість (період інкасації якої ще не наступив) і прострочену (строк інкасації якої вже порушено).

4. Вивчається склад простроченої дебіторської заборгованості, виділяється сумнівна та безнадійна.

В процесі аналізу розраховують показники:

-*коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості (Кпдз):*

$$K_{пдз} = ДЗ_{пр} / ДЗ, \text{ де}$$

ДЗ_{пр}- сума простроченої дебіторської заборгованості;

ДЗ- загальна сума дебіторської заборгованості.

-*середній вік простроченої дебіторської заборгованості (ТОпдз):*

$$T_{Опдз} = ДЗ_{пр} / ОР_{од}, \text{ де}$$

ОР_{од}- сума одноденної реалізації в аналізованому періоді.

5. Аналізується якість дебіторської заборгованості на основі розрахунку та оцінки наступних показників:

- частки резерву сумнівних боргів в загальній сумі дебіторської заборгованості;

- питомої ваги вексельної форми розрахунків;

- частки простроченої дебіторської заборгованості, в тому числі безнадійної;

- середнього віку простроченої дебіторської заборгованості;

- оборотності дебіторської заборгованості.

6. Визначається сума збитку підприємства від несвоєчасної оплати рахунків дебіторами. Вивчаються можливості переводу дебіторської заборгованості в інші форми оборотних активів.

7. Оцінюється використання форм рефінансування дебіторської заборгованості та інші заходи щодо зменшення суми дебіторів та прискорення

їх оборотності.

Збільшення частки отриманих векселів в загальній сумі дебіторської заборгованості, зниження частки резерву сумнівних боргів, частки простроченої і безнадійної, високий коефіцієнт оборотності свідчить про підвищення рівня її надійності та ліквідності.

Зменшення дебіторської заборгованості може свідчити про:

- кращу кредитну політику;
- більш розбірливий вибір партнерів, покращення їх фінансового стану та платоспроможності;
- скорочення продажу в кредит;
- втрату споживачів продукції.

Для того, щоб зробити однозначний висновок про причини зміни структури активів необхідно проводити детальний аналіз й інших статей активу балансу.

Збільшення частки оборотних активів в складі активів підприємства веде до підвищення рівня мобільності капіталу, одного із найважливіших показників фінансового стану.

Однак, ріст оборотного капіталу не повинен відбуватися за рахунок росту необоротного, а поряд з ним. При цьому темп росту оборотного капіталу повинен перевищувати темп росту необоротного капіталу.

Наявність такого співвідношення свідчить про приріст виробничого потенціалу і прискорення оборотності оборотних активів.

При необґрунтованому збільшенні необоротних активів в складі капіталу підприємства, структура балансу погіршується, знижуються показники ліквідності, оборотності капіталу, величина власного оборотного капіталу. В результаті погіршуються показники забезпеченості поточної діяльності власним оборотним капіталом, що веде до погіршення фінансової стійкості підприємства.

Ріст частки оборотних активів в складі активів підприємства може вказувати на:

- формування більш мобільної структури активів, що сприяє

прискоренню оборотності капіталу підприємства;

- розширення виробничої діяльності;
- прагнення за рахунок вкладень у виробничі запаси захистити грошові активи від знецінення;
- нераціональність обраної господарської стратегії, внаслідок чого значна частина активів осідає в запасах, ліквідність яких може бути незначною;
- відволікання частини активів на кредитування споживачів товарів, послуг підприємства та інших дебіторів, що свідчить про вилучення цієї частини оборотних активів;
- абсолютне і відносне зростання оборотних активів може свідчити не тільки про розширення виробництва і дію факторів інфляції, але і про уповільнення їх обороту, що викликає збільшення їх обсягу.

Проводиться оцінка обсягу і динаміки нематеріальних активів:
аналізується структура і стан нематеріальних активів за:

- видами;
- строками корисного використання;
- правовій захищеності;
- престижності;
- ліквідності;
- напрямками вибуття та оцінюється ефективність використання нематеріальних активів.

Кінцевий ефект від використання нематеріальних активів відображається в загальних результатах діяльності підприємства: зниженні витрат на виробництво, збільшенні обсягів збуту продукції, збільшенні прибутку, підвищенні платоспроможності і стійкості фінансового стану, тому основним критерієм доцільності вкладень в нематеріальні активи є перевищення темпів віддачі капіталу над темпами росту затрат капіталу. Іншими словами, в динаміці темпи росту виручки від реалізації чи прибутку повинні перевищувати темпи росту нематеріальних активів.

Ефективність використання нематеріальних активів вимірюються рентабельністю і капіталовіддачею.

Стан нематеріальних активів за рівнем зношеності оцінюються коефіцієнтами зносу і придатності, а рух – коефіцієнтами оновлення і вибуття.

Вивчається обсяг, структура і динаміка основних засобів підприємства. В складі основних засобів аналізується питома вага активної і пасивної їх частини, оцінюється рух і оновлення основних засобів на основі розрахунку наступних показників:

- коефіцієнту вибуття основних засобів, який характеризує частку основних засобів, що вибули за аналізований період;
- коефіцієнту введення в дію нових основних засобів, який характеризує частку введення основних засобів в загальній їх сумі;
- коефіцієнту оновлення основних засобів, який характеризує приріст нових основних засобів в загальній їх сумі;
- швидкості оновлення основних засобів, яка характеризує середній період повного їх оновлення ;
- коефіцієнту зносу основних засобів, який характеризує рівень їх зносу;

Вивчається забезпеченість підприємства основними засобами та ефективність їх використання на основі розрахунку:

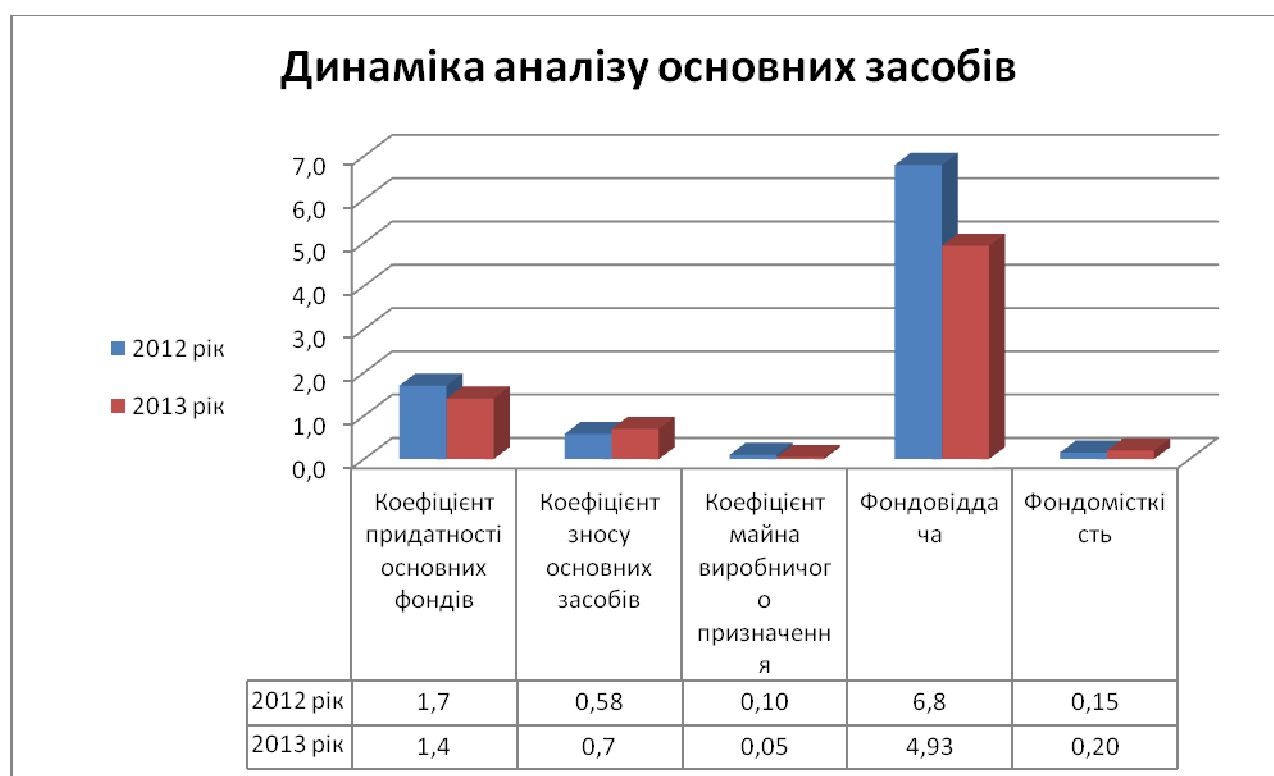
- показників фондоозброєності праці;
- фондівдачі;
- фондомісткості;
- часу роботи одиниці устаткування;
- коефіцієнтів змінності;
- екстенсивного чи інтенсивного навантаження;
- використання площ і т.п.

Позитивною тенденцією в зміні основних засобів є перевищення темпів росту виробничих засобів порівняно з невиробничими, активної частини над пасивною. Це свідчить про правильну економічну політику підприємства щодо підвищення ефективності використання основних засобів.

Для прикладу продемонструємо зведений розрахунок показників ефективності використання основних засобів підприємства (табл.3.1.) на основі аналітичних даних, представлених у балансі (табл.2.1. – тема 2).

**Показники ефективності використання основних засобів
підприємства**

Назва показника	Умовне позначення	2013 рік	2014 рік	Відхилення (+, -)
1	2	3	4	5
Коефіцієнт придатності основних засобів	Кпр	1,7	1,4	(0,3)
Коефіцієнт зносу основних засобів	Кз	0,58	0,7	0,12
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Кмвп	0,10	0,05	(0,05)
Фондовіддача	Фв	6,8	4,93	(1,87)
Фондомісткість	Фм	0,15	0,20	0,05

Завдання: На основі фінансової звітності об'єкту Вашого дослідження аналогічно визначте показники ефективності використання основних засобів та прокоментуйте тенденцію їх зміни і заходи щодо покращення використання основних засобів.

Аналіз майна підприємства

Для прикладу на основі фінансової звітності підприємства (ф.1) СУШП «Діана Інтернтаціональ» ЛТД за 2011-2014 рр. проаналізуємо майно підприємства.

Таблиця 3.2

Аналіз балансу підприємства за 2011-2014 рр.

Статті балансу	Абсолютні величини, грн.									Відносні величини, %
	на початку 2011 року	на кінець 2011 року	Зміна (+,-)	на кінець 2012 року	Зміна (+,-)	на кінець 2013 року	Зміна (+,-)	на кінець 2014 року	Зміна (+,-)	У % до величини на початок звітного періоду
Необоротні активи										
- Нематеріальні активи										
- Основні засоби	1524,8	2115,5	590,7	1756,0	-359,5	1357,9	-398,1	1083,9	-274	71,08
- Інші необоротні активи	2,5	2,5	0	22,9	20,4	49,7	26,8	87,9	38,2	3516
Усього по розділу 1	1527,3	2118,0	590,7	1778,9	339,1	1407,6	-371,3	1171,8	-235,8	76,72
Оборотні активи										
- Запаси	2,7	19,6	16,9	15,0	-4,6	22,8	7,8	9,4	-13,4	348,15
- Дебіторська заборгованість	294,8	374,2	79,4	491,1	116,9	497,4	6,3	435,3	-62,1	147,66
- Дебіторська заборгованість за рахунками	55,7	121,2	65,5	162,7	41,5	104,5	-58,2	95,7	-8,8	171,81
- Поточні фінансові інвестиції										
- Активи, що повільно реалізуються	353,2	515,0	161,8	668,8	153,8	624,7	-44,1	540,4	-84,3	153
- Грошові кошти та їх еквіваленти:										
Національній валюті	17,9	47,8	29,9	39,6	-8,2	49,1	9,5	81,3	32,2	454,2
Іноземній валюті	8,2	40,8	32,6	5,8	-35,0	69,9	64,1	25,3	-44,6	308,54
Найбільш ліквідні активи	26,1	88,6	62,5	45,4	-43,2	119	73,6	106,6	-12,4	408,43
Усього розділом 2	30									

Продовження таблиці 3.2

Вартість майна	1906,6	2723,4	816,8	2495,5	-227,9	2296,4	-199,1	1958,4	-338	102,72
Власний капітал										
- Статутний капітал	186,4	668,8	482,4	988,5	319,7	988,5	0	988,5	0	530,31
- Пайовий капітал										
- Додатковий вкладений капітал										
- Інший додатковий капітал										
- Резервний капітал										
-Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	200,8	325,7	124,9	386,3	60,6	592,1	205,8	733,8	141,7	365,44
- Неоплачений капітал				210,7	210,7	195,9	-14,8	118	-77,9	
- Вилучений капітал										
Усього за розділом 3	387,2	994,5	607,3	1164,1	169,6	1384,7	220,6	1604,3	219,6	414,33
Забезпечення наступних виплат і платежів										
Довгострокові зобов'язання	1116,2	687,3	-428,9	483,9	-203,4		-483,9		0	
Поточні зобов'язання										
-Короткострокові кредити банків		527,5	527,5	488,7	-38,8	252,1	-236,6		-252,1	
-Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями		12,4	12,4	8,2	-4,2		-8,2		0	
-Векселі видані										
-Кредиторська заборгованість	403,2	501,7	98,5	350,0	-151,7	659,6	309,6	354,1	-305,5	87,82
Усього за розділом 4	403,2	1041,6	638,4	846,9	-194,7	911,7	64,8	354,1	-557,6	87,82
Доходи майбутніх періодів										
Всього позичених коштів	1519,4	1728,9	209,5	1330,8	-398,1	911,7	-419,1	354,1	-557,6	87,82
Баланс	3813,2	5446,8	1633,6	4989,8	457,0	4592,8	-397	3916,8	-676	102,72
Величина власних коштів в обороті	-1140,1	-1123,5	16,6	-614,8	508,7	22,9	-519,9	432,5	409,6	37,93

Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від доцільності та правильності вкладення фінансових ресурсів в активи. У процесі

функціонування підприємства величина активів та їх структура постійно змінюється. Характеристику про якісні зміни в структурі майна та його джерел можна отримати за допомогою вертикального та горизонтального аналізу звітності.

Вертикальний аналіз показує структуру майна підприємства та його джерел. Як правило, показники структури розраховуються у відсотках до валюти балансу. Відносні показники певною мірою згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які істотно утруднюють зіставлення абсолютних показників у динаміці.

Горизонтальний аналіз звітності полягає в побудові аналітичних таблиць, в яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами зростання (зниження).

Структура вартості майна дає загальне уявлення про фінансовий стан підприємства. Вона показує частку кожного елемента в активах і співвідношення позикових і власних коштів підприємства в пасивах. У структурі вартості майна відображається специфіка діяльності підприємства.

До структури майна (активів) підприємства належать три складові:

- необоротні активи;
- оборотні активи;
- витрати майбутніх періодів.

Показники структурної динаміки відображають частку участі кожного виду майна в загальній зміні сукупних активів. Їх аналіз дає змогу зробити висновок про те, в які активи вкладені знову залучені фінансові ресурси чи які активи зменшились за рахунок відпливу фінансових ресурсів.

В активі балансу відображаються, з одного боку, виробничий потенціал, який забезпечує можливості для здійснення основної (операційної) діяльності підприємства, а з іншого – активи, які створюють умови для здійснення інвестиційної і фінансової діяльності.

Для початку оцінюємо необоротні активи. Під основним капіталом (необоротними активами) підприємства розуміють сукупність усього майна, яке належить даному суб'єкту господарювання, у тому числі основні засоби,

нематеріальні активи, оборотні кошти.

До необоротних активів належать:

- нематеріальні активи;
- незавершене будівництво;
- основні засоби;
- довгострокові фінансові інвестиції;
- довгострокова дебіторська заборгованість;
- відстрочені податкові активи;
- інші необоротні активи.

Аналізуючи майно СП “Діана Інтернаціональ ЛТД” За 2011 р. слід відмітити, що на протязі звітнього періоду вартість майна зросла на 816,8 тис. грн., що свідчить про позитивні тенденції діяльності підприємства та зміцнення фінансового стану. В тому числі збільшилась вартість основних виробничих фондів на 590,7 тис. грн., що відображає оновлення основних засобів, а саме, транспорту.

В 2012 році вартість майна в порівнянні з попереднім періодом зменшилась на 228,5 тис. грн., і відповідно зменшилась вартість основних виробничих фондів на 339,1 тис. грн., що становить 71,3 % загальної вартості майна.

В 2013 та 2014 рр. спостерігається тенденція до зменшення вартості майна підприємства (в 2013 р. – на 198,5 тис. грн., в 2014 р. – на 338 тис. грн.). Це пояснюється суттєвим зменшенням загальної суми основних засобів та інших необоротних активів за два останні роки (в 2013 р. – на 371,3 тис. грн., в 2014р. – на 235,8 тис. грн.). Нестабільність на підприємстві по запасах оборотних засобів. В 2013 році вони зростають на 172,2 тис. грн., що є позитивним для діяльності підприємства, а в 2014 році – зменшуються на 102,2 тис. грн.

Найбільший інтерес в активах підприємства становлять оборотні активи. Основним призначенням коштів в оборотних активах є забезпечення безперервності виробничого процесу. До оборотних активів відносять:

- запаси;
- векселі одержані;
- дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги;
- дебіторську заборгованість за розрахунками;
- іншу поточну дебіторську заборгованість;
- поточні фінансові інвестиції;
- грошові кошти та їх еквіваленти;
- інші оборотні активи.

Оцінюючи оборотні активи на СП “Діана Інтернаціональ ЛТД” відмічаємо тенденцію росту як у 2011 р., так і у 2012 році в 1,9 рази, що свідчить про покращення фінансової стійкості підприємства. В розрізі елементів оборотних активів за аналізований період спостерігаються як позитивні так і негативні зміни. Позитивним є те, що у 2011 році збільшились виробничі запаси підприємства на 18,7 тис. грн., а саме: паливо-мастильні матеріали, запасні частини для АТЗ. Створення даних запасів забезпечує безперебійну роботу транспорту, зменшення витрат в майбутньому періоді, враховуючи збільшення цін на ПММ. Однак, у 2012 році через брак фінансових ресурсів виробничі запаси зменшились на 4,6 тис. грн. На дану зміну особливий вплив має наявність дебіторської заборгованості, яка становить велику питому вагу в загальній сумі оборотних коштів і постійно зростала за аналізовані періоди. Це говорить про відволікання грошових коштів з обороту підприємства і зниження ефективності фінансової діяльності. Дебіторська заборгованість становить більше половини вартості оборотних коштів: в 2011 році – 81,83 % , а в 2012 році – 91,24 %. Даний факт показує нестачу фінансових ресурсів на підприємстві та сповільнення оборотності коштів. Це також вплинуло на зменшення частки грошових коштів в оборотному капіталі за 2012 р. на 43,2%. Спостерігається тенденція до зменшення дебіторської заборгованості в 2013р. (51,9 тис. грн.) та 2014 р. (70,9 тис. грн.), що є позитивним фактором в діяльності підприємства і це відображено на збільшенні залишків грошових коштів, як в іноземній так і в національній валюті на рахунках підприємства. В 2013 р. залишок грошових коштів та їх

еквівалентів зріс на 73,6 тис. грн., несуттєво зменшився в 2014 році – на 12,4 тис. грн.

Аналізуючи майно СП „Діана Інтернаціональ ЛТД” слід зазначити, що його вартість неухильно зростає. В 2011 році найбільший приріст майна, що становив 816,8 тис. грн. З 2012 року майно зростає меншими темпами (2012 рік – на 227 тис. грн, 2013 рік – на 199,1 тис. грн., 2014 рік на 338 тис. грн.), що свідчить про зміцнення фінансового стану підприємства. Аналогічно позитивні зміни відбуваються і в статутному капіталі. Характерним за даний період є збільшення статутного фонду (в 2011 році становив 186,4 тис. грн., а на початок 2013 року 988,5 тис. грн., що складає ріст в 5,3 рази). Також позитивна тенденція спостерігається в рості нерозподіленого капіталу. На початок 2011 року вищезгаданий капітал складав 200,8 тис. грн., в 2012 році за рахунок нерозподіленого капіталу було придбано нову техніку в лізинг на суму 210,7 тис. грн., а залишок нерозподіленого капіталу на початок 2013 року становив 60,6 тис. грн., в 2013 році нерозподілений прибуток збільшився на 205,8 тис. грн., в 2014 році – на 141,7 тис. грн., що відображено у попередньо представлений таблиці .

Завдання: Провести аналіз майна на прикладі обраного Вами підприємства.

Завдання 2. Проаналізувати в динаміці за два періоди наступні показники рентабельності: а) активів, б) власного капіталу, в) реалізації продукції. Використовуючи дюпонівську систему аналізу ефективності капіталу, вивчити вплив основних факторів на зміну рентабельності власного капіталу і активів підприємства. Сформулювати свої пропозиції стосовно росту рентабельності.

Завдання 3. Проаналізувати рентабельність окремих видів продукції, що випускались підприємством у звітному періоді. Вивчити динаміку цих показників за два аналізовані періоди. Мотивувати доцільність випуску (зняття

з виробництва) окремих асортиментних позицій у наступному періоді.

Види продукції і одиниці виміру	Фактично вироблено продукції в натур. виразі		Оптова ціна одиниці (без ПДВ і акц. збору)		Собівартість одиниці продукції		Рентабельність або збитковість	
	Базов. період	Звіт. період	Базов. період	Звіт. період	Базов. період	Звіт. період	Базов. період	Звіт. період

Завдання 4. За даними фінансової звітності підприємства дати оцінку фінансовому результату від іншої операційної діяльності, проаналізувати його динаміку, виявити втрачені можливості збільшення прибутку підприємства (причини утворення збитків). Дані проведених розрахунків відобразити в наступній таблиці:

Показники доходів і витрат	Базовий період		Звітний період		Динаміка		
	сума	Структура, %	Сума	Структура, %	абсолютна	відносна	В структурі
1. Дохід від операційної оренди							
2. Дохід від операційних курсових різниць							
3. Дохід від списаних раніше активів							
4. Дохід від реалізації інших оборотних активів							
5. Дохід від повернення безнадійних боргів							
6. Дохід від отриманих штрафів, пені, неустойок							
Разом доходів							
7. Адміністративні витрати							
8. Збутові витрати							
9. Собівартість реалізованих виробничих запасів							
10. Втрати від операційної курсової різниці							
11. Нестачі та втрати від псування цінностей							
12. Сплачені штрафи, пені, неустойки							
13. Інші витрати							
Разом витрат							
Фінансовий результат від іншої операційної діяльності							

Завдання 5. За даними фінансової звітності підприємства дати оцінку фінансовому результату від іншої звичайної діяльності, проаналізувати його динаміку, виявити втрачені можливості збільшення прибутку підприємства (причини утворення збитків). Дані проведених розрахунків відобразити в наступній таблиці

Показники	Попередній рік		Звітний рік		Динаміка		
	Сума, тис.грн	Питома вага,%	Сума, тис.грн	Питома вага,%	Абсол Тис.грн.	Віднос. %	В структурі
Доходи							
від участі в капіталі							
від реалізації фінансових інвестицій							
від реалізації необоротних активів							
від реалізації майнових комплексів							
Дивіденди							
Від безоплатно одержаних активів							
Інші							
Разом доходів							
Витрати							
Собівартість реалізованих фінансових інвестицій							
Собівартість реалізованих необоротних активів							
Списання необоротних активів							
інші							
Разом витрат							
Фінансовий результат від іншої звичайної діяльності							

Тема 4. Характеристика джерел формування капіталу підприємства

1. Основні види та класифікації капіталу
2. Завдання аналізу капіталу
3. Аналіз структури капіталу
4. Оцінка власного капіталу
5. Аналіз позикового капіталу
6. Характеристика співвідношення активів із джерелами їх фінансування
7. Інтенсивність (оборотність) використання капіталу
8. Аналіз джерел формування капіталу підприємства

I. Вивчається динаміка загального обсягу основного капіталу, темпи його росту у співставленні з темпами росту обсягу виробництва і реалізації продукції. Вивчається структура капіталу, тобто частка власного і позиченого в загальній його сумі; оцінюється склад власного капіталу; вивчається загальна сума і склад позиченого капіталу, який залучається підприємством на довго і короткостроковій основі. Проводиться оцінка зміни коефіцієнту участі основного капіталу в загальній його сумі. Розрахунок такого коефіцієнту здійснюється за формулою:

$$K_y = \frac{OC_k}{K}, \text{ де}$$

K_y – коефіцієнт участі основного капіталу в загальній сумі капіталу (активів);

OC_k – середня сума основного капіталу, який використовується підприємством на протязі аналізованого періоду;

K – середня сума всього капіталу (активів), який використовується підприємством на протязі аналізованого періоду.

2. Аналізується ефективність використання капіталу в цілому і окремих його елементів. В процесі такого аналізу розраховуються і розглядаються в динаміці такі показники:

а) коефіцієнт рентабельності всього капіталу

$$Pk = \frac{ЧП}{K} \times 100, \text{ де}$$

Рк – рентабельність капіталу;

ЧП – чистий прибуток підприємства за відповідний період;

К – середня вартість капіталу за відповідний період.

За своїм кількісним виміром цей показник відповідає коефіцієнту рентабельності активів, тобто характеризує рівень економічної рентабельності.

б) капіталовіддача

$$Kk = \frac{ОР}{K}, \text{ де}$$

Кк – коефіцієнт капіталовіддачі;

ОР- обсяг реалізації за певний період;

К середня вартість капіталу за певний період.

Цей показник характеризує обсяг реалізації продукції на одиницю капіталу. Тобто в певній мірі служить для вимірювання ефективності операційної діяльності.

в) період обороту капіталу

$$ТОк = \frac{K}{ОРод}, \text{ де}$$

ТОк - тривалість обороту капіталу, в днях;

К – середній обсяг капіталу

ОРод - одноденний обсяг реалізації в аналізованому періоді.

Чим менший період обороту капіталу, тим вища при інших рівних умовах ефективність його використання, так як кожний оборот капіталу генерує додатково певну суму прибутку.

Г) капіталомісткість реалізації продукції

$$K_{км} = \frac{K}{ОР}.$$

Даний коефіцієнт вказує на обсяг капіталу, який задіяний для забезпечення реалізації одиниці продукції і є базовим для визначення потреби в капіталі на наступний період з врахуванням особливостей операційної

діяльності.

3. Вивчаються основні фактори, які вплинули на зміну рівня ефективності використання капіталу та на його структуру. здійснюється оптимізація структури капіталу на основі розрахунку коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства (фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування).

Оптимальна структура капіталу – це таке співвідношення власного і позиченого капіталів, при якому досягається найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності і коефіцієнтами фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість.

4. Оцінюється склад основного капіталу і динаміка його структури. В процесі такого вивчення розглядається співвідношення нематеріальних активів, основних засобів, інвестиційних активів (реальних і фінансових), довгострокової фінансової заборгованості.

5. Вивчається загальний обсяг власного капіталу та його динаміка; відповідність темпів приросту власного капіталу темпам приросту активів і обсягу реалізованої продукції підприємства; динаміка питомої ваги власного капіталу в загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства.

Розраховуються показники:

Власний основний капітал (ВОС), власний оборотний капітал (ВОК) (чисті оборотні активи, робочий капітал); оцінюється їх величина і динаміка.

$$ВОС = НА - ДКн, \text{ де}$$

ВОС – власний основний капітал;

НА – загальна сума необоротних активів;

ДКн – сума довгострокового позиченого капіталу, який використовується на фінансування необоротних активів підприємства.

Даний показник характеризує ту частину власного капіталу, яка направляється на фінансування необоротних активів.

$$ВОК = ОБа-ПЗ - ДКоб, \text{ де}$$

ВОК – власний оборотний капітал;

ОБа – оборотні активи підприємства;

Пз – сума поточних зобов'язань підприємства;

ДКоб – сума довгострокового позиченого капіталу, який використовується для фінансування оборотних активів.

$$ЧОА = ОБа - ПЗ, \text{ де}$$

ЧОА – чисті оборотні активи (робочий капітал);

ОБа – оборотні активи підприємства;

ПЗ – поточні зобов'язання підприємства.

Ріст частки власного оборотного капіталу у загальній сумі власного капіталу свідчить про його високу мобільність, оскільки більша частина власного капіталу знаходиться у високоліквідній формі. Для оцінки такого співвідношення використовують коефіцієнт маневрування. $K_m = \text{ВОК} / \text{ВК}$

6. На основі “Звіту про власний капітал” вивчається склад власного капіталу і зміни, які відбулися в ньому протягом звітного періоду. Оцінюються фактори, за рахунок яких відбулися зміни як в обсязі, так і в складі власного капіталу.

Зміни в складі власного капіталу можуть відбутися внаслідок:

- переоцінки активів;
- чистого прибутку (збитку) за звітний період;
- розподілу прибутку;
- внесків учасників;
- вилучення капіталу та інших змін у капіталі.

7. Оцінюється достатність власних фінансових ресурсів, сформованих на підприємстві та вивчається динаміка рівня ефективності їх використання.

Критерієм достатності власного капіталу виступає показник “коефіцієнт самофінансування розвитку підприємства” ($K_{сф}$), який визначається як відношення власного оборотного капіталу (ВОК) і активів (А).

В процесі аналізу розраховують також показники:

- рентабельність власного капіталу ($R_{вк}$),

$$R_{вк} = \frac{ЧП}{ВК}, \text{ де}$$

ЧП – чистий прибуток підприємства за певний період;

ВК – середня величина власного капіталу за певний період.

- тривалість обороту власного капіталу ($Т_{Овк}$) в днях, та оборотність власного капіталу ($К_{Овк}$);

$$Т_{Овк} = \frac{ОР}{ВК}, \quad Т_{Овк} = \frac{Д}{К_{Овк}}, \text{ де}$$

ОР- обсяг реалізації за певний період;

ВК - середня величина власного капіталу за відповідний період;

Д - кількість днів в періоді.

8. Вивчається динаміка позиченого капіталу, а також частка цього капіталу в загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства; темпи зміни позиченого капіталу співставляються з темпами зміни власного капіталу, та активів підприємства.

9. Характеризується склад позиченого капіталу в розрізі форм та строків залучення, виявляється динаміка питомої ваги окремих їх видів, перевіряється своєчасність нарахування і виплат засобів за окремими рахунками.

10. Оцінюється співвідношення обсягів позиченого капіталу та власного капіталу, динаміка коротко- і довгострокових позичених засобів і їх відповідність обсягу оборотних і необоротних активів.

11. Аналізується ефективність використання позиченого капіталу в цілому і окремих його форм на підставі розрахунків показників оборотності і рентабельності позиченого капіталу.

$$R_{пк} = \frac{ЧП}{ПК}, \text{ де}$$

$R_{пк}$ – рентабельність позиченого капіталу,

ЧП – чистий прибуток підприємства за відповідний період,

ПК – середня вартість позиченого капіталу за відповідний період.

$$T_{Opk} = \frac{PK}{OP_{од}}, \text{ де}$$

T_{Opk} – тривалість обороту позиченого капіталу (в днях),

PK – середня величина позиченого капіталу за відповідний період,

$OP_{од}$ – одноденний обсяг реалізації в цьому ж періоді.

12. Аналізується загальний обсяг інвестування капіталу у фінансові активи, темпи його зміни, частки фінансового інвестування в загальному обсязі інвестицій підприємства, частка довго-, короткострокового інвестування в загальному обсязі фінансових інвестицій;

13. Вивчається склад конкретних фінансових інструментів, їх динаміка, частка в загальному обсязі фінансового інвестування, в обсязі довго-, короткострокового інвестування;

14. Оцінюється рівень рентабельності окремих фінансових інструментів і фінансових інвестицій в цілому. Він визначається як відношення суми доходу отриманого від інвестування в грошові і фондові інструменти; вкладення капіталу в статутні фонди інших підприємств, а також доходу за окремими фінансовими інструментами до обсягу інвестиційних витрат.

В процесі аналізу часто використовується Дюпонівська система інтегрального аналізу ефективності використання капіталу підприємства. Ця система передбачає розкладання показника “коефіцієнт рентабельності капіталу” на ряд часткових коефіцієнтів його формування взаємопов’язаних в одній системі

$$\frac{ЧП}{A} = \frac{ЧП}{OP} \times \frac{OP}{A} \quad P_A = P_{op} \times KO_A, \text{ де}$$

P_A – коефіцієнт рентабельності активів (капіталу);

P_{op} – коефіцієнт рентабельності реалізації;

KO_A – коефіцієнт оборотності активів, який рівний за своїм значенням коефіцієнту капіталовіддачі.

Результати аналізу дозволять виявити основні резерви і сформулювати напрямки підвищення більш ефективного використання активів.

Слід зазначити, що оборотність всього капіталу з однієї сторони залежить від швидкості обороту основного і оборотного капіталу, а з другої – від його органічної будови (частки оборотного капіталу в загальній його сумі). Чим більшу частку займає основний капітал, тим нижчий коефіцієнт оборотності і вища тривалість одного обороту сукупного капіталу, тобто:

$$КО_k = ПВ_{ОБк} * КО_{ОБк}$$

КО_к – коефіцієнт оборотності капіталу;

ПВ_{ОБк} – питома вага оборотних активів;

КО_{ОБк} – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

$$ТО_k = ТО_{ОБк} / ПВ_{ОБк}$$

ТО_к – тривалість обороту капіталу;

ТО_{ОБк} – тривалість обороту оборотних активів.

В процесі аналізу необхідно вивчити зміну оборотності оборотного капіталу на всіх стадіях його кругообороту, що дозволить прослідкувати на яких стадіях відбулося прискорення чи сповільнення оборотності капіталу.

На заключному етапі - здійснюється оптимізація складу капіталу в розрізі його видів. Така оптимізація вимагає врахування галузевих особливостей основної діяльності, середньої тривалості операційного циклу на підприємстві, а також оцінки негативних і позитивних особливостей функціонування активів і дотримання основних принципів їх формування.

Аналіз оборотного капіталу - оцінка ефективності використання оборотних активів підприємства та оптимізація їх структури.

1. Розглядається динаміка оборотного капіталу, який використовується на підприємстві, темпи його зміни співставляються з темпами зміни обсягу реалізації продукції і всього капіталу підприємства; вивчається динаміка питомої ваги оборотного капіталу підприємства.

2. Аналізується динаміка оборотних активів підприємства в розрізі основних видів – запасів сировини, матеріалів, готової продукції, дебіторської заборгованості, залишків грошових активів. Оцінюється динаміка питомої ваги основних видів оборотних активів в загальній їх сумі.

3. Вивчається оборотність оборотного капіталу на основі розрахунку показників:

- тривалості обороту оборотного капіталу;
- коефіцієнту оборотності оборотного капіталу

$$TO_{OБк} = \frac{\overline{OБк}}{OPод}, \text{ де}$$

$TO_{OБк}$ – тривалість обороту оборотного капіталу за період, що аналізується (в днях);

$OБк$ – середня вартість оборотних активів за період, що аналізується;

$OPод$ – одноденний обсяг реалізації в періоді, за який проводиться аналіз.

$$KO_{OБк} = \frac{OP}{OБк}, \text{ де}$$

$KO_{OБк}$ – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу за відповідний період (число оборотів);

OP – обсяг реалізації продукції за відповідний період;

$OБк$ – середня вартість оборотних активів за відповідний період.

В рамках цього етапу визначається сума засобів, додатково залучених або вивільнених з обороту (C) внаслідок сповільнення (прискорення) оборотності оборотних активів

$$C = (TO_{OБк1} - TO_{OБк0}) * OPод, \text{ де}$$

$TO_{OБк1}$ – тривалість обороту оборотних активів в звітному періоді, дні.

$TO_{OБк0}$ – тривалість обороту оборотних активів в базовому періоді, дні.

$OPод$ – одноденний обсяг реалізації в звітному періоді.

4. Оцінюється тривалість операційного циклу підприємства та його складових і вивчаються основні фактори його формування.

$$TOЦ = TOга + TOс + TOгп + TOдз, \text{ де}$$

$TOЦ$ – тривалість операційного циклу підприємства, в днях;

$TOга$ – тривалість обороту грошових активів, в днях;

$TOс$ – тривалість обороту запасів сировини матеріалів і інших матеріальних факторів виробництва в складі оборотних активів, в днях;

$TOгп$ – тривалість обороту запасів готової продукції, в днях;

ТОдз – тривалість інкасації дебіторської заборгованості, в днях.

В рамках **операційного циклу виділяють дві його складові:**

1. виробничий цикл підприємства (ТВЦ);

$$ТВЦ = ТОс + ТОнз + ТОгп$$

2. фінансовий цикл (цикл грошового обороту) підприємств (ТФЦ).

$$ТФЦ = ТВЦ + ТОдз - ТОкз,$$

де ТОнз – період обороту середнього обсягу незавершеного виробництва, в днях;

ТОкз – середній період обороту кредиторської заборгованості, в днях.

5. Оцінюється рентабельність оборотного капіталу, вивчаються фактори її формування.

Рентабельність оборотного капіталу ($P_{ОБк}$) розраховується за формулою:

$$P_{ОБк} = \frac{ВП}{ОБк} \times 100, \text{ де}$$

ВП – валовий прибуток підприємства в періоді, за який проводиться аналіз;

ОБк – середня вартість оборотного капіталу в періоді, за який проводиться аналіз.

В процесі аналізу використовується модель компанії “Дюпон”, яка стосовно до цього виду капіталу має вигляд:

$$P_{ОБк} = P_{ор} * КО_{ОБк}, \text{ де}$$

$P_{ОБк}$ – рентабельність оборотних активів;

$P_{ор}$ – рентабельність реалізації продукції;

$КО_{ОБк}$ – оборотність оборотного капіталу (кількість оборотів).

На цьому етапі визначається також коефіцієнт капіталовіддачі оборотного капіталу ($К_{ОБк}$);

$$К_{ОБк} = \frac{ОР}{ОБк}, \text{ де}$$

ОР – обсяг реалізації в періоді, за який проводиться аналіз;

ОБк – середня вартість оборотного капіталу підприємства за цей же період.

6. Здійснюється перевірка відповідності фактичних залишків оборотних активів їх обґрунтованій потребі та **оптимізація оборотного капіталу** на майбутній період, застосовуючи фінансовий важель.

Фінансовий важіль – об’єктивний фактор, який виникає внаслідок залучення позиченого капіталу і дозволяє підвищити рентабельність власного капіталу.

Для виміру ефекту, який досягається при різному співвідношенні власного і позиченого капіталу використовується показник :

$$EФЛ=(1-Cn) * (Pa-Ck) * \frac{PK}{BK}, де$$

ЕФЛ – ефект фінансового важеля, який полягає в прирості рентабельності власного капіталу, %;

Сп – ставка податку на прибуток, визначена дробом;

Ра – рентабельність активів (відношення валового прибутку до середньої вартості активів), %;

Ск – середній розмір процентів за кредит, які платить підприємство за використання позиченого капіталу, %;

ПК – середня сума позиченого капіталу, який використовується підприємством.

ВК – середня сума власного капіталу підприємства.

В цій формулі можна виділити три складових:

1) Податковий коректор фінансового важеля (1-Сп), який показує як проявляється ефект в залежності від рівня оподаткування прибутку.

2) Диференціал фінансового важеля (Ра-Ск) – є основною умовою, яка формує його позитивний ефект . Цей ефект проявляється в тому випадку, коли $Pa \geq Ck$, тобто диференціал є позитивною величиною. Чим вище позитивне значення диференціалу фінансового важеля, тим вищий при інших незмінних умовах буде його ефект.

Формування від’ємного значення диференціалу фінансового важеля по будь-якій з причин призводить до зниження коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Використання позиченого капіталу в даному випадку

недоцільне.

3) Коефіцієнт фінансового важеля (ПК/ВК) характеризує суму позиченого капіталу в розрахунку на одиницю власного.

Приріст коефіцієнта фінансового важеля призводить до приросту його ефекту (позитивного чи негативного в залежності від величини диференціала). Аналогічно, зниження коефіцієнта фінансового важеля буде призводити до оберненого результату, знижуючи його позитивний чи негативний ефект.

Для прикладу – здійснимо аналіз використання капіталу на прикладі реально діючого підприємства:

Таблиця 4.1

Аналіз структури капіталу підприємства

Капітал	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення	
			Абсолютне (+,-)	Відносне (%)
Капітал	152 606	167 084	14 478	33
Власний капітал	62 269	76 911	14 642	24
Власний оборотний капітал	(29 209)	(39 705)	(10 496)	36
Позиковий капітал	90 337	90 173	(164)	(0,15)
Довгострокові зобов'язання	45 762	49 728	3 966	9
Короткострокові кредити та позики	0	0		
Поточні зобов'язання за розрахунками	42 835	40 426	(2 409)	(5,6)

Із розрахунків наведених у табл. можемо дійти наступних висновків, що у порівнянні з минулим роком у 2013 році власний капітал збільшився на 14 642 тис.грн. тобто на 24%, а власний оборотний капітал зменшився на 10 496 тис.грн. Позиковий капітал у 2013 році зменшився на 164 грн., тобто на 0,15%. Довгострокові зобов'язання на кінець звітного періоду зросли на 9%, а поточні зобов'язання за розрахунками зменшилися на 5,6%.

В процесі аналізу виявляється одна з важливих характеристик фінансового стану підприємства – його фінансова незалежність від зовнішніх джерел. Це дозволяє оцінити ризик, пов'язаний зі структурою формування фінансових ресурсів, виявити оптимальність джерел фінансування діяльності підприємства.

Для цього використовують такі показники, як коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), фінансової залежності, концентрації позикового капіталу, фінансового ризику, фінансової стабільності, довгострокової заборгованості, фінансової незалежності капіталізованих джерел, маневреності власного капіталу.

Розрахунок коефіцієнтів:

1. Коефіцієнт фінансової незалежності розраховується за формулою:

$$K_{фн} = \frac{\text{Сума власних коштів}}{\text{Валюта балансу}}$$

$$K_{фн} \text{ 2012 рік} = 62269/152606 = 0,41$$

$$K_{фн} \text{ 2013 рік} = 76911/167084 = 0,46$$

2. Коефіцієнт фінансової залежності розраховується за формулою:

$$K_{фз} = \frac{\text{Валюта балансу}}{\text{Сума власних коштів}}$$

$$K_{фз} \text{ 2012 рік} = 152606/62269 = 2,45$$

$$K_{фз} \text{ 2013 рік} = 167084/76911 = 2,17$$

3. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу:

$$K_{кпз} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Валюта балансу}}$$

$$K_{кпз} \text{ 2012 рік} = 90337/152606 = 0,59$$

$$K_{кпз} \text{ 2013 рік} = 90173/167084 = 0,54$$

4. Коефіцієнт фінансового ризику (фінансового лівериджу) розраховується за формулою:

$$K_{фр} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Власний капітал}}$$

$$K_{фр} \text{ 2012 рік} = 90337/62269 = 1,45$$

$$K_{фр} \text{ 2013 рік} = 90173/76911 = 1,17$$

5. Коефіцієнт фінансової стабільності розраховується за формулою:

$$K_{фс} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}}$$

$$K_{фс} \text{ 2012 рік} = 62269/90337 = 0,69$$

$$K_{фс} \text{ 2013 рік} = 76911/90173 = 0,85$$

6. Коефіцієнт довгострокової заборгованості (фінансової залежності капіталізованих джерел) розраховується за формулою:

$$K_{дз} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}$$

$$K_{дз} \text{ 2012 рік} = 45762/109809 = 0,42$$

$$K_{дз} \text{ 2013 рік} = 49728/128831 = 0,39$$

7. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел розраховується за формулою:

$$K_{нфк} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}$$

$$K_{нфк} \text{ 2012 рік} = 62269/111205 = 0,56$$

$$K_{нфк} \text{ 2013 рік} = 76911/128831 = 0,59$$

8. Коефіцієнт маневреності власного капіталу розраховується за формулою:

$$K_{мвк} = \frac{\text{Робочий капітал}}{\text{Власний капітал}}$$

$$K_{мвк} \text{ 2012 рік} = 61128/62269 = 0,98$$

$$K_{мвк} \text{ 2013 рік} = 50468/76911 = 0,66$$

Коефіцієнт незалежності характеризує можливість підприємства виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок використання власних активів, його незалежність від позикових джерел.

Аналіз джерел формування капіталу підприємства

Назва показника	Умовне познач.	Значення у 2012 році	Значення у 2013 році	Абсолютне відхилення
1.Коефіцієнт фінансової незалежності	Кфн	0,41	0,46	+0,05
2.Коефіцієнт фінансової залежності	Кфз	2,42	2,17	-0,28
3.Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Ккпз	0,59	0,54	-0,05
4.Коефіцієнт фінансового ризику	Кфр	1,45	1,17	-0,28
5.Коефіцієнт фінансової стабільності	Кфс	0,69	0,85	+0,16
6.Коефіцієнт довгострокової заборгованості	Кдз	0,42	0,39	-0,03
7.Коефіцієнт фін. незалежності капіталізованих джерел	Кфнк	0,56	0,59	+0,03
8.Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Кмвк	0,98	0,66	-0,32

У 2012 році даний показник становив 0,41, а у 2013 році – 0,46. Значення показника у 2013 році збільшилось на 0,05 (в порівнянні з 2012 роком). Це позитивно в діяльності підприємства, оскільки зростання коефіцієнта фінансової незалежності означає підвищення фінансової стійкості підприємства і свідчить про посилення можливості маневрувати власними засобами підприємства. Чим вищим є значення даного показника – тим вищою стає ймовірність організації погасити борги за рахунок власних коштів.

Значення коефіцієнта фінансової залежності на підприємстві є достатньо високим, у порівнянні з нормативним значенням <2. У 2013 році значення даного показника(2,17) зменшилось на 0,28 (у порівнянні з 2012 роком (2,42)). Дана зміна є позитивною в діяльності підприємства, адже зменшилась частка позичених коштів у фінансуванні підприємства.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу характеризує частку позикових коштів у загальній сумі коштів, вкладених у майно підприємства. У 2012 році даний показник становив 0,59, а у 2013 році – 0,54. В загальному

коефіцієнт концентрації позикового капіталу зменшився на 0,05. Отже, заборгованість підприємства у звітному році зменшилась в порівнянні з попереднім, що означає послаблення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів.

Коефіцієнт фінансового ризику відображає структуру капіталу підприємства, а також, певною мірою, ризик структури капіталу.

У 2012 році значення даного показника – 1,45, а у 2013 році – 1,17. За аналізовані періоди значення даного показника зменшилось на 0,28.

Динаміка коефіцієнта фінансового левериджу залежить від зміни структури активів підприємства (зі збільшенням частки необоротних і скороченням оборотних активів коефіцієнт фінансового левериджу за інших однакових умов має знижуватися, і навпаки) та фінансової політики їх формування (консервативної, помірної, агресивної).

Більше значення коефіцієнта фінансового левериджу відповідає більшій частці боргового капіталу в структурі капіталу, а отже, більшому ризику структури капіталу.

Отже, у 2013 році фінансовий ризик підприємства знизився на 0,28 (у порівнянні з 2012 роком).

Коефіцієнт фінансової стабільності характеризує забезпеченість заборгованості підприємства власними коштами (капіталом). Значення показника у 2012 році – 0,69, а у 2013 – 0,85. За аналізовані періоди значення даного показника збільшилось на 0,16 і коливається в межах 0,7 – 0,9, що безперечно є свідченням про спроможність підприємства повністю покривати борги власним капіталом.

Коефіцієнт довгострокової заборгованості характеризує загальну капіталізацію підприємства. У 2012 році довгострокові зобов'язання становили 42% від капіталізованих джерел підприємства, а у 2013 році – 49%. Тобто у підприємства є довгострокові зобов'язання.

Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел показує відсоток власного капіталу в капіталізованих джерелах. На підприємстві цей коефіцієнт у межах 0,56 - 0,6.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні кошти, а яка частина капіталізована. Фактичне значення показника на аналізованому підприємстві у 2012 році – 0,98, а у 2013 році – 0,66. Дані значення є значно більшими від нормативних(0,4 - 0,6).

Отже, для фінансування поточної діяльності у 2012 році було використано 98% власного капіталу, а у 2013 році – 66%.

Завдання 1. Проаналізувати тенденцію зміни капіталу на об'єкті Вашого дослідження. Запропонувати рішення щодо оптимізації капіталу.

На основі фінансової звітності визначити та оцінити динаміку показників оборотності капіталу підприємства. Проаналізувати як змінився коефіцієнт оборотності сукупного капіталу за рахунок структури капіталу і швидкості обороту оборотного капіталу. Сформулювати висновок.

Показники	Базовий період	Звітний період	Динаміка
1. Чистий дохід(виручка від реалізації)			
2. Середня вартість сукупного капіталу			
3. Середня вартість оборотного капіталу			
3.1. Питома вага оборотного капіталу в загальній величині сукупного капіталу: %			
4. Коефіцієнт оборотності сукупного капіталу			
4.1. в т.ч. оборотного капіталу			
5. Тривалість обороту сукупного капіталу, дні			
5.1. в т.ч. оборотного капіталу			

Завдання 2. Оцінити ефективність використання оборотного капіталу підприємства, визначити на яких стадіях кругообороту відбулося його прискорення, а на яких сповільнення. Вказати основні шляхи прискорення оборотності оборотного капіталу.

<i>Показники</i>	Базовий період	Звітний період	Відхилення
1. Чистий дохід від реалізації			
2. Одноденна реалізація, грн..			
3. Середня вартість оборотного капіталу, в т.ч.			
3.1. виробничих запасів			
3.2. незавершеного виробництва			
3.3. готової продукції			
3.4. дебіторської заборгованості			
3.5. грошових коштів та поточних інвестицій			
3.6. товарів			
4. Загальна тривалість обороту оборотного капіталу, дні			
4.1. виробничих запасів			
4.2. незавершеного виробництва			
4.3. готової продукції			
4.4. дебіторської заборгованості			
4.5. грошових коштів та поточних інвестицій			
4.6. товарів			
5. Вивільнення (залучення) коштів в оборот у зв'язку з прискоренням (сповільненням) оборотності: -в днях: -в сумі :			

Завдання 3 . За даними балансу проаналізувати зміни стану, структури джерел фінансування підприємства. Дати оцінку змінам структури власного і позиченого капіталу. Визначити наявність власного оборотного і власного основного капіталів, дати оцінку їх впливу на формування активів підприємства.

Показники	Базовий період	Звітний період	Динаміка	Темп зміни, %
Всього капіталу, тис. грн.,				
1. Власний капітал і прирівняні до нього джерела засобів в % до капіталу				
1.1. Власний капітал в % до власного і прирівняного				
1.2. Забезпечення наступних витрат і платежів в % до власного капіталу				
1.3. Доходи майбутніх періодів в % до власного капіталу				

Продовження

2. Наявність власного оборотного капіталу в % до власного капіталу				
3. Наявність власного основного капіталу в % до власного капіталу				
4. Позичений капітал в % до капіталу, в т.ч.				
4.1. Довгострокові зобов'язання в % до позиченого капіталу				
4.2. Короткострокові позики в % до позиченого капіталу				
4.3. Кредиторська заборгованість в % до позиченого капіталу				

Тема 5. Оцінка руху грошових коштів

1. Характеристика і склад грошових надходжень підприємства
2. Прямий та непрямий метод аналізу руху грошових коштів
3. Прогнозування грошових потоків
4. Оптимізація грошових потоків підприємства

Мета аналізу руху грошових коштів - оцінити здатність підприємства генерувати грошові кошти в розмірі і в строки необхідні для здійснення оплати планових витрат та потреб , сприяти ефективному управлінню грошовими потоками підприємства, що дозволить :

- забезпечити фінансову незалежність підприємства ;
- підвищити ритмічність операційної діяльності;
- забезпечити прискорення оборотності капіталу;
- зменшити потреби в позиченому капіталі;
- знизити ризик неплатоспроможності.

Під час проведення аналізу грошових активів:

1. Розглядається обсяг і динаміка позитивного грошового потоку в цілому по підприємству, в розрізі окремих видів діяльності і окремих джерел формування;

- оцінюється співвідношення грошових засобів, залучених із внутрішніх і зовнішніх джерел;
- оцінюється роль і місце прибутку підприємства у формуванні його позитивного грошового потоку;
- зіставляються темпи приросту активів , обсягу виробництва і реалізації з темпами приросту позитивного грошового потоку.

2. Оцінюється склад, структура і динаміка грошових активів в оборотному капіталі;

Алгоритм розрахунку:

$$TO_{га} = \frac{\overline{ГА} \times \sum OP}{\sum OP_{од}}$$

3. Визначається тривалість знаходження капіталу у готівці (ТО та середній період обороту грошових активів). Якщо відсутні дані обліку, то тривалість обороту грошових активів (ТОга) можна розрахувати як:

$$TO_{га} = \frac{\overline{ГА}}{OP_{од}}, \text{ де}$$

ГА – середній залишок грошових активів підприємства в періоді, за який проводиться аналіз;

OPод – сума одноденного обороту по реалізації продукції в періоді, за який проводиться аналіз.

4. Розраховується кількість оборотів середнього залишку грошових активів (КОга) в періоді, за який проводиться аналіз

$$KO_{га} = \frac{OP}{ГА}, \text{ де}$$

OP – загальна сума обороту по реалізації продукції в періоді, що аналізується;

ГА – середні залишки грошових активів підприємства за цей же період.

5. Визначається рівень абсолютної платоспроможності підприємства по окремих місяцях періоду. Для цього розраховується *коефіцієнт абсолютної платоспроможності* (Кла)

$$Кла = \frac{ГА + КФВ}{КЗ}, \text{ де}$$

ГА – сума грошових активів підприємства на певну дату;

КФВ – сума короткострокових фінансових вкладень підприємства на певну дату;

КЗ – сума всіх короткострокових (поточних) зобов'язань підприємства на

певну дату.

6. Розраховується частка короткострокових фінансових вкладень в грошових активах підприємства та коефіцієнт рентабельності цих вкладень

$$ПВ_{КФВ} = \frac{\overline{КФВ}}{\overline{ГА}} \times 100, \text{ де}$$

$ПВ_{КФВ}$ – питома вага (частка) короткострокових фінансових вкладень в грошових активах підприємства, в %;

$КФВ$ – середній залишок грошових активів у формі короткострокових фінансових вкладень за відповідний період;

$ГА$ – середній залишок всіх грошових активів підприємства за відповідний період.

$$P_{КФВ} = \frac{\overline{П_{КФВ}}}{\overline{КФВ}}, \text{ де}$$

$P_{КФВ}$ – рентабельність короткострокових фінансових вкладень;

$П_{КФВ}$ – сума прибутку, отримана підприємством від короткострокового інвестування вільних грошових активів за певний період;

$КФВ$ – середній залишок грошових активів у формі вкладень за певний період.

7. Розраховується середній залишок грошових активів на майбутній період ($ГА$), як:

$$ГА = ГАп + ГАс + ГАі, \text{ де}$$

$ГАп$ – потреба в грошових активах, необхідних для операційної діяльності;

$ГАс$ – потреба в грошових активах для формування страхового резерву

$ГАі$ – потреба в грошових активах для формування інвестиційного (спекулятивного) залишку.

$$\overline{ГАп} = \frac{\overline{ГОоп}}{\overline{КОга}}, \text{ де}$$

$ГОоп$ – обсяг грошового обороту (сума витрачання грошових активів), який планується на операційну діяльність;

КОга - кількість оборотів середнього залишку грошових активів в плановому періоді.

$$ГAc = ГАп * Кв, \text{ де}$$

ГАп – планова сума грошових активів, необхідних для операційної діяльності;

Кв – коефіцієнт варіації поступлення грошових коштів на підприємство в минулому періоді.

8. Аналізується збалансованість обсягів позитивного і негативного грошових потоків підприємства в цілому та синхронність їх формування в розрізі окремих інтервалів звітного періоду за допомогою оцінки динаміки коефіцієнта ліквідності грошового потоку підприємства в розрізі окремих інтервалів досліджуваного періоду.

Розрахунок цього показника здійснюється за формулою:

$$Клік = ППП / НПП, \text{ де}$$

Клік - коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства в аналізованому періоді;

ППП – обсяг позитивного грошового потоку;

НПП – обсяг негативного грошового потоку.

Для забезпечення необхідної ліквідності грошового потоку значення цього коефіцієнта повинно перевищувати одиницю. Це означатиме ріст залишку грошових коштів на кінець аналізованого періоду, тобто сприятиме підвищенню коефіцієнта абсолютної ліквідності.

9. Вивчається обсяг і динаміка показника чистого грошового потоку як важливого показника діяльності підприємства і індикатора рівня збалансованості його грошових потоків в цілому. (Чистий грошовий потік по підприємству в цілому – це сума чистих грошових потоків по операційній, інвестиційній і фінансовій діяльності).

10. Визначається ефективність грошових потоків підприємства за допомогою показників:

- рентабельності грошового потоку ($P_{гп}$):

$$P_{en} = \frac{ПГП}{ПК, ВК, ОР, А}, \text{ де}$$

ПГП- позитивний грошовий потік;

ПК – позичений капітал;

ВК - власний капітал;

ОР – обсяг реалізації;

А-величина активів підприємства.

Цей показник дає уявлення про можливість виконання підприємством своїх зобов'язань перед кредиторами, акціонерами, вказує на рівень грошових засобів, що припадає на одну гривню реалізованої продукції, активів (авансованого капіталу) підприємства.

- коефіцієнта достатності грошового потоку, що визначається як відношення суми позитивного грошового потоку до планової потреби підприємства у витрачанні грошових засобів.

Цей коефіцієнт дозволяє зробити висновок про його надлишковість чи дефіцитність.

Для діяльності підприємства негативно впливає як надлишковий, так і дефіцитний характер чистого грошового потоку.

Дефіцитний грошовий потік веде до зниження рівня платоспроможності підприємства, несвоєчасності погашення ним кредиторської заборгованості постачальникам за отримані матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги, бюджету і позабюджетних платежах, за всіма видами податків і обов'язкових платежів, спричиняє затримки у виплаті заробітної плати, сплати штрафних санкцій за недотримання строків оплати і т.п.

Ріст грошових засобів при надлишковому грошовому потоці загрожує їх знеціненню через вплив інфляційних процесів, свідчить про небажання або невміння здійснювати короткострокові фінансові вкладення.

Збалансувати обсяги позитивного і негативного грошових потоків можна прискорюючи надходження грошових засобів і сповільнюючи вибуття.

11. Визначити основні напрями використання грошових коштів на підприємстві, скориставшись рис. 5.1.

Рис. 5.1 Основні напрями використання грошових активів підприємства

Заходи, які сприяють збалансованості грошових потоків в короткостроковому періоді.

Прискорення може бути досягнуто за рахунок:

- збільшення розмірів цінкових знижок за оплату готівкою;
- забезпечення часткової (повної) передоплати за вироблену продукцію, що користується попитом на ринку;
- скорочення строків надання товарного кредиту покупцям;
- прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості;
- використання різних форм рефінансування дебіторської заборгованості;
- прискорення інкасації платіжних документів покупців продукції (часу знаходження в дорозі, в процесі реєстрації, в процесі зарахування грошей на розрахунковий рахунок, тощо).

Заходи, які сприяють збалансованості грошових потоків в довгостроковому періоді.

Ріст позитивного грошового потоку може бути досягнутий за рахунок:

- залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення власного

капіталу;

- додаткової емісії акцій ;
- залучення довгострокових фінансових кредитів;
- продажу частини (чи всього) обсягу фінансових інструментів

інвестування ;

– продажу (або здачі в оренду) основних засобів, які не використовуються та інші.

Методами оптимізації надлишкового грошового потоку є підвищення інвестиційної активності підприємства, а саме:

- збільшення обсягу і складу операційних необоротних активів;
- прискорення періоду розробки і впровадження реальних інвестиційних проектів;
- здійснення диверсифікаційної політики;
- активне формування портфеля фінансових інвестицій;
- дострокове погашення довгострокових фінансових кредитів.

Синхронізація грошових потоків підприємства може бути досягнута на основі складання та оцінки виконання планів формування і використання грошових коштів.

Завдання: На основі звіту про рух грошових коштів аналізованого Вами підприємства, проведіть оцінку надходження та використання грошових коштів і запропонуйте механізми оптимізації цих коштів.

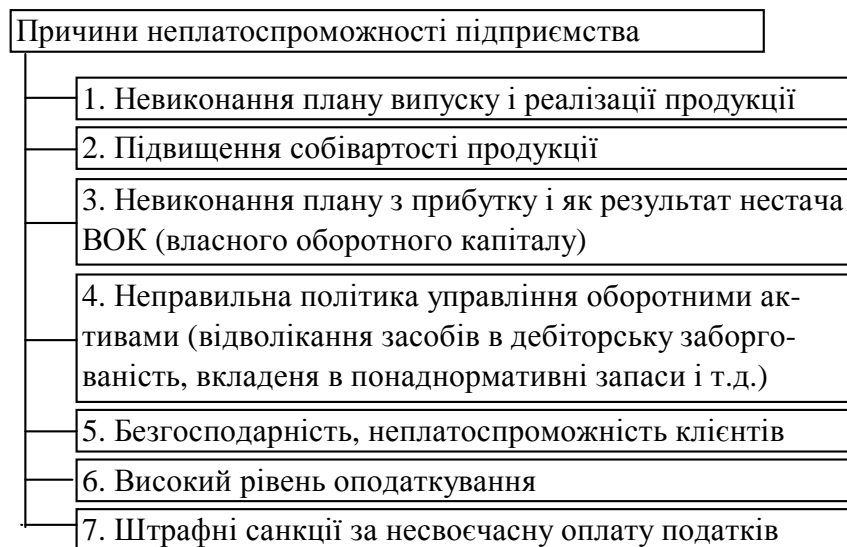
Назва показників	За попередній період		За звітний період	
	надходження	видаток	Надходжен ня	Видаток
1. Залишок грошових коштів на початок періоду				
2. Чистий рух коштів від операційної діяльності				
3. Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності				
4. Чистий рух коштів від фінансової діяльності				
5. Чистий рух коштів за звітний період				
6. Залишок грошових коштів на кінець звітного періоду				

Тема 6. Ліквідність та платоспроможність підприємства

1. Поняття платоспроможності підприємства та її оцінка.
2. Ліквідність та її значення для оцінки фінансового стану підприємства.
3. Визначення абсолютного показника оцінки ліквідності (платоспроможності) підприємства.
4. Визначення відносних показників для оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства.

Платоспроможність – готовність підприємства своєчасно виконувати свої платіжні зобов'язання.

Розрахунок платоспроможності проводиться на конкретну дату. Ця оцінка є суб'єктивною і може виконуватися з різним рівнем точності. При оцінці платоспроможності за балансом користуються показниками абсолютної і проміжної ліквідності. Для більш детальної оцінки платоспроможності доцільно скласти платіжний календар на місяць, квартал і так далі, шляхом зіставлення суми надходжень з сумами зобов'язань, виявляти причини неплатежів і здійснювати оцінку платоспроможності.

Рис. 6.1 Причини неплатоспроможності підприємства

Ліквідність активу – здатність активу перетворюватися в гроші. Чим

менший час для інкасації активу, тим вища його ліквідність.

Ліквідність балансу – можливість підприємства перетворити активи в гроші і погасити свої зобов'язання, або рівень покриття зобов'язань активами, термін перетворення яких в гроші відповідає строку погашення зобов'язань.

Ліквідність підприємства – здатність підприємства погасити свої зобов'язання у випадку одночасної вимоги зі сторони всіх кредиторів підприємства.

Головна характеристика ліквідності – це формальне перевищення у вартісній оцінці оборотних активів над поточними пасивами.

Основна ознака ліквідності – перевищення оборотних активів над короткостроковими пасивами, тим сприятливіший є фінансовий стан підприємства з позиції ліквідності. Для визначення ліквідності потрібно згрупувати активи та пасиви підприємства, що відображено на прикладі балансу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у таблиці 6.1.

Таблиця 6.1

Групування активів підприємства

Групи	Умовне позначення	На кінець 2012	На кінець 2013	Відхилення (+/-)
Високоліквідні	A1	625	1164	+539
Швидколіквідні	A2	4817	2387	-2430
Повільноліквідні	A3	29678	15774	-13904
Важколіквідні	A4	91478	116616	+25138

До **високоліквідних** відносять грошові кошти і поточні фінансові інвестиції.

До **швидколіквідних** відносять отримані векселі, дебіторську заборгованість, яка буде погашена за умовами договорів.

До **повільноліквідних** відносять запаси (виробничі запаси, готова продукція, незавершене виробництво); дебіторська заборгованість; витрати майбутніх періодів; інші оборотні активи.

До **важколіквідних** відносять необоротні активи, які передбачено використовувати більше ніж рік, а також прострочена дебіторська заборгованість; запаси готової продукції, що не мають попиту, витрати

майбутніх періодів, які підлягають списанню.

Таблиця 6.2

Групування пасивів підприємства

Групи	Умовне позначення	На кінець 2012 року	На кінець 2013 року	Відхилення (+/-)
Найбільш термінові	П1	42835	40426	-2409
Короткострокові	П2	-	-	-
Довгострокові	П3	45762	49728	+3966
Постійні (стійкі)	П4	62269	76911	+14642

До **найбільш термінових** відносять кредиторську заборгованість та поточні зобов'язання за розрахунками.

До **короткострокових** відносять короткострокові кредити та інші позикові кошти, що підлягають погашенню протягом 12 місяців, доходи майбутніх періодів та векселі видані.

До **довгострокових** відносять довгострокові зобов'язання, доходи майбутніх періодів понад 12 місяців.

До **постійних (стійких)** відносять зобов'язання перед власниками з формування власного капіталу, забезпечення наступних витрат і платежів.

Для відображення детальної оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства використовують ряд інших відносних показників. А саме :

1. **Коефіцієнт поточної ліквідності** розраховується за формулою:

$$K_{пл} = \frac{\text{Оборотні активи} + \text{Витрати майбутніх періодів}}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}}$$

$$K_{пл} \text{ 2012 рік} = 61128/44575 = 1,37$$

$$K_{пл} \text{ 2013 рік} = 50468/40445 = 1,25$$

2. **Коефіцієнт швидкої ліквідності** розраховується за формулою:

$$K_{шл} = \frac{\text{Поточні активи} + \text{Запаси} + \text{Витрати майбутніх періодів}}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}}$$

$$K_{шл} \text{ 2012 рік} = 31521/44575 = 0,71$$

$$K_{шл} \text{ 2013 рік} = 34768/40445 = 0,86$$

3. **Коефіцієнт абсолютної ліквідності** розраховується за формулою:

$$K_{ал} = \frac{\text{Грошові кошти та їх еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}}$$

Кал 2012 рік = 625/44575 = 0,01

Кал 2013 рік = 1164/40445 = 0,03

4. **Маневреність робочого капіталу** розраховується за формулою:

$$K_{\text{мрк}} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Поточні фінансові інвестиції}}{\text{Робочий капітал}}$$

$K_{\text{мрк}}$ 2012 рік = 625/16553 = 0,04

$K_{\text{мрк}}$ 2013 рік = 1164/10023 = 0,12

5. **Коефіцієнт захищеного періоду** розраховується за формулою:

$$K_{\text{пз}} = \frac{\text{Оборотні активи} + \text{Витрати майбутніх періодів}}{\text{Середньоденні витрати}}$$

$K_{\text{пз}}$ 2012 рік = 61128/1277 = 47,87

$K_{\text{пз}}$ 2013 рік = 50468/1529 = 33

6. **Коефіцієнт забезпеченості реалізації робочим капіталом** розраховується за формулою:

$$K_{\text{зрк}} = \frac{\text{Робочий капітал}}{\text{Чистий дохід}}$$

$K_{\text{зрк}}$ 2012 рік = 625/481003 = 0,001

$K_{\text{зрк}}$ 2013 рік = 1164/575403 = 0,002

7. **Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення** першого ступеню розраховується за формулою:

$$D_1 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Необоротні активи}}$$

D_1 2012 рік = 62269/91478 = 0,68

D_1 2013 рік = 76911/116616 = 0,66

8. **Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення** другого ступеню розраховується за формулою:

$$D_2 = \frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Необоротні активи}}$$

D_2 2012 рік = 108031/91478 = 1,18

D_2 2013 рік = 126639/116616 = 1,09

9. **Робочий капітал (Власні оборотні кошти)** розраховується за формулою:

$$PK = (\text{Оборотні активи} + \text{Витрати майбутніх періодів}) -$$

$$-(\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів})$$

$$PK \text{ 2012 рік} = 91478 - 44575 = 46903$$

$$PK \text{ 2013 рік} = 116616 - 40445 = 76171$$

10. **Ефективна заборгованість** розраховується за формулою:

$$Ez = (\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}) -$$

$$-(\text{Грошові кошти} + \text{Дебіторська заборгованість})$$

$$Ez \text{ 2012 рік} = 44575 - 31450 = 13125$$

$$Ez \text{ 2013 рік} = 40445 - 34694 = 5751$$

Розраховані показники та коефіцієнти зведемо у таблицю 6.3 для оцінки тенденції зміни за аналізований період.

Таблиця 6.3

Аналіз показників ліквідності та платоспроможності підприємства

Назва показника	Умовне позначення	На кінець 2012 року	На кінець 2013 року	Відхилення (+/-)
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	Кпл	1,37	1,25	-0,12
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	Кшл	0,71	0,86	+0,15
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Кал	0,01	0,03	+0,02
4. Коефіцієнт загальної ліквідності	Кзл	0,01	0,03	+0,02
5. Маневреність робочого капіталу	Кмрк	0,04	0,12	+0,08
6. Коефіцієнт захищеного періоду	Кзп	47,87	33	-14,87
7. Коефіцієнт забезпеченості реалізації робочим капіталом	Кзрк	0,001	0,002	+0,001
8. Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення першого ступеню	Д ₁	0,68	0,66	-0,02
9. Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення другого ступеню	Д ₂	1,18	1,09	-0,09
10. Робочий капітал (Власні оборотні кошти)	PK (ВОК)	46903	76171	+29268
11. Ефективна заборгованість	Ez	13125	5751	-7374

Коефіцієнт поточної ліквідності показує здатність компанії погашати поточні (короткострокові) зобов'язання за рахунок тільки оборотних активів.

Згідно з даними підприємства за 2012-2013 роки, даний показник коливається в межах 1,3-1,4 (нормативне значення >1). Отже, підприємство здатне виконати свої короткострокові зобов'язання.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує на скільки можливо буде погасити поточні зобов'язання, якщо положення стане дійсно критичним. Також даний коефіцієнт дає уявлення про очікувану платоспроможність підприємства в короткостроковому періоді, а саме в періоді, який дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості за умови її своєчасного погашення. Нормативне значення показника 0,8-1. Значення показника у 2012 році становило 0,7 і не відповідало нормативу. У 2013 році значення показника збільшилось на 0,15 і становило 0,86. Отже, у 2013 році підприємство мало більші можливості для погашення поточних зобов'язань при настанні критичних ситуацій.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності свідчить про те, яка частина боргових зобов'язань товариства може бути сплачена негайно. Значення показника вказує на недостатню абсолютну ліквідність ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Тобто неможливість виконати негайну сплату боргів перед кредиторами, так як оптимальний рівень вважається рівним 0,2–0,25. Динаміка коефіцієнта протягом 2013 року позитивна.

Коефіцієнт загальної ліквідності на підприємстві свідчить про те, що поточні зобов'язання ПрАТ «Тернопільський молокозавод» покриті його оборотними активами у 2012-2013 роках майже в межах 3%, цей показник є нижчим нормативного, так як орієнтовне позитивне значення показника від 1,0 до 2,0, але динаміка коефіцієнта є позитивною.

Коефіцієнт маневреності робочого капіталу показує частку абсолютно ліквідних активів у робочому капіталі. На підприємстві даний показник коливається в межах 0,05-0,1. Спостерігається позитивна динаміка.

Коефіцієнт захищеного періоду зменшився на 15 днів, тобто у разі форс-мажорних обставин підприємство зможе забезпечувати себе грошовими

коштами менше часу порівняно із минулим роком.

Коефіцієнт забезпеченості реалізації робочим капіталом на підприємстві є досить низьким і коливається в межах 0,002. Позитивним є те, що спостерігається тенденція до збільшення.

Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення першого ступеню характеризує покриття необоротних активів власним капіталом. Нормативне значення показника більше 0,5-0,7. На даному підприємстві показник коливається в межах 0,7, що є позитивним. Спостерігається негативна динаміка показника за аналізований період.

Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення другого ступеню характеризує покриття необоротних активів капіталізованими джерелами. Нормативне значення показника >1 . На ПрАТ «Тернопільський молокозавод» значення показника відповідає нормативу. Спостерігається негативна динаміка показника.

Після розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями у підприємства в 2012 році залишалось 46903 тис. грн., а у 2013 році – 76171 тис. грн.

У 2012 році за рахунок надходжень від поточної діяльності можливо покрити 13125 тис. грн. поточних зобов'язань, а у 2013 році – 5751 тис. грн., що свідчить про погіршення платіжної ситуації на ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Тема 7. Аналіз фінансової стійкості (стабільності) підприємства

1. Поняття фінансової стійкості (стабільності) підприємства.
2. Показники оцінки фінансової стійкості підприємства.
3. Типи фінансової стійкості підприємства.
4. Аналіз впливу факторів на фінансову стійкість підприємства.

У науковій літературі поняття "стійкість" ототожнюється з такими поняттями, як сталість (незмінність, постійність) та стабільність (забезпечення сталості).

Ізмайлова К.В. виділяє два види стійкості: фінансову і ринкову.

При цьому **фінансова стійкість**, на її думку, характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використання. А **ринкова стійкість** визначається показниками, що характеризують рентабельність, ефективність менеджменту, ділову активність, інвестиційну діяльність, дивідендну політику, тощо. Проте, наведені показники, які засвідчують ринкову стійкість характерні і для фінансової стійкості.

Ринкова стійкість науковцями розглядається як здатність підприємства зберігати стабільне функціонування та потенціал для ефективного розвитку за будь-яких змін ринкового середовища. Тому, на думку багатьох вчених, поняття «ринкова стійкість» є ширшим і включає в себе окрім фінансової стійкості ще й стійкість господарських зв'язків, стійкість рівня конкурентоздатності продукції, стійкість цінової стратегії підприємства та ін. У широкому сенсі слова ринкова стійкість підприємства - це загальний рівень здійснення всіх напрямків його діяльності.

Ринкова фінансова стабільність підприємства є однією із найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона пов'язана з рівнем його залежності від кредиторів та інвесторів. За різних умов, в яких функціонує підприємство, останнє для досягнення фінансової стабільності проходить різні етапи. Так, в умовах кризи підприємство може досягати фінансової стабільності за такими етапами:

- ліквідація поточної неплатоспроможності підприємства;
- відновлення фінансової стійкості (фінансової рівноваги у короткостроковому періоді);
- забезпечення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді.

Кожному етапу фінансової стабільності відповідають певні її внутрішні механізми – оперативний, тактичний і стратегічний, що являють собою систему заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань.

Оперативний механізм фінансової стабільності – це система заходів, спрямованих, з одного боку, на зменшення розміру поточних зовнішніх зобов'язань підприємства у короткостроковому періоді, а з другого – на збільшення суми найліквідніших активів (грошей), що забезпечують термінове погашення цих зобов'язань.

Тактичний механізм фінансової стабільності, являє собою систему заходів, спрямованих на досягнення точки фінансової рівноваги підприємства у наступному періоді. Під фінансовою рівновагою тут слід розуміти відповідність між можливим обсягом генерування власних фінансових ресурсів $OG_{в.ф.р}$ та необхідним обсягом споживання власних фінансових ресурсів ($OC_{в.ф.р}$), тобто

$$OG_{в.ф.р} = OC_{в.ф.р}.$$

Стратегічний механізм фінансової стабільності, є винятково наступальною стратегією фінансового розвитку, яка забезпечує оптимізацію необхідних фінансових параметрів з метою прискорення економічного зростання підприємства. Тобто стратегічний механізм фінансової стабільності – це система заходів, спрямованих на підтримання досягнутої фінансової рівноваги підприємства у довгостроковому періоді. Цей механізм ґрунтується на використанні моделі стійкого економічного зростання підприємства, що забезпечується основними параметрами його фінансової стратегії.

Для характеристики фінансової стійкості підприємства найчастіше використовується аналіз абсолютних показників та аналіз відносних показників.

Аналіз абсолютних показників проводиться за методикою Шеремета А.Д.

та Сайфуліна Р.С. Згідно з нею знаходиться трикомпонентний тип фінансової стійкості підприємства. Дана модель побудована на аналізі покриття власним капіталом, довгостроковим капіталом та загальним об'ємом капіталу підприємства вартості запасів та витрат.

Вартість запасів (З) порівнюється з послідовно поширюваним переліком таких джерел фінансування: власні обігові кошти (ВОК), власні обігові кошти і довгострокові кредити та позики (ВОК + КД); власні обігові кошти, довго- та короткострокові кредити і позики (ВОК + КК + КД). Згідно з цим сума власних обігових коштів визначається як різниця між власним капіталом (ВК) та вартістю необоротних активів (НА), на покриття якої насамперед спрямовується власний капітал, тобто

$$ВОК = ВК - НА,$$

де ВОК – власні оборотні кошти; ВК – власний капітал підприємства;

НА – необоротні активи.

Наявність власних обігових коштів, тобто додатне значення ВОК - мінімальна умова фінансової стійкості.

Загальноприйнятою формулою визначення власних обігових коштів (інші назви цього показника - **робочий капітал**; капітал, що функціонує) є *різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями, або різниця між сумою власного капіталу і довгострокових зобов'язань та необоротними активами*. Отже, власні обігові кошти є частиною обігових коштів, яка фінансується за рахунок власних коштів та довгострокових зобов'язань. При цьому останні прирівнюються до власних коштів, хоча вони не є такими.

Для визначення типу фінансової стійкості розмір власних обігових коштів розраховують як різницю між власним капіталом і необоротними активами.

Відповідно до забезпеченості запасів згаданими варіантами фінансування можливі чотири типи фінансової стійкості.

1. Абсолютна стійкість - для забезпечення запасів (З) достатньо власних обігових коштів (ВОК); платоспроможність підприємства гарантована:

$$З < ВОК$$

2. Нормальна стійкість - для забезпечення запасів крім власних обігових коштів залучаються довгострокові кредити та позики (**КД**); платоспроможність гарантована:

$$З < ВОК + КД$$

3. Нестійкий фінансовий стан - для забезпечення запасів крім власних обігових коштів та довгострокових кредитів і позик залучаються короткострокові кредити та позики (**КК**); платоспроможність порушена, але є можливість її відновити:

$$З < ВОК + КД + КК$$

4. Кризовий фінансовий стан — для забезпечення запасів яких не вистачає для джерел їх формування; підприємству загрожує банкрутство:

$$З > ВОК + КД + КК.$$

Перший і другий типи фінансової стійкості характерні для нормального фінансового стану підприємства, а третій і четвертий - для нестійкого та кризового. Зовнішнім проявом фінансової стійкості є його платоспроможність, яка залежить від ступеня ліквідності активів підприємства.

До відносних показників фінансової стійкості відносять такі:

1. *Коефіцієнт фінансової незалежності:*

$$K_{фнз} = ВК / П, \text{ де}$$

ВК- власний капітал підприємства і прирівняний до нього;

П – пасиви підприємства.

Характеризує незалежність фінансового стану підприємства від зовнішніх джерел фінансування, показує частку власних коштів підприємства у загальній сумі його джерел фінансування. Нормативне його значення рівне 0,5 і більше. Чим вище значення цього коефіцієнта, тим більш фінансово стійким, стабільним і більш незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство. Вважають, що в підприємства з високою часткою власного капіталу кредитори швидше вкладають кошти, оскільки вони мають можливість погасити борги за рахунок власних коштів. Практика свідчить, що загальна сума заборгованості

не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто джерела фінансування підприємства (загальна сума капіталу) мають бути хоча б наполовину сформовані за рахунок власних коштів. Отже, критичне значення коефіцієнта автономії має становити 0,5, хоча частка залученого капіталу в японських компаніях — 80 %, що на 58 % більше, ніж у США.

2. Коефіцієнт фінансової залежності:

$$K_{фз} = PK/P, \text{ де}$$

ПК – позиковий капітал підприємства.

Характеризує залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Нормативне значення цього показника менше 0,5. Зростання цього показника у динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства, а отже, втрату фінансової незалежності. Якщо його значення знижується до одиниці (100 %), то це свідчить про те, що власники підприємства повністю його фінансують, а якщо перевищує одиницю, то навпаки. Так, якщо значення коефіцієнта 1,40, це означає, що при вкладенні в активи підприємства 1,40 грн, позиченими є 40 коп. *3. Коефіцієнт фінансової стабільності:*

$$K_{фс} = BK/ПК$$

Характеризує забезпеченість заборгованості власними коштами. Нормативне значення становить більше 1.

4. Коефіцієнт фінансового левериджу:

$$K_{фл} = ПК/BK$$

Характеризує залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Нормативне значення менше 1. За цим коефіцієнтом здійснюють найбільш загальну оцінку фінансової стійкості. Він показує, скільки одиниць залучених коштів припадає на кожен одиницю власних. Зростання показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості, і навпаки. Оптимальне значення — $K_{ф.р} \leq 0,5$. Критичне значення — 1.

5. Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами:

$$K_{зоб} = OA / BOK$$

Характеризує частку абсолютно оборотних коштів, що фінансується за рахунок власних коштів підприємства. Нормативним є значення більше 1.

6. Коефіцієнт маневреності BOK:

$$K_{мвок} = BOK / BK$$

Характеризує співвідношення власних оборотних коштів та власного капіталу. Нормативне значення рівне 0,2 -0,5.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована. Для забезпечення гнучкості у використанні власних коштів підприємства необхідно, щоб коефіцієнт маневреності за своїм значенням був досить високим.

7. Коефіцієнт інвестування:

$$K_{інв} = BK / HA$$

Характеризує частку власного капіталу в необоротних активах. Рекомендоване значення більше 1.

ПРИКЛАД. Об'єктом аналізу є ПАТ "Булат", що займається виробництвом ливарних виробів із чавуну та сталі, термообробкою, металообробкою (токарні, фрезерні, зварювальні, складальні та ін. роботи), ремонтом електродвигунів у Тернопільській області, смт. Микулинці.

Результати аналізу фінансової стійкості підприємства на основі балансу за абсолютними показниками джерел фінансування запасів узагальнено у таблиці 7.1.

Аналіз фінансової стійкості підприємства

Назва показника	Умовне позначення	Алгоритм розрахунку	На Початок року (тис. грн.)	Результат (тис. грн.)	На кінець року (тис. грн.)	Результат (тис. грн.)
Наявність власних коштів	В	Власний капітал - Необоротні активи	6062 5489	573	6422 5279	1143
Наявність власних та довгострокових коштів	ВД	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання- Необоротні активи	6062 484 5489	1057	6064 484 5279	1262
Наявність загальних коштів	ЗК	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання+ Короткострокові кредити – Необоротні активи	6062 484 144 5489	1201	6422 484 140 5279	1769
Запаси	Зп	Виробничі запаси + Готова продукція + Незавершене виробництво+ Товари+ Витрати майбутніх періодів	1087 2824 336 3 -	4250	1176 3126 134 - -	4436
Надлишок (дефіцит) власних коштів	Фв	Наявність власних коштів- Запаси	573 4250	-3677	1143 4436	-3293
Надлишок (дефіцит) власних та довгострокових коштів	Фвд	Наявність власних та довгостроково коштів – Запаси	1057 4250	-3193	1262 4436	-3174
Надлишок (дефіцит) загальних коштів	Фзк	Наявність загальних коштів- Запаси	1201 4250	-3049	1769 4436	-2667
Коефіцієнт фінансового ризику	Кфр	<u>Позикові кошти</u> / Власний капітал	4389 6062	0,72	4779 6422	0,74

Аналізоване підприємство належить до 4-ї моделі тому що:

1. Запаси (З) становлять 4436.
2. Власні обігові кошти (ВОК) становлять 1143.
3. Довгострокові кредити (K^D) становлять 484.
4. Короткострокові кредити (K^K) становлять 140.

Виходячи з формули ($З < ВОК + K^D + K^K$ ми отримуємо: $4436 > 1143 + 484 + 140$) бачимо, що запаси підприємства не можна покрити лише за допомогою залучення довгострокових кредитів, а також короткострокових кредитів, підприємство знаходиться у кризовому фінансовому становищі.

Дані таблиці свідчать, що фінансовий стан підприємства кризовий. Тому необхідно розробити стабілізуючі заходи для покращення ситуації, якими можуть бути скорочення поточних зобов'язань, збільшення джерел власного капіталу, додаткове залучення довгострокових засобів, орієнтованих на розширення виробництва.

Підприємство знаходиться у кризовому фінансовому стані, коли для забезпечення запасів не вистачає «нормальних» джерел їх формування; підприємству загрожує банкрутство.

Чистий дохід від реалізації продукції у 2012 році склав 18328 тис. грн., а у 2013 році чистий дохід від реалізації продукції знизився і становив лише 14 143 тис. грн., тобто на 4185 тис. грн. менше.

Валовий прибуток у 2012 році склав 3138 тис. грн., а у 2013 році -2771 тис. грн. Валовий прибуток ПАТ "Булат" також зменшився, що свідчить про недостатнє функціонування аналізованого підприємства.

Зменшились також і інші операційні доходи. Так інші операційні доходи у 2012 році становили 2080 тис. грн., а у 2013 лише 563 тис. грн.

Показники ефективності діяльності ПАТ "Булат" з 2012 року по 2013 рік мали тенденцію до зменшення. Отже, як бачимо у підприємства достатньо нестабільна ситуація, кризовий фінансовий стан, спостерігається зменшення прибутку, що безперечно має негативний вплив на діяльність підприємства в цілому і на ринкову стійкість зокрема.

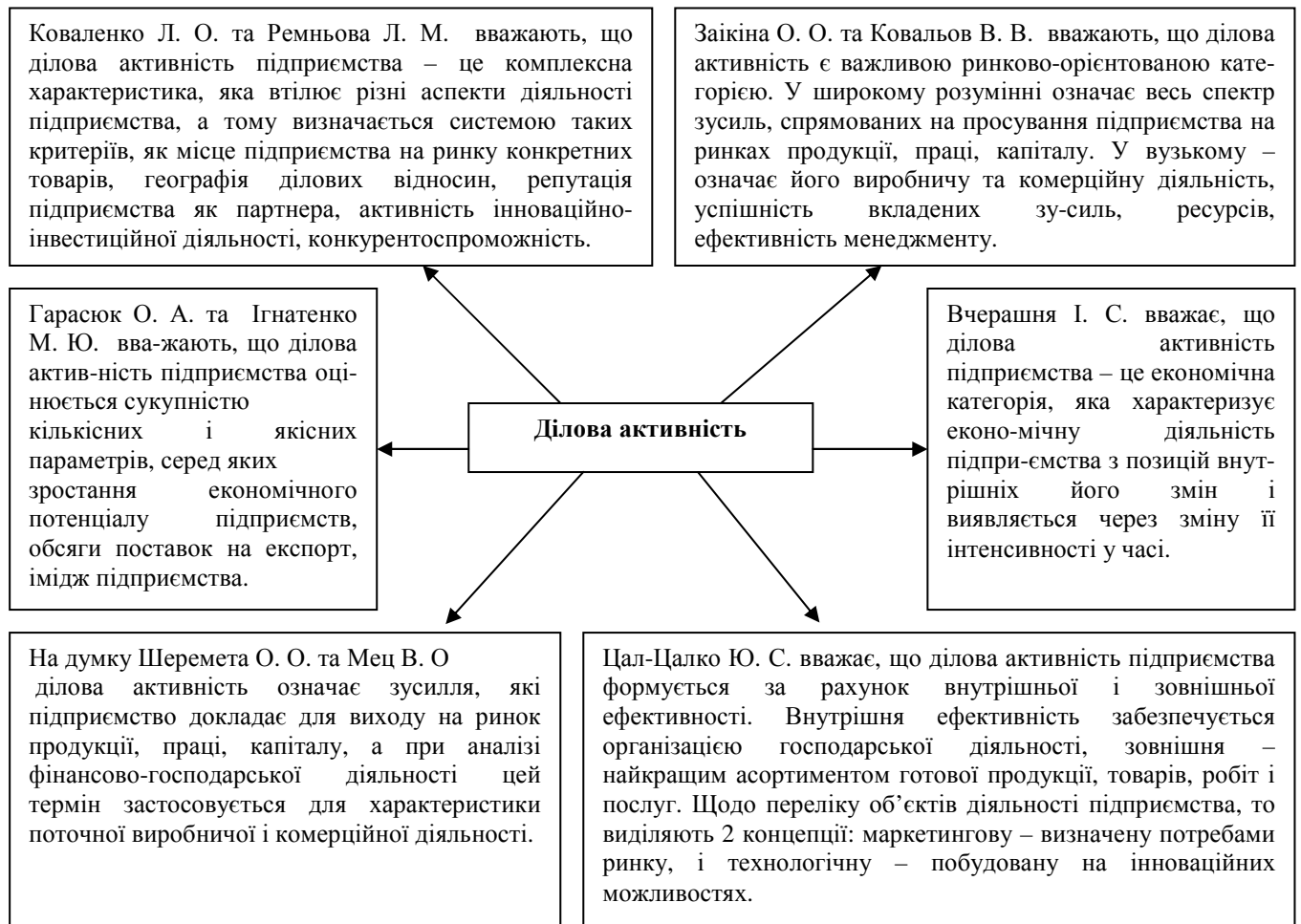
ЗАВДАННЯ. На основі фінансової звітності досліджуваного Вами підприємства розрахувати показники фінансової стійкості підприємства. Оцінити їх рівень та динаміку. Сформулювати відповідний висновок.

Показники	Алгоритм розрахунку	На поч. звітного періоду	На кінець звітного періоду	динаміка
1. Коефіцієнт співвідношення позиченого і власного капіталу				
2. Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів власним оборотним капіталом				
3. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом				
4. Коефіцієнт автономії				
5. Коефіцієнт маневрування власного капіталу				
6. Коефіцієнт постійного активу				
7. Коефіцієнт довгострокового залучення позиченого капіталу				

Тема 8. Ділова активність підприємства

1. Поняття ділової активності підприємства
2. Аналіз ефективності використання ресурсів підприємства
3. Оцінка впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на діяльність підприємства

Ділова активність підприємства – це комплексна характеристика діяльності підприємства, яка містить в собі оцінку ступеня напруженості та виконання плану по всіх видах показників діяльності; сукупність зусиль, спрямованих на зростання прибутковості підприємства та його інвестиційної привабливості, пошук можливих резервів підвищення ефективності виробництва, аналіз ефективності використання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів та інші, які наведені в табл. 8.2.

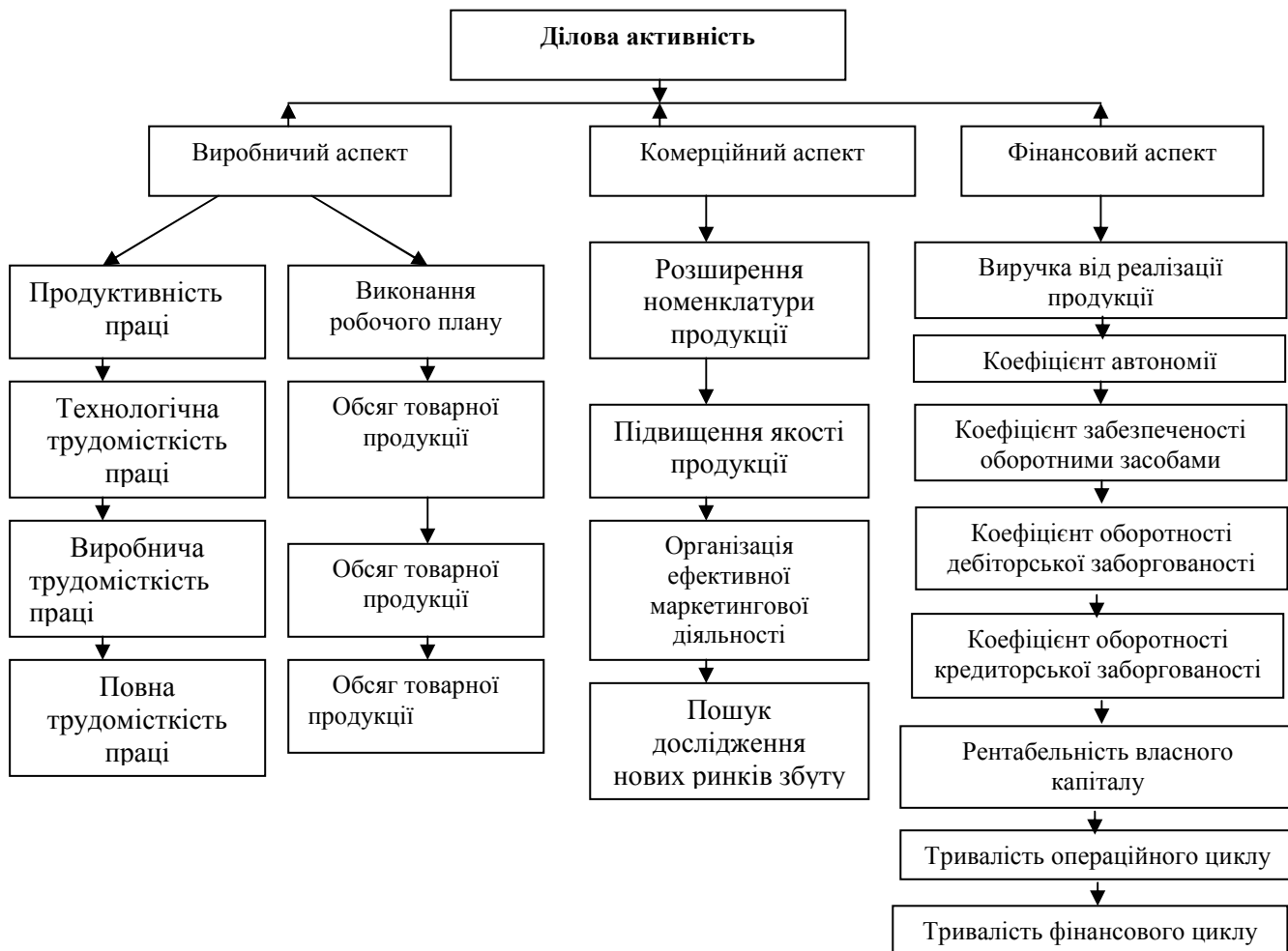

Рис. 8.1 Визначення, що характеризують сутність ділової активності підприємства

**Існуючі підходи до змісту системи показників аналізу ділової
активності підприємства**

Автори	Сутність підходу	Основні показники
А. Д. Шеремет, Г. В. Савицька	Ототожнюють ділову активність і оборотність активів та зобов'язань.	Коефіцієнти оборотності капіталу, рентабельність та оборотність капіталу.
Р. Холт	Спирається на показники ефективності виробничої діяльності, які вимірюють прибутковість фірми і її здатність використовувати активи.	Прибутковість продажів, валовий прибуток, прибутковість активів, прибутковість капіталу, прибуток на акцію, показники виплати дивідендів і покриття відсотків, рентабельність капіталу.
О. В. Єфимова	Акцентує увагу на аналізі операційного циклу.	Період операційного циклу, обороту оборотних активів, середній період обороту грошових коштів і короткострокових фінансових вкладень.
В. А. Лубков	Запропонував показники аналізу ділової активності, що враховує внутрішні і зовнішні взаємозв'язки.	Економічна додана вартість, коефіцієнт інвестиційної ділової активності.
В. В. Ковальов	Вважає, що ділова активність комерційної організації проявляється в динамічності її розвитку.	Оцінка ступеня виконання планів, норм, нормативів; коефіцієнт стійкості економічного зростання; оцінка динамічності розвитку фірми.
Л. І. Ушвицький	Розглядає ділову активність через призму якісних показників.	Становище на ринку; ділова репутація; залежність компанії від великих постачальників.
Дж. К. Ван Хорн	Бачить методику оцінки ділової активності в розгляді питання про зовнішнє фінансування.	Показники ліквідності; питомої ваги позикового капіталу, рентабельності, забезпеченості відсотків за кредитами.
Ю. Брігхем	Ділову активність оцінює коефіцієнтами якості управління активами, робить наголос на порівняння отриманих коефіцієнтів зі середньогалузевими даними.	Оборотність товарно-матеріальних запасів, середній термін інкасації, оборотність основних засобів, оборотність всіх активів.

Розглядати та аналізувати ділову активність підприємства необхідно в трьох аспектах: фінансовому, виробничому і комерційному.

Рис. 8.2. Схема оцінки ділової активності підприємства

Рис. 8.3. Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті

Ділова активність проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, основними з яких є :

- Коефіцієнт оборотності активів;
- Коефіцієнт оборотності оборотних засобів;
- Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;
- Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів;
- Коефіцієнт оборотності основних засобів;
- Коефіцієнт оборотності власного капіталу;

Важливість показників оборотності пояснюється тим, що характеристики обороту багато в чому визначають рівень прибутковості підприємства.

Коефіцієнт оборотності активів

Коефіцієнт оборотності активів – відображає швидкість обороту сукупного капіталу підприємства, тобто показує, скільки разів за аналізований період відбувається повний цикл виробництва й обіг, що приносить відповідний ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна одиниця активів:

$$Koa = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$$

Коефіцієнт оборотності оборотних засобів

Коефіцієнт оборотності оборотних засобів характеризує відношення виручки (валового доходу) від реалізації продукції, без урахування податку на додану вартість та акцизного збору до суми оборотних засобів підприємства . Зменшення цього коефіцієнта свідчить про уповільнення обороту оборотних засобів.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки

разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки. Він визначається за формулою:

$$\text{Кодз} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна сума дебіторської заборгованості}};$$

Як правило, чим вище цей показник, тим краще, тому що підприємство швидше одержує оплату по рахунках. З іншого боку, надання покупцям товарного кредиту є одним з інструментів стимулювання збуту, тому важливо знайти оптимальну тривалість кредитного періоду.

Використовуючи цей коефіцієнт, можна розрахувати більш наочний показник - період інкасації, тобто час, протягом якого дебіторська заборгованість перейде в кошти. Для цього необхідно розділити тривалість аналізованого періоду на коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

Показники оборотності дебіторської заборгованості корисно порівнювати з оборотністю кредиторської заборгованості. Такий підхід дозволяє зіставити умови комерційного кредиту, наданого аналізованим підприємством своїм клієнтам з умовами кредитування, якими воно користується з боку постачальників. Для цього необхідно визначити коефіцієнт оборотності й строк обороту дебіторської й кредиторської заборгованості по товарних операціях.

У ході економічної діагностики доцільно зіставити фактичні строки погашення дебіторської заборгованості із тривалістю наданого покупцям періоду відстрочки платежу, що дозволить оцінити ефективність контролю за станом розрахунків з дебіторами й зробити висновки про рівень їхньої кредитоспроможності.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості – показує розширення або зниження комерційного кредиту, наданого підприємству. Зростання коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження – ріст покупок у кредит. Формула розрахунку коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості має вигляд :

Комз = Чиста виручка від реалізації продукції / Середньорічна сума кредиторської заборгованості;

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів – відображає число оборотів товарно-матеріальних запасів підприємства за аналізований період. Зниження даного показника свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію. У цілому, чим вище показник оборотності матеріальних запасів, тим менше коштів знаходиться в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи й тим стійкіше фінансове становище підприємства. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів визначається за формулою:

Комз1 = Чиста виручка від реалізації продукції / середньорічна вартість запасів;

Більш точно коефіцієнт оборотності запасів можна оцінити:

Комз2 = Собівартість реалізованої продукції / Середня величина запасів.

Цей підхід є більш обґрунтованим, тому що використання виторгу від реалізації (Комз1), що містить у собі закладений в ціну продукції прибуток, приводить до перекручування показників оборотності.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів. Він показує ефективність використання основних засобів підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу

Коефіцієнт оборотності власного капіталу розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і характеризує ефективність використання власного капіталу підприємства.

Найчастіше при оцінці ділової активності підприємства використовують «золоте правило економіки»:

$$T_n > T_p > T_a > 100\%;$$

де T_n — темп зростання (зменшення) прибутку;

T_p — темп зростання (зменшення) обсягу реалізації;

T_a — темп зростання (зменшення) вартості активів (валюти балансу).

Дана нерівність є бажаною для більшості підприємств, проте порушується вона при впровадженні нових перспективних напрямків інвестування капіталу, реконструкції та модернізації виробництва, впровадження інновацій тощо, що досить часто є характерним у роботі підприємства. Це необхідно враховувати при розрахунках.

Тема 9. Оцінка прибутку та рентабельності підприємства

1. Поняття прибутку підприємства
2. Формування прибутку підприємства
3. Аналіз взаємозв'язку обсягів виробництва, собівартості та прибутку.
4. Аналіз рентабельності підприємства

1. Поняття прибутку підприємства

Завдання аналізу прибутку

- оцінка реальності бізнес-плану з валового прибутку з урахуванням плану щодо випуску продукції та зміни залишків нереалізованої продукції
- перевірка виконання бізнес-плану з чистого прибутку в цілому та в розрізі його складових
- оцінка зміни прибутку в динаміці за кілька років, з метою виявлення її закономірностей і тенденцій
- визначення впливу факторів на зміну валового прибутку як основної складової операційного прибутку
- виявлення причин збитків в діяльності підприємства
- виявлення резервів дальшого зростання прибутку і на цій основі підвищення рівня рентабельності підприємства, розробка заходів щодо мобілізації виявлених резервів та контроль за їх виконанням.
- оцінка рентабельності роботи підприємства в цілому та в розрізі окремих видів діяльності, окремих видів продукції підприємства, факторний аналіз її змін.

Чистий прибуток - представляє собою суму, яка залишилась в розпорядженні підприємства після сплати податків, надзвичайних збитків і підлягає перерозподілу по напрямках використання.

Рис. 9.1. Класифікація видів прибутку

Аналіз рентабельності передбачає:

- оцінку показників рентабельності та їх динаміки;
- визначення впливу факторів на зміну рентабельності;
- виявлення резервів підвищення рівня рентабельності.

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких основних показників (коефіцієнтів) рентабельності:

- рентабельність продукції;
- рентабельність майна;
- рентабельність власного капіталу;
- період окупності власного капіталу;
- рентабельність основної діяльності;

Рентабельність продукції — економічна категорія, що характеризує ефективність реалізації продукції (товарів, робіт та послуг). Визначається як відношення чистого прибутку від реалізації до собівартості продукції.

Якщо сума прибутку показує абсолютний ефект від діяльності, то рентабельність характеризує міру цієї ефективності, тобто відносний ступінь

прибутковості підприємства або продукції, що виробляється. Підприємство вважається рентабельним, якщо результати від реалізації продукції (робіт, послуг) покривають витрати виробництва (обігу) і утворюють суму прибутку, достатню для нормального функціонування підприємства. Економічна сутність рентабельності може бути розкрита тільки через характеристику системи показників. Загальний їхній зміст - визначення суми прибутку з однієї гривні вкладеного капіталу. У загальній формі рентабельність розраховують як відношення прибутку до витрат чи застосованих ресурсів (капіталу) і являє собою ефективність виробництва. Величина і динаміка рентабельності характеризує ступінь ділової активності підприємства та його фінансове благополуччя.

Підвищення рентабельності забезпечується переважно зниженням собівартості одиниці продукції. Чим краще використовуються основні виробничі фонди, тим нижче фондоємність, вище фондовіддача і в наслідок цього відбувається зростання показника рентабельності виробництва. Також істотний вплив на показник рентабельності здійснює поліпшення використання матеріальних обігових коштів, при цьому знижується їхній розмір, що припадає на 1 гривню реалізованої продукції. Отже, чинники прискорення оборотності матеріальних оборотних коштів є одночасно чинниками росту рентабельності виробництва.

Можна виділити наступні групи показників рентабельності:

1. Рентабельність капіталу та його складових. До даної групи показників відносять рентабельність активів (економічну рентабельність), загальну рентабельність (рентабельність виробничого капіталу), рентабельність власного капіталу (фінансову рентабельність) і т.п.

Дані показники специфічні тим, що відповідають інтересам всіх учасників бізнесу: адміністрацію цікавить віддача всіх активів; інвесторів і кредиторів – віддача на вкладений капітал; власників – прибутковість акцій, рентабельність власного капіталу.

2. Рентабельність видів діяльності та окремих видів продукції (окупність витрат). До даної групи показників відносять рентабельність

основної діяльності, рентабельність операційної діяльності, рентабельність інших видів звичайної діяльності, рентабельність окремих видів продукції і т.п.

3. Рентабельність реалізації продукції. Цей показник характеризує комерційну рентабельність підприємства.

4.Рентабельність грошового потоку.

Покажемо алгоритм розрахунку основних показників рентабельності.

Рентабельність активів підприємства (*економічна рентабельність*) (*РОА*) розраховується як відношення чистого прибутку підприємства (*ЧП*) до величини активів підприємства (*А*). Вона характеризує загальний рівень прибутку, що створюється всіма активами. За цією формулою можуть бути розраховані коефіцієнти рентабельності окремих груп активів (оборотних, необоротних, окремих їх елементів).

$$ROA = \frac{ЧП}{А} \cdot 100\%$$

Рентабельність виробничого капіталу (*Рз*) в % визначається як відношення валового прибутку до середньої вартості основних засобів і матеріальних оборотних активів і вимірює рентабельність капіталу, який функціонує в основній діяльності.

$$Pз = \frac{ВП}{\Phi + MOA} \cdot 100\%$$

де ВП - валовий прибуток підприємства ;

Φ - середньорічна вартість основних засобів;

ОА - середньорічна вартість матеріальних оборотних активів;

З метою факторного аналізу зміни рентабельності виробничого капіталу може бути використана наступна формула:

$$Pз = E : \left(\frac{1}{M} + \frac{1}{K} \right)$$

де *Рз* - рентабельність виробничого капіталу, в %.

E - валовий прибуток в процентах до виручки від реалізації продукції;

M - фондвіддача як відношення виручки від реалізації до середньої вартості основних засобів;

K - оборотність матеріальних оборотних активів як відношення виручки від реалізації до середньої вартості цих активів.

В економічній літературі існують різні думки про те, по якій вартості включати в розрахунок майно, що амортизується. Більшість економістів відстоюють думку таку думку: якщо оцінюється ефективність використання тільки основних засобів, то їх середньорічна вартість визначається за початковою (первісною вартістю). Якщо ефективність активів в цілому, то в розрахунку необхідно використовувати їх залишкову вартість, бо сума нарахованої амортизації знаходить своє відображення за іншими балансовими статтями (готова продукція, дебіторська заборгованість і т.п.)

Рентабельність власного капіталу (*фінансова рентабельність*) (ROE) розраховується як відношення чистого прибутку підприємства ($ЧП$) до величини власного капіталу (BK), і характеризує рівень прибутку, що створюється власним капіталом.

$$ROE = \frac{ЧП}{BK} \cdot 100\%$$

Факторна модель формування рентабельності власного капіталу має наступний вигляд :

$$ROE = \frac{ЧП}{BK} = \frac{ЧП}{ЧД} \cdot \frac{ЧД}{A} \cdot \frac{A}{BK} ;$$

$\frac{A}{BK}$ - структура капіталу.

Як видно з формули, рентабельність власного капіталу залежить від 3-х факторів: рентабельності реалізації, оборотності активів і структури авансованого капіталу, тобто співвідношення між власним і позиченим капіталом. В залежності від умов господарської діяльності підприємство може робити ставку на той чи інший фактор для підвищення показників рентабельності.

Рентабельність реалізації (комерційна рентабельність P_K) розраховується як відношення чистого ($ЧП$) чи валового прибутку ($ВП$) до чистого доходу ($ЧД$), і характеризує рівень прибутку на одну грн. реалізованої продукції.

$$P_k = \frac{\text{ЧП (ВП)}}{\text{ЧД}}$$

Рентабельність реалізації залежить від структури реалізації і індивідуальної рентабельності окремих видів продукції.

Рентабельність основної діяльності (P_d) розраховується як відношення валового прибутку ($ВП$) до загальної суми постійних і змінних витрат основної діяльності ($Вд$).

$$P_d = \frac{ВП}{Вд} \cdot 100\%$$

Рентабельність окремих видів продукції (індивідуальна рентабельність (P_v)) розраховується за формулою:

$$P_v = \frac{Ц - c}{Ц} \cdot 100\% \quad \text{або} \quad P_v = \frac{П}{c} \cdot 100\%$$

де $Ц$ - ціна продажу одиниці виробу;

c - собівартість одиниці виробу;

$П$ - прибуток від реалізації одиниці виробу.

Рентабельність операційної діяльності характеризує ефективність витрат операційної діяльності і розраховується як відношення операційного прибутку до операційних витрат.

Рентабельність грошового потоку ($P_{гп}$) дає уявлення про можливість виконання зобов'язань перед кредиторами, акціонерами за рахунок надходжень грошових коштів від всіх видів діяльності, вказує на рівень грошових засобів, які припадають на одну гривню реалізованої продукції, активів підприємства :

$$P_{гп} = \frac{\text{ЧГП, ПГП}}{\text{ПК, ВК, ЧД, А}}$$

ЧГП - чистий грошовий потік;

ПГП - позитивний грошовий потік;

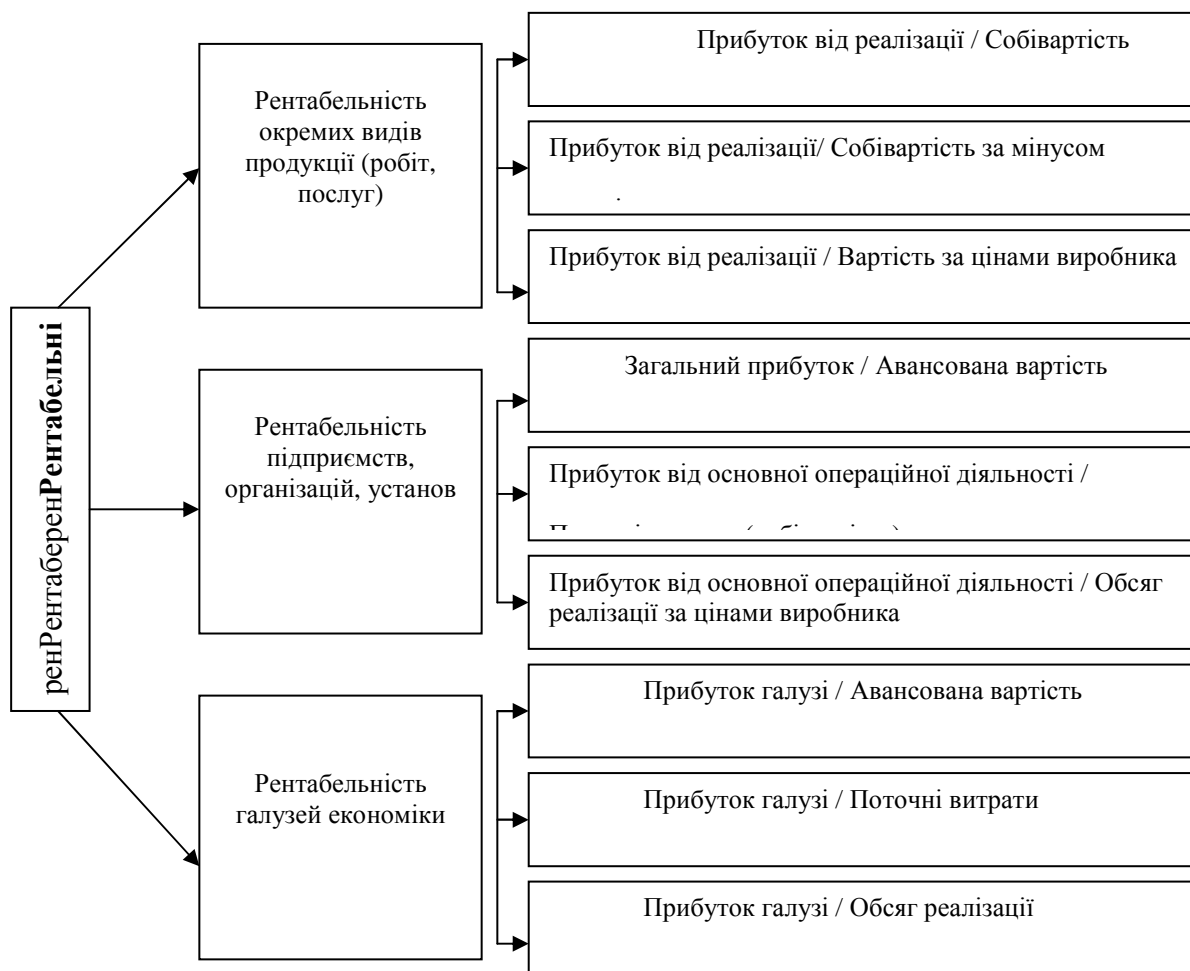
ПК - позичений капітал;

ВК - власний капітал;

ЧД - чистий дохід;

А - величина активів підприємства.

Обчислення рентабельності окремих видів продукції (робіт, послуг) може здійснюватися на основі показників прибутку від їх випуску або реалізації. При цьому поточні витрати можна брати в таких варіантах: собівартість продукції (виробнича); собівартість продукції за виключенням матеріальних витрат (заново створена вартість); вартість продукції в цінах виробника (вартість за мінусом непрямих податків).

Рис. 9.2. Класифікація показників рентабельності

Рис. 9.3. Система показників оцінки рентабельності підприємства

Для прикладу, використовуючи фінансову звітність реально діючих підприємств, проаналізуємо фінансові результати їх діяльності, формування чистого прибутку та рентабельність діяльності і визначимо фактори впливу на їх формування на ТЗОВ «Сільцівське» за 2012-2013 роки.

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за грудень 2013р.

Підприємство <u>ТЗОВ «Сільцівське»</u> <small>(найменування)</small>	Форма № 2 Код за ДКУД Дата (рік, місяць, число) за ЄДРПОУ	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center;">1801003</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">КОДИ</td> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"> </td> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"> </td> </tr> </table>	1801003	КОДИ		
1801003						
КОДИ						

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року	Абсолютне відхилення
1	2	3	4	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	2274	1467	807
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2050)	(1433)	617
Валовий: прибуток	2090	224	34	190
збиток	2095	( )	( )	
Інші операційні доходи	2120			
Адміністративні витрати	2130	(115)	(28)	87
Витрати на збут	2150	( )	( )	
Інші операційні витрати	2180	( )	(3)	-3
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	109	3	106
збиток	2195	( )	( )	
Дохід від участі в капіталі	2200			
Інші фінансові доходи	2220			
Інші доходи	2240			
Фінансові витрати	2250	(10)	(1)	9
Втрати від участі в капіталі	2255	( )	( )	
Інші витрати	2270	( )	( )	
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290			
збиток	2295	( )	( )	
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300			
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305			
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	99	2	97
збиток	2355	( )	( )	

ІІ. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року	Абсолютне відхилення
1	2	3	4	
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400			
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405			
Накопичені курсові різниці	2410			
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415			
Інший сукупний дохід	2445			
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450			
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455			
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460			
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	99	2	97

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року	Абсолютне відхилення
1	2	3	4	
Матеріальні затрати	2500	1620	1289	331
Витрати на оплату праці	2505	135	193	-58
Відрахування на соціальні заходи	2510	50	86	-36
Амортизація	2515			
Інші операційні витрати	2520	540	534	6
Разом	2550	2345	2102	243

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року	Абсолютне відхилення
1	2		4	
Середньорічна кількість простих акцій	2600			
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605			
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610			
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615			
Дивіденди на одну просту акцію	2650			

У звітному періоді спостерігається збільшення всіх показників фінансових результатів діяльності підприємства ТЗОВ «Сільцівське»

Чистий дохід від реалізації продукції товариства за 2013 рік склав 2274 тисяч гривень. Це на 807 тисяч гривень більше ніж у 2012 році. Збільшення чистого доходу пояснюється збільшенням виручки від реалізації, що відбулося внаслідок збільшення обсягу реалізації послуг замовникам.

За звітний період собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) склала 2050 тисяч гривень, що більше порівняно з попереднім періодом на 617 тисяч гривень. У структурі собівартості переважала собівартість реалізованих послуг.

Валовий прибуток у ТЗОВ «Сільцівське» збільшився у 2013 році на 210 тисяч гривень, причина цього є збільшення обсягу реалізованої й збільшення цін. Крім того, збільшення обсягу реалізації призвело до збільшення питомих постійних витрат і відповідно, собівартості одиниці реалізованої продукції, що також позитивно вплинуло на суму валового прибутку.

Адміністративні витрати зросли у звітному періоді зросли на 87 тисяч гривень, причиною чого є збільшення витрат, пов'язаних з управлінням і обслуговуванням підприємства.

У 2013 і 2012 роках підприємство не мало витрат на збут.

У звітному періоді у ТзОВ «Сільцівське» інші операційні витрати були відсутні, а в попередньому році вони становили 3 тисячі гривень.

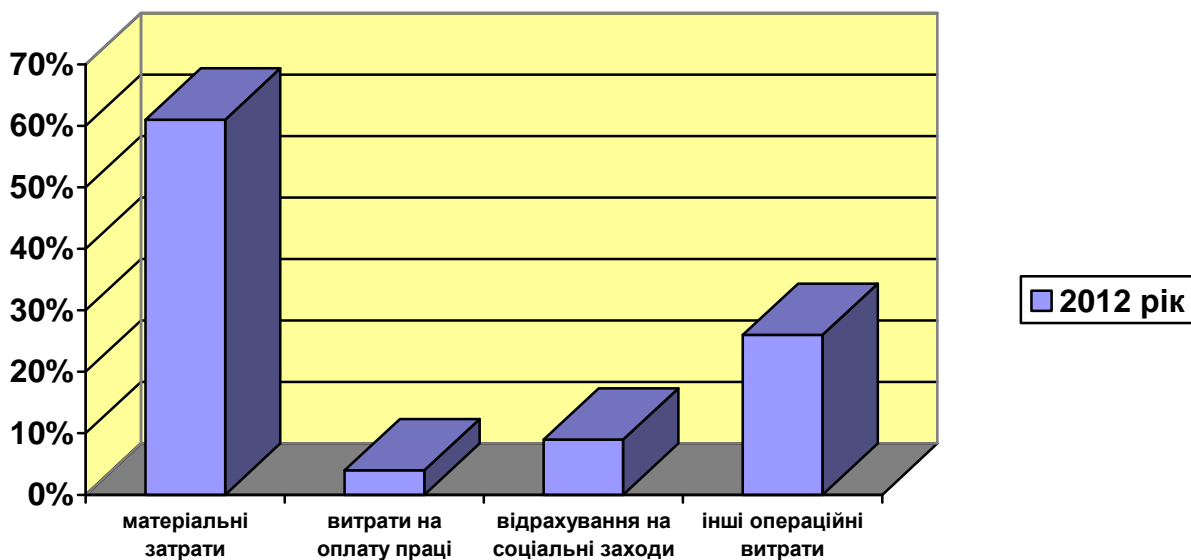
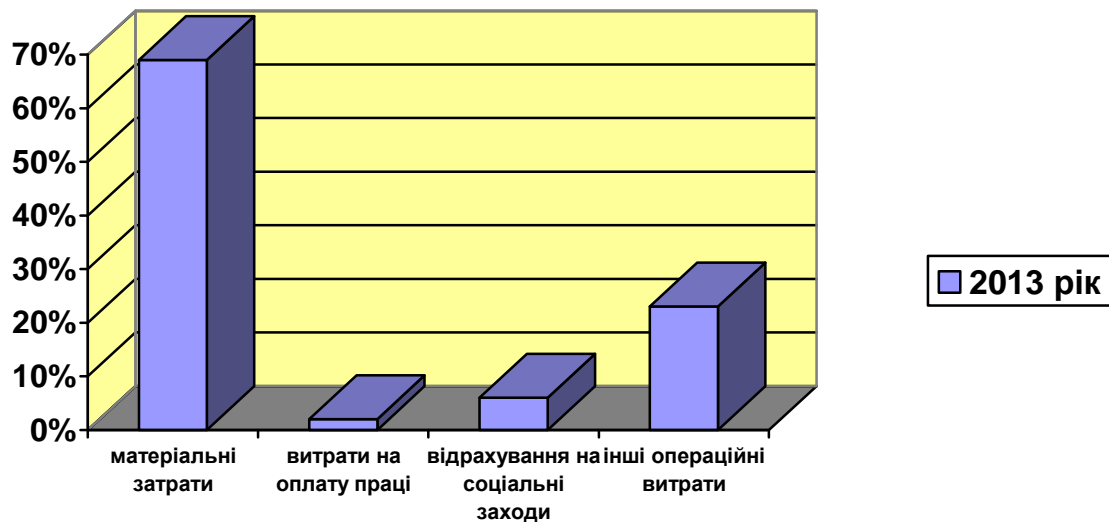
Фінансовий результат від операційної діяльності у 2013 році склав прибуток в обсязі 109 тисяч гривень, це на 106 тисяч гривень більше ніж у попередньому році.

Крім основного виду діяльності підприємство несе витрати по фінансовій діяльності. Фінансові витрати підприємства у звітному періоді становили 10 тисяч гривень. У порівнянні з попереднім роком вони на 9 тисяч гривень більші.

Чистий прибуток у 2013 році склав 99 тисяч гривень, що на 97 тисяч більше ніж у 2012 році. Порівнюючи отриманий результат з попереднім періодом можна сказати, що підприємство виявилось прибутковим. В цілому, ці дані є свідченням того, що продукція підприємства є конкурентоспроможною.

Сукупний дохід у 2013 році становив 99 тисяч гривень, а в 2012 році 2 тисячі гривень. І в результаті маємо, що у звітному році він більший на 97 тисяч гривень, ніж у попередньому році.

Третій розділ цього звіту – елементи операційних витрат – надає змогу провести необхідний аналіз структури витрат на виробництво, управління, збут та інших операційних витрат за економічними елементами.

Рис.9.4. Структура елементів операційних витрат

Розпочати аналіз структури і динаміки операційних витрат слід з питомої ваги окремих елементів витрат. Отже, найбільшу питому вагу виробничих витрат займають матеріальні витрати, далі, у сторону зменшення питомих ваг, йдуть, інші операційні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи і амортизація – відсутня.

Відносно аналізу матеріальних витрат, то спостерігається стійка тенденція до їх зростання, оскільки у 2012 році вони становили 1289 тисяч гривень, у 2013 порівняно з 2012 зросли на 331 тисячу гривень і склали 1620 тисяч гривень. Таке зростання могло бути викликане як збільшенням обсягів

виробництва, так і зміною ситуації на ринку, тобто подорожчанням матеріалів, сировини, запасних частин, палива тощо.

Аналіз витрат на оплату праці відображає стійку тенденцію до зниження загального фонду оплати праці, оскільки у 2012 році він становив 193 тисяч гривень, у 2013 році порівняно з 2012 роком зменшився на 58 тисяч гривень і становив 135 тисяч гривень. Якщо врахувати постійне зростання суми законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати, то зниження витрат на оплату праці може бути викликане як зменшенням середньоспискової чисельності працівників, так і зменшення фонду додаткової заробітної плати, до якої входять суми винагород, премій, компенсаційних виплат тощо.

Відрахування на соціальні заходи прямо пропорційно залежать від витрат на оплату праці, оскільки нараховуються у певних % від Фонду оплати праці, тому очевидно, що із зменшенням витрат на оплату праці, зменшились аналізовані витрати на соціальні заходи. Зокрема загалом у 2013 році порівняно з 2012 роком вони зменшились на 36 тисяч гривень і склали 50 тисяч гривень.

Амортизація за звітний і попередній період у звіті відсутня.

Щодо аналізу інших операційних витрат, то у 2013 році порівняно з 2012 роком вони підвищились на 6 тисяч гривень, на що могли вплинути великі обсяги витрат на оплату послуг виконаних сторонніми організаціями, витрати на відрядження чи орендна плата.

Факторний аналіз прибутку та рентабельності на прикладі ТОВ «Платан»

Основну частину прибутку підприємство ТОВ «Платан» Лтд одержує за рахунок реалізації товарної продукції.

$$\Delta ПР = 17677 - 13788 = 3889 \text{ грн.},$$

$$\Delta ПП = 768 - 1068 = -308 \text{ грн.},$$

$$\Delta ПІР = 0 \text{ грн.},$$

$$\Delta БП = 3889 - 308 + 0 = 3581 \text{ грн.}$$

Таким чином ми виявили, завдяки впливу яких саме чинників першого

порядку прибуток на підприємстві за звітний період збільшився, а також розмір впливу кожного чинника.

Суть методики розрахунку впливу на операційний прибуток наведених чинників другого порядку полягає в послідовному аналізі кожного з них, тобто припускається, що інші чинники у цей час на прибуток не впливають. Визначимо ступінь впливу на прибуток цих чинників.

Прибуток від реалізації продукції розраховується по формулі:

$$P = \sum_{i=1}^n Q_i (p_i - s_i),$$

де P — прибуток від реалізації продукції, грн.;

Q_i — об'єм реалізованої продукції i -го виду в натуральному виразі;

p_i — ціна реалізації одиниці продукції i -го виду, грн.;

s_i — собівартість одиниці продукції i -го виду, грн..

Цю формулу використовуємо як модель чинника для детермінації факторного аналізу.

Спосіб ланцюгових підстановок дозволяє визначити вплив окремих чинників на зміну величини результативного показника шляхом поступової заміни базисної величини кожного показника чинника в об'ємі результативного показника на фактичну в звітному періоді. З цією метою визначають ряд умовних величин результативного показника, які враховують зміну одного, потім двох, трьох, і т.д. чинників, допускаючи, що інші не міняються. Порівняння величини результативного показника до і після зміни рівня того або іншого чинника дозволяє виділити його вплив від впливу всіх чинників, і визначити вплив останнього на приріст результативного показника.

Зміни рівня цін і величина прибутку знаходяться в прямо пропорційній залежності: при збільшенні рівня цін сума прибутку зростає, і навпаки.

Розрахунок впливу на прибуток змін цін на реалізовану продукцію представлений у таблиці 9.1

Таблиця 9.1**Вплив на прибуток змін цін на реалізовану продукцію**

Вид виробів	Прибуток від реалізації продукції у попередньому періоді при обсягах звітнього, грн.	Прибуток від реалізації продукції у звітньому періоді при собівартості попереднього, грн.	Вплив на прибуток зміни цін реалізації, грн.
1	2281,5	3126,5	845
2	3998,8	3998,8	0
3	3887	9379,5	5492,5
4	0	0	0
5	1336,9	5993	4656,1
6	423,63	-523	-946,63
7	0	0	0
Усього			10047

б) Вплив на прибуток змін обсягів реалізації продукції

Обсяг реалізації продукції може здійснювати як позитивний так і негативний вплив на суму прибутку. Збільшення об'єму продажів рентабельної продукції приводить до пропорційного збільшення прибутку. Якщо ж продукція є збитковою, то при збільшенні об'єму реалізації відбувається зменшення об'єму суми прибутку.

Отже завдяки змінам у цінах порівняно з минулим роком підприємство отримало на 10046,97 грн. більше прибутку від реалізації продукції.

Розрахунок впливу на прибуток змін собівартості одиниці продукції представлено у таблиці 9.2

Таблиця 9.2**Вплив на прибуток змін собівартості одиниці продукції.**

Вид виробів	Прибуток від реалізації продукції у звітньому періоді при собівартості попереднього, грн.	Прибуток від реалізації продукції у звітньому періоді, грн.	Вплив на прибуток зміни собівартості продукції, грн.
1	3126,5	3000	-126,5
2	3998,8	4537	538,2
3	9379,5	6760	-2619,5

4	0	0	0
5	5993	2259	-3734
6	-523	2191	2714
7	0	4315	0
Усього			-3227,8

Таким чином ми виявили, що прибуток підприємства зменшився на 3227,8 грн. за рахунок змін собівартості продукції у звітному періоді порівняно з попереднім.

в) Вплив на прибуток змін в структурі реалізованої продукції

Зміни структури продукції можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на суму прибутку. Якщо збільшиться частка більш рентабельних видів продукції в загальному об'ємі її реалізації, то сума прибутку зросте і, навпаки, при збільшенні питомої ваги низькорентабельної або збиткової продукції загальна сума прибутку зменшиться. Тобто цей показник демонструє ту частину додатково отриманого прибутку (збитку), що з'явилась завдяки збільшенню (зменшенню) питомої ваги більш рентабельної продукції.

$$\Delta P_{(cmp)} = \sum_{i=1}^n \left[\frac{(PB_{i3} - PB_{i0}) \cdot P_{i0}^1}{100} \right] \cdot Q_3,$$

де $\Delta P_{(cmp)}$ — зміни прибутку завдяки змінам в структурі реалізованої продукції, грн.;

PB_{i3} , PB_{i0} — відповідно питома вага і-го виду продукції в загальному об'ємі реалізації (%) за звітній та попередній періоди;

P_{i0}^1 — сума прибутку від одиниці і-го виду продукції в попередньому періоді, грн.;

Q_3 — загальний об'єм реалізованої продукції у звітному періоді, грн..

Розрахунок впливу на прибуток змін в структурі реалізованої продукції представлений в таблиці 9.3.

Згідно розрахунків завдяки змінам в структурі реалізованої продукції прибуток підприємства зменшився на 3180,60 грн.

Результати підрахунків показують, що підприємство збільшило свій

прибуток більшою мірою завдяки змінам у ціні на реалізовану продукцію (10046,97 грн.). Це вказує на ефективну політику ціноутворення впроваджену керівництвом підприємства.

Таблиця 9.3

Вплив на прибуток змін в структурі реалізованої продукції.

Вид виробів	Питома вага обсягу реалізації, %.		Прибуток від реалізації одиниці продукції у попередньому періоді, грн.	Обсяг реалізації продукції у звітному періоді, од.	Вплив на прибуток змін в структурі реалізованої продукції, грн.
	2012 р.	2013 р.			
1	10,99	16,59	2,7	845	
2	17,51	20,99	5,2	769	
3	16,49	20,25	4,6	845	
4	0	17,45	1	0	
5	15	20,02	2,9	461	
6	14,01	4,7	0,81	523	
7	25,99	0	0	799	
Усього				4242	-3180,6

Але зміни в собівартості продукції призвели до зменшення прибутку на 3227,8 грн. Негативний вплив на суму прибутку також здійснили зміни обсягів реалізації продукції (у розмірі 1690,17 грн.).

Аналіз змін в структурі реалізованої продукції продемонстрував збільшення питомої ваги менш прибуткових товарів, що зменшило прибуток на 3180,60 грн. Такі результати аналізу показують, що керівництву підприємства необхідно приділити більше уваги структурі продукції, що випускається, а саме, прагнути збільшити питому вагу більш прибуткової продукції.

Тут також слід зазначити, що позитивний вплив змін цін на реалізацію продукції значно перекриває негативний вплив збільшення собівартості продукції та невдалої політики ціноутворення. Це також позитивно характеризує діяльність підприємства.

Аналіз рентабельності підприємства

Дані для проведення аналізу рентабельності діяльності ТОВ «Платан» представлені в таблиці 9.4.

Для розрахунку показників рентабельності капіталу переважно береться середня величина капіталу. Так, власний капітал на початок року складав 69169,5 грн., а на кінець року - 86077,6 грн.. Середня сума капіталу, що використовується в формулі рентабельності складатиме:

$$\frac{69169,5 + 86077,6}{2} = 77623,55 \text{ грн.}$$

Проте в умовах інфляції більш реальні оцінки можна одержати, використовуючи моментні значення показників капіталу. З цієї причини, а також внаслідок відсутності у нас інформації про суму капіталу на початок 2013 р., ми використовували одномоментне значення капіталу за 2013 р. - на кінець року.

Таблиця 9.4

Дані для аналізу рентабельності діяльності підприємства

Показник	На початок 2013 року, грн.	На кінець 2013 року, грн.
Виручка від реалізації	169081	184452
Витрати на збут	1845	2306
Прибуток від реалізації продукції	17938	23056
Балансовий прибуток	14864	18445
Податок на прибуток	4458	5534
Чистий прибуток	10406	12912
Власний капітал	69169,5	86077,6
Необоротні активи	61484	67478,69
Весь капітал підприємства	122968	134188,8

Розрахуємо показники рентабельності:

а) Рентабельність продаж:

$$R_n = \frac{\Pi_{pn}}{B} * 100 ,$$

де R_n — рентабельність продаж;

Π_{pn} — прибуток від реалізації продукції, грн.;

B — виручка від реалізації продукції, грн..

За аналізований період рентабельність продаж склала:

$$R_{n(2012)} = \frac{17938}{169081} * 100 = 10,6\% , \quad R_{n(2013)} = \frac{23065}{184452} * 100 = 12,5\%$$

Таким чином, якщо в 2012 році з кожної гривні реалізованої продукції підприємство одержувало прибутку 10,6 копійок, то в 2013 році цей показник зріс в 1,18 рази і склав 12,5 копійок.

б) Рентабельність виробничої діяльності (окупність витрат):

$$R_g = \frac{\Pi_{pn}}{ЗВ} * 100 ,$$

де $ЗВ$ — загальні витрати на продукцію, грн..

$$R_{g(2012)} = \frac{17938}{128963} * 100 = 13,9\% , \quad R_{g(2013)} = \frac{23065}{138340} * 100 = 16,7\%$$

Звідси витікає, що кожна гривня витрат на виробництво і збут продукції в 2011 році принесла підприємству прибуток в розмірі 16,7 копійок, це в 1,2 рази більше ніж у попередньому 2010 році.

в) Рентабельність (прибутковість) всього капіталу підприємства:

$$R_k = \frac{ЧП}{K} * 100 ,$$

де $ЧП$ — чистий прибуток, грн.;

K — весь капітал підприємства, грн..

$$R_{k(2012)} = \frac{10406}{122968} * 100 = 8,46\% , \quad R_{k(2013)} = \frac{12912}{134188,8} * 100 = 9,62\%$$

В 2011 році чистий прибуток підприємства склав 9,62 % від вартості всього інвестованого капіталу. В 2010 р. частка чистого прибутку склала 8,46 % від суми всього капіталу на кінець року.

г) Рентабельність необоротних активів:

$$R_F = \frac{ЧП}{F} * 100 ,$$

де F — вартість необоротних активів, грн..

$$R_{F(2012)} = \frac{10406}{61484} * 100 = 16,92\% , \quad R_{F(2013)} = \frac{12912}{67478,69} * 100 = 19,13\%$$

На кожну гривню, вкладену у необоротні активи в 2011 році,

доводиться 19,13 копійок чистого прибутку, що в 1,13 рази більше, ніж в попередньому році.

д) Рентабельність власного капіталу:

$$R_{\hat{A}\hat{E}} = \frac{\times \hat{I}}{\hat{A}\hat{E}} * 100 ,$$

де BK — власний капітал підприємства, грн..

$$R_{BK(2012)} = \frac{10406}{69169,5} * 100 = 15,04\% , \quad R_{BK(2013)} = \frac{12912}{86077,6} * 100 = 15\%$$

Ефективність використання власних засобів підприємства в 2011 році не змінилась в порівнянні з попереднім роком. Це свідчить про стабільність результатів їх використання.

Зведемо отримані дані в таблицю 9.5.

Таблиця 9.5

Динаміка рівнів показників рентабельності

Показник	2012 р., %	2013 р., %	Відхилення, %
Рентабельність продажу	10,6	12,5	1,9
Рентабельність виробничої діяльності (окупність витрат)	13,9	16,7	2,8
Рентабельність всього капіталу	8,46	9,62	1,16
Рентабельність необоротних активів	16,92	19,1	2,21
Рентабельність власного капіталу	15,04	15	-0,04

Таким чином, за рахунок підвищення коефіцієнта чистої рентабельності продажу показник рентабельності власного капіталу збільшився на 0,02068 пунктів. Зміна показника ресурсовіддачі та коефіцієнта фінансової залежності призвели до зменшення коефіцієнту рентабельності власного капіталу.

Для прикладу проведемо аналіз впливу факторів на формування прибутку та рентабельності на прикладі ТзОВ "Бучачхлібпром" за 2011-2013 роки на основі фінансової звітності у таблиці 9.6.

Аналіз динаміки та структури операційних витрат ТзОВ

"Бучачхлібпром" за 2011-2013 роки

Види витрат, тис. грн.	Код рядка	За рік, тис. грн.			Абсолютне відхилення, ±		Темп приросту, %		Питома вага у підсумку за рік, %			Відхилення питомої ваги, %	
		2011	2012	2013	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.	2011	2012	2013	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.
Матеріальні витрати	230	2902	3418	3903	485	1001	14,1	34,4	54,78	69,19	68,88	-0,31	14,11
Витрати на оплату праці	240	1078	1080	1099	19	21,0	1,7	1,9	17,31	19,48	18,86	-0,63	1,55
Витрати на соціальне страхування	250	332	399	398	-1,0	66,0	-0,2	19,8	6,39	7,06	6,74	-0,31	0,35
Амортизація	260	84	98	86	-12	2	-12,2	2,3	1,57	1,52	1,59	0,07	0,02
Інші витрати	270	389	245	155	-110	-234	-44,8	-234	19,95	2,75	3,93	1,18	-16,03
Всього витрат	280	4785	6240	5641	-599	856	-9,5	17,8	x	x	x	x	x

Матеріальні витрати в 2013 році склали 3903 тис. грн., що на 485 тис. грн. більше значення 2012 року. Темп приросту за останній рік склав 14,01%. У порівнянні із показником за 2011 рік матеріальні витрати збільшилися на 1001 тис. грн. Питома вага матеріальних витрат в загальній сумі операційних витрат підприємства в 2013 році склала 68,88%.

Витрати на оплату праці в 2013 році склали 1099 тис. грн., що на 19 тис. грн. більше значення 2012 року. Темп приросту за останній рік склав 1,7%. У порівнянні із показником за 2011 рік витрати на оплату праці збільшилися на 21 тис. грн. Питома вага витрат на оплату праці в загальній сумі операційних витрат підприємства в 2013 році склала 18,86%.

Витрати на соціальне страхування в 2013 році склали 398 тис. грн., що на 1 тис. грн. менше значення 2012 року. Темп приросту за останній рік склав -0,2%. У порівнянні із показником за 2011 рік витрати на соціальне страхування збільшилися на 3 тис. грн. Питома вага витрат на соціальне страхування в загальній сумі операційних витрат підприємства в 2013 році склала 6,74%.

Амортизаційні витрати в 2013 році склали 86 тис. грн., що на 12 тис. грн.

менше значення 2012 року. Темп приросту за останній рік склав -12,2%. У порівнянні із показником за 2011 рік амортизаційні витрати збільшилися на 2 тис. грн. Питома вага амортизаційних витрат в загальній сумі операційних витрат підприємства в 2013 році склала 1,59%.

Інші витрати в 2013 році склали 155 тис. грн., що на 110 тис. грн. менше значення 2012 року. Темп приросту за останній рік склав -44,8%. У порівнянні із показником за 2011 рік інші витрати зменшилися на 234 тис. грн. Питома вага інших витрат операційної діяльності в загальній сумі операційних витрат підприємства в 2013 році склала 3,93%.

Загальна сума витрат в 2013 році становила 5641 тис. грн., що на 599 тис. грн. менше значення 2012 року. Темп приросту за останній рік склав 9,5%. У порівнянні із показником за 2011 рік загальна сума витрат збільшилася на 856 тис. грн.

Проаналізуємо формування прибутку та його динаміку в таблиці 9.7.

Таблиця 9.7

Формування прибутку ТзОВ "Бучачхлібпром" за 2011-2013 роки

Показник	За рік, тис. грн.			Абсолютне відхилення, ±		Темп приросту, %	
	2011	2012	2013	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.
Доходи	6703	6435	6635	200,0	-68,0	3,1	-1,0
Витрати	6260	5641	5737	96,0	-523	1,7	-8,3
Чистий прибуток	448	463	794	331,0	346,0	61,5	80,1

Отже, чистий прибуток в 2013 році склав 794 тис. грн., що на 331 тис. грн. більше значення 2012 року. Темп приросту за останній рік склав 61,5%. У порівнянні із показником за 2011 рік чистий прибуток збільшився на 346 тис. грн., а темп його приросту за 2 роки склав 80,1%.

$$P_{\text{пр}2013} = \frac{99}{2274} \times 100\% = 4,35\% ;$$

$$P_{\text{пр}2012} = \frac{2}{1467} \times 100\% = 0,14\% ;$$

Відносно до рентабельності продукції, то спостерігається стійка тенденція зростання, оскільки у 2012 році вони становили 0,14%, а у 2013 порівняно з 2012 зросли на 4,21% і склали 4,35%. Таке зростання було викликане як збільшенням чистого прибутку так і виручки.

Рентабельність майна - характеризує ефективність використання основних засобів підприємства. Цей показник визначається як співвідношення валового прибутку і середньорічної вартості основних засобів підприємства.

$$P_M = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Загальна сума майна}} * 100\%$$

$$P_{M2013} = \frac{99}{3500} \times 100\% = 2,8\% ;$$

$$P_{M2012} = \frac{2}{3128} \times 100\% = 0,06\% ;$$

Рентабельності майна підприємства у 2013 році становив 2,82%, а в 2012 році – 0,06%. І в результаті маємо, що у звітному році він збільшився на 2,76%, ніж у попередньому році, що говорить про ефективну діяльність товариства.

Рентабельність власного капіталу — фінансовий коефіцієнт, що характеризує ефективність використання власного капіталу. Показує, яка віддача (норма прибутку) на вкладений власний капітал. Максимізація цього показника – важливе завдання, яке необхідно виконати управлінцям підприємства.

$$P_{BK} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} * 100\%$$

$$P_{BK2013} = \frac{99}{2722} \times 100\% = 3,6\% ;$$

$$P_{BK2012} = \frac{2}{2623} \times 100\% = 0,08\%$$

Щодо рентабельності власного капіталу, то у 2013 році порівняно з 2012 роком вона підвищилась на 3,52%. Це означає, що активи працюють ефективно, що призводить до отримання прибутку.

Період окупності власного капіталу – це відношення середньої величини

власного капіталу товариства до величини чистого прибутку аналізованого періоду. Він показує кількість років, протягом яких повністю окупляться вкладення у дане підприємство.

$$P_{ок} = \frac{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}}{\text{Чистий прибуток}}$$

$$P_{ок2013} = \frac{(2623 + 2722) / 2}{99} = 27 ;$$

$$P_{ок 2012} = \frac{(2621 + 2623) / 2}{2} = 1311 ;$$

Період окупності власного капіталу 2013 році різко зменшився порівняно з 2012 роком. Він зменшився за рахунок ефективного використання власного капіталу.

Рентабельність операційної діяльності – це відношення прибутку від операційної діяльності до операційних витрат (собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати + витрати на збут + інші операційні витрати).

$$P_{од} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Собівартість продукції}} * 100\%$$

$$P_{од2013} = \frac{99}{2050} \times 100\% = 4,8\% ;$$

$$P_{од2012} = \frac{2}{1433} \times 100\% = 0,14\% ;$$

Отже, рентабельність основної діяльності у звітному році зросла на 4,66% порівняно з попереднім роком і становила – 4,8%. Це означає, частка прибутку на витратах збільшилася.

Найважливішим показником рентабельності будь-якого підприємства є рентабельність продукції. Його обчислюють його діленням чистого прибутку на собівартість реалізованої продукції. Обчислимо даний показник у таблиці 9.8.

Таблиця 9.8

**Аналіз рентабельності продукції ТзОВ "Бучачхлібпром"
за 2011-2013рр.**

Показники	За рік			Абсолютне відхилення, ±	
	2011	2012	2013	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.
Чистий прибуток, тис. грн.	448	463	794	331,0	346,0
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	4490	5840	5247	-593,0	757,0
Рентабельність продукції, %	9,9	7,9	15,1	7,2	8,8

За даними таблиці ми бачимо, що рентабельність продукції в 2011 році складає 9,9% ($448 / 4490 * 100$), в 2012 році рентабельність продукції склала 7,93% ($463 / 5840 * 100$), в 2013 році показник склав 15,1% ($794 / 5247 * 100$). Для виробничих підприємств середньогалузеве значення показника 20%. Таким чином рентабельність продукції є низькою.

За досліджуваний період відбулося збільшення показника на 8,8%.

Розрахуємо і рентабельність реалізованої продукції. Даний показник визначається відношенням різниці обсягу реалізованої продукції в цінах продажу та собівартості реалізованої продукції до собівартості реалізованої продукції. Проведемо аналіз реалізованої продукції у таблиці 9.9.

Таблиця 9.9

**Аналіз рентабельності реалізованої продукції ТзОВ "Бучачхлібпром"
за 2011-2013 роки**

Показники	За рік			Абсолютне відхилення, ±	
	2011	2012	2013	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.
Обсяг реалізованої продукції в цінах продажу, тис. грн.	5726	7458	7344	-114,0	1618,0
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	4490	5840	5247	593,0	757
Рентабельність реалізованої продукції,%	127,5	127,7	139,9	12,2	12,4

Отже, як видно з таблиці 9.9 рентабельність реалізованої продукції в 2011 році складає 127,5%, в 2012 році рентабельність реалізованої продукції

склала 127,7%, в 2013 році показник склав 139,9%. За досліджуваний період відбулося збільшення показника на 12,14%.

Не менш важливим показником є рентабельність власного капіталу. Він визначається як відношення чистого прибутку до середньорічної вартості капіталу. Проведемо дослідження власного капіталу у таблиці 9.10.

Таблиця 9.10

Аналіз рентабельності власного капіталу ТзОВ "Бучачхлібпром" за 2011-2013 роки

Показники	За рік			Абсолютне відхилення, ±	
	2011	2012	2013	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	1881	2344	3138	794,0	1257,0
Чистий прибуток, тис. грн.	448	463	794	331,0	346,0
Рентабельність власного капіталу, %	23,8	19,7	25,3	5,6	1,5

За даними таблиці 2.19 ми бачимо, що рентабельність власного капіталу в 2011 році складає 23,8% ($448 / 1881 * 100$), в 2012 році рентабельність власного капіталу склала 19,57% ($463 / 2344 * 100$), в 2013 році показник склав 25,3% ($794 / 3138 * 100$). За досліджуваний період відбулося збільшення показника на 1,5%.

Проведемо аналіз залученого (позичкового капіталу) у таблиці 9.11.

Таблиця 9.11

Аналіз рентабельності залученого капіталу ТзОВ "Бучачхлібпром" за 2011-2013 роки

Показники	За рік			Абсолютне відхилення, ±	
	2011	2012	2013	2013 від 2012 рр.	2013 від 2011 рр.
Середньорічна вартість залученого капіталу, тис. грн.	454	253,50	279,50	26	-174,50
Чистий прибуток, тис. грн.	448	463	794	331,0	346,0
Рентабельність залученого капіталу, %	27,94	37,59	32,76	-4,82	4,82

Як видно з таблиці 9.11. рентабельність залученого капіталу в 2011 році складає 27,94% ($448 / 454 * 100$), в 2012 році рентабельність власного капіталу

склала 37,59% ($463 / 253,50 * 100$), в 2013 році показник склав 32,76% ($794 / 279,50 * 100$). За досліджуваний період відбулося збільшення показника на 4,82%.

Завдання: На основі використання “Звіту про фінансові результати” аналізованого Вами підприємства визначити точку беззбитковості і зону безпеки підприємства. Оцінити співвідношення постійних і змінних витрат, а також дію механізму операційного важеля на приріст прибутку підприємства. Дані проведених розрахунків відобразити у наступній таблиці 9.12.

Таблиця 9.12

Розрахунок точки беззбитковості та зони безпеки діяльності підприємства (тис.грн.)

Показники	Базовий період	Звітний період	Динаміка	
			Абсолютна	Відносна, %
	1	2	3= 2-1	4= 3:1
1. Змінні витрати				
2. Постійні витрати				
3. Загальна сума операційних витрат (ряд. 1+ряд.2)				
4. Прибуток від операційної діяльності				
5. Чистий дохід				
6. Коефіцієнт операційного левериджа (ряд.2: ряд.3)				
7. Ефект операційного левериджа (ряд.4.гр.4: ряд.5гр.4)				
8. Маржинальний дохід (ряд.5-ряд.1)				
9. Питома вага маржинального доходу у чистому доході, % (ряд.8: ряд.5)				
10. Обсяг реалізації, що забезпечує беззбиткову діяльність (ряд. 2 : ряд.9)				
11. Зона безпеки (5-10):5), %				

Завдання: На основі використання фінансової звітності підприємства дати загальну оцінку розподілу і використання чистого прибутку. Зробити аналітичні висновки. Дані узагальнити у таблиці :

№	Показники	Базовий період	Звітний період	Абсолютна динаміка
1.	Чистий прибуток			
	Розподіл прибутку:			
1.1	Спожито власниками			
1.2	Капіталізовано:			
а)	Спрямовано до статутного капіталу			
б)	Відраховано в резервний фонд			
в)	Направлено на інвестування виробничого розвитку			
г)	Направлено на покриття збитків минулих років			
2.	Коефіцієнти узагальненої оцінки розподілу			
2.1	Коефіцієнт оподаткування			
2.2	Коефіцієнт чистого прибутку			
2.3	Коефіцієнт капіталізації			
2.4	Коефіцієнт споживання			
3.	Коефіцієнти оцінки використання капіталізованої частини прибутку			
3.1	Коефіцієнт реінвестування			
3.2	Коефіцієнт резервування прибутку			
4.	Коефіцієнти використання споживаної частини прибутку			
4.1	Коефіцієнт дивідендних виплат			
4.2	Коефіцієнт, який характеризує рівень прибутку власників на вкладений капітал			
4.3	Коефіцієнт, який характеризує рівень чистого прибутку, що припадає на 1 просту акцію			
4.4	Коефіцієнт, який характеризує рівень сплачених дивідендів на 1 просту акцію			

Тема 10. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства

1. Класифікація інвестицій
2. Методи оцінки інвестицій
3. Аналіз ризиків інвестиційних проектів

Фінансові інвестиції - вкладання коштів у різні фінансові інструменти (активи), серед яких найвагомішу роль відіграють цінні папери, зокрема акції та облігації.

Таблиця 10.1.

Класифікація фінансових інструментів

Ознака класифікації		Вид фінансового інструмента
Економічна природа	Відносини власності (пайові цінні папери)	Акції
	Кредитні відносини (боргові цінні папери)	Облігація, векселі
	Проміжні права на купівлю-продаж базового активу (похідні фін. інструмента)	Ф'ючерс, опціон
Емітент	Державні та муніципальні	Облігація, казначейський вексель.
	Недержавні (банки, підприємства, фізичні особи).	Акція, облігація, вексель, чек
Мета випуску	Фондові (інвестиційні)	Акція, облігація, банківський вексель.
	Комерційні (розрахункові)	Деякі короткострокові векселі,
Термін обігу	Короткострокові (до 1 року)	Вексель, облігація
	Довгострокові (понад 1 рік)	Вексель, облігація
	Безстрокові	Акція
За формою виплати доходу	З фіксованою ставкою доходу	Привілейована акція, облігація, вексель
	З плаваючою ставкою доходу	Облігація з плаваючими відсотками
	З доходом, що залежить від розміру прибутку	Акція, інвестиційний сертифікат

Основними ринковими характеристиками кожного виду цінних паперів є: **дохідність, ліквідність та ризикованість (надійність).**

1. До складу інвестиційний доходу належать:

- **проценти** по вкладах в статутні фонди; депозитних вкладах в банках, по облігаціях та інших боргових цінних паперах;
- **дивіденди** по акціях і інших пайових цінних паперах;
- **вартість реалізації** фінансових інструментів по ціні, яка склалася в момент їх продажу на фінансовому ринку (фіксована вартість по боргових цінних паперах і поточна курсова вартість по пайових фінансових активах).

Сума **інвестиційних витрат** - це реальна вартість фінансових інструментів.

Оцінюється дохідність фінансових інвестицій підприємства в цілому. Даний показник V_c може змінюватися за рахунок:

- структури об'єктів фінансового інвестування, що мають різний рівень дохідності (PB_i)
- рівня дохідності фінансових інструментів кожного виду, які придбало підприємство V_i

$$V_c = \sum (PB_i \cdot V_i),$$

тоді зміна дохідності за рахунок структури фінансових інвестицій визначається :

$$\Delta V_c = \sum (\Delta PB_i \cdot V_{i \text{ базового періоду}})$$

А зміну дохідності за рахунок рівня дохідності окремого виду фінансових інструментів можна розрахувати так:

$$\Delta V_c = \sum (PB_{i \text{ звітного періоду}} \cdot \Delta V_i)$$

2. Вивчається динаміка загального обсягу інвестованого капіталу в приріст об'єктів капітального інвестування; питома вага капітального інвестування в загальному обсязі інвестицій підприємства; в сумі сукупного капіталу підприємства:

- оцінюється рівень завершеності окремих інвестиційних проектів та освоєння інвестиційних ресурсів в розрізі окремих об'єктів капітального інвестування; уточнюється необхідний обсяг інвестиційних ресурсів для їх повного завершення;

– вивчається ефективність реальних інвестиційних проектів, які вказують на доцільність відволікання капіталу з тією метою (ЧТВ, ВНО, індекс доходності, період окупності).

ЧТВ (чиста теперішня вартість) дає загальну характеристику ефекту від реального інвестування і розраховується як різниця між дисконтованою сумою чистого грошового потоку за період експлуатації проекту і сумою капітальних витрат.

$$\text{ЧТВ} = \frac{\sum_{t=0}^n B_t - C_t}{(1+i)^t} - \frac{\sum_{t=0}^n K_t}{(1+i)^t}, \text{ де}$$

$\sum_{t=0}^n B_t$ - сума надходжень грошових засобів за період експлуатації проекту;

$\sum_{t=0}^n C_t$ - сума експлуатаційних витрат, пов'язаних з реалізацією проекту (матеріальні, трудові витрати);

$\sum_{t=0}^n K_t$ - сума капітальних витрат по проекту (придбання земельної ділянки, будівництво будівель, придбання устаткування, їх монтаж, витрати на проектно-дослідні роботи);

i - ставка дисконту;

n - кількість років експлуатації проекту.

3. При розрахунку показників ефективності використовуються методи дисконтування, які враховують зміну грошей в часі.

Коефіцієнт дисконтування, що показує цінність сучасної грошової одиниці, яка буде отримана (витрачена) через t років і розраховується за формулою:

$$a_i = \frac{1}{(1+i)^t}$$

Коефіцієнт дисконтування, що показує цінність сучасної грошової одиниці через t років розраховується:

$$a_i = (1+i)^t$$

Величина ставки дисконту різна у різних ситуаціях і у різних інвесторів. Як правило, це середньозважена ціна капіталу, який використовується для інвестування. Вона відображає мінімальний рівень надходжень, нище якого підприємство рахує недоцільним інвестувати свій капітал. Її називають мінімальноприйнятною нормою інвестування.

$$i = \sum_{i=1}^n PB_i * BK_i,$$

PB_i - питома вага i -го джерела в загальному обсязі інвестицій;

BK_i - вартість капіталу, залученого з i -го джерела

n - число джерел, які використовуються для інвестування.

ЧТВ може бути використана не тільки для ефективності реального інвестування, але і як критерій доцільності реалізації інвестиційних проектів.

Інвестиційний проект, у якого ЧТВ ≤ 0 , повинен бути відхилений, бо він не принесе підприємству додатковий дохід на вкладений капітал. Інвестиційні проекти з позитивним значенням ЧТВ дозволяють збільшити капітал підприємства і його ринкову вартість.

Індекс доходності - ІД - розраховується як відношення дисконтованого грошового потоку по проекту до величини його капітальних витрат

$$ID = \frac{\sum_{t=1}^n (Bt - Ct)}{(1+i)^t} \div \frac{\sum_{t=1}^n Kt}{(1+i)^t};$$

Цей показник як і попередній може бути використаний не тільки для порівняльної оцінки, але як і критеріальний при прийнятті рішення про інвестування. Якщо ІД=1, то від проекту слід відмовитися, бо він не принесе доходу інвесторам. З двох проектів, в яких ЧТВ позитивна перевага надається тому. В якого ІД більший.

Із збільшенням ставки дисконту ЧТВ постійно скорочується і в якійсь точці досягає нульового значення, а далі стає від'ємною. Ставка дисконтування, при якій грошовий потік по проекту дорівнює сумі його капітальних витрат, а величина ЧТВ дорівнює нулю називається **внутрішньою нормою окупності (ВНО)**. Якщо при розрахунку ЧТВ ставка дисконту відома і є фіксованим параметром, то при розрахунку ВНО вона сама стає метою обчислень.

ВНО обчислюється способом поступових наближень із рівняння:

$$\sum_{t=1}^n \frac{Bt - Ct}{(1 + X)^t} = \sum_{t=1}^n \frac{Kt}{(1 + X)^t}$$

Чим більше значення ВНО, тим ефективніший проект. Якщо ВНО більше мінімально прийнятної норми інвестування (ставки дисконту), то інвестиційний проект вважається ефективним з фінансової точки зору і може бути прийнятий до реалізації. В тих випадках, коли є два інвестиційні проекти, перевагу слід віддати тому проекту, в якого ВНО найбільша, при умові, що вона перевищує мінімально прийнятну норму інвестування.

Період окупності (ПО) – це строк, по закінченні якого суми, що надходять стають прибутком. Для визначення періоду окупності (ПО), чистий грошовий потік сумують до тих пір, поки він не стане рівний величині капітальних витрат, тобто

$$\frac{\sum_{t=0}^n Bt - Ct}{(1 + i)^t} = \frac{\sum_{t=0}^n Kt}{(1 + i)^t}$$

Цей показник є корисним для оцінки ризикованості проекту. Чим вищий строк окупності, тим вищий ризик.

Оцінюється ефективність використання загального обсягу основного капіталу на основі розрахунку і вивчення в динаміці рівня наступних показників:

- рентабельності основного капіталу:

$$P_{ОСК} = \frac{ЧП}{ОСК}$$

$P_{ОСК}$ – рентабельність основного капіталу за певний період;

ЧП – чистий прибуток підприємства за певний період;

ОСК – середня величина основного капіталу за певний період, що аналізується.

- коефіцієнта капіталовіддачі основного капіталу ($K_{ОСК}$)

$$K_{ОСК} = \frac{ОР}{ОСК}, \text{ де}$$

ОР – обсяг реалізації продукції за період, що аналізується;

ОСк – середня величина основного капіталу за період, що аналізується.

- швидкості оновлення операційних необоротних активів (ШО)

$$ШО = 1/: Кон, \text{ де}$$

Кон – коефіцієнт оновлення операційних необоротних активів в звітному році, або в середньому за ряд років.

Наведемо приклади оцінки майбутньої вартості грошових потоків із використанням простого процента :

$$FV = PV * (1 + n * i)$$

FV- майбутня вартість грошових потоків;

PV – абсолютна величина наявних грошових коштів (теперішня вартість грошового потоку);

i –процентна ставка (виражена десятковим дробом;

n –кількість інтервалів у плановому періоді.

Приклад: Підприємець хоче покласти у банк 100 тис. грн. одноразово під 5 % річних на п'ять років за умови нарахування простих процентів. Яка суму він отримає через 5 років?

$$FV = 100 * (1 + 5 * 0,05) = 125 \text{ тис. грн.}$$

Перевіримо правильність отриманого результату арифметично, звівши розрахунки в таблицю 10.1.

Таблиця 10.2.

Розрахунок майбутньої вартості поточного вкладу за умови нарахування простих відсотків, грн

Рік	Сума вкладу на початок року	Сума приросту вкладу (гр.. 2 x 5%)	Сума вкладу на кінець року
1	2	3	4
1-й	100,0	5,0	105,0
2-й	100,0	5,0	110,0
3-й	100,0	5,0	115,0
4-й	100,0	5,0	120,0
5-й	100,0	5,0	125,0
Разом	x	25,0	x

Фінансово-математична модель оцінки майбутньої вартості наявних грошових коштів у разі використання складного проценту є такою:

$$FV = PV * (1 + i)^n$$

Базою нарахування процентів у наступних роках є обсяг початково вкладеної суми збільшений на суму процентів, нарахованих у попередніх роках.

Приклад: Підприємець хоче покласти у банк 100 тис. грн. одноразово під 5 % річних на п'ять років за умови нарахування складних процентів. Яка суму він отримає через 5 років?

$$FV = PV * (1 + i)^n = 100 * (1 + 0,05)^5 = 127,63 \text{ тис. грн.}$$

$(1 + i)$ - фактор проценту майбутньої вартості (множник нарощення) може бути визначений з фінансових таблиць, виходячи із різних комбінацій i та n .

Перевіримо правильність отриманого результату арифметично, звівши розрахунки в таблицю 10.2.

Таблиця 10.3.

Розрахунок майбутньої вартості поточного вкладу за умови нарахування складних відсотків, грн.

Рік	Сума вкладу на початок року	Сума приросту вкладу (гр. 2 x 5%)	Сума вкладу на кінець року (гр. 2 + гр.3)
1	2	3	4
1-й	100,0	5,0	105,0
2-й	105,0	5,25	110,25
3-й	110,25	5,51	115,76
4-й	115,76	5,79	121,55
5-й	121,55	6,08	127,63
Разом	x	27,63	x

Виходячи із формули значення **теперішньої вартості майбутнього грошового потоку при використанні простого проценту** складе:

$$PV = \frac{FV}{(1 + n \cdot i)}$$

Теперішня вартість майбутніх грошових потоків при використанні складного проценту визначається за такою формулою:

$$PV = \frac{FV}{(1 + i)^n}$$

PV –теперішня вартість майбутнього грошового потоку;

FV - абсолютна величина майбутнього грошового потоку;

n - кількість інтервалів у плановому періоді;

i - ставка дисконтування (виражена десятковим дробом).

Теперішня вартість майбутніх грошових потоків розраховується на величину проценту, який міг би бути зароблений у випадку, коли б грошові кошти були доступні для їх використання на момент оцінювання. Як ставка дисконтування можуть бути використані: середня депозитна чи кредитна ставки; рівень рентабельності поточної господарської діяльності, середньозважена ціна капіталу, який використовується для інвестування.

Дисконтування грошових потоків застосовується також за необхідності для оцінювання поточної вартості цінних паперів, для оцінки ефективності інвестицій.

Приклад: Яку суму грошей повинен покласти господарюючий суб'єкт на депозитний рахунок у поточний момент, якщо при 5% процентній ставці за умови нарахування складного проценту через п'ять років він планує отримати 127,63 тис. грн.

$$PV = 127,63 \frac{1}{(1 + 0,05)^5} = 127,63 \cdot 0,7835 = 100 \text{ грн.}$$

Приклад: Господарюючий суб'єкт має цінний папір, який дає йому право на отримання після двох років 1000 грн. Річна вартість грошей на ринку капіталу сьогодні становить 16%. Скільки коштує цей цінний папір сьогодні?

$$PV = \frac{1000}{(1 + 0,16)^2} = 1000 \cdot 0,7432 = 473,2 \text{ грн.}$$

Ануїтет – це серія рівновеликих платежів (внесків) протягом визначеної кількості періодів. Розрізняють звичайний та авансовий ануїтет.

За **звичайного ануїтету** платежі здійснюють (або отримують) наприкінці кожного періоду (**постнумерандно**), за **авансового** – на початку кожного періоду (**пренумерандо**).

Класифікація ризиків

Ознака класифікації	Вид ризику	Суть
За видами	Ціновий	Характеризує зміну реальної ринкової вартості (курсу) окремого фінансового інструмента внаслідок коливання кон'юнктури фінансового ринку. Впливає на всі види фінансових інструментів.
	Відсотковий	Характеризує зміну ставки відсотка стосовно співвідношення попиту та пропозиції на готівку. Особливо впливає на боргові фінансові інструменти (облігації, депозитні сертифікати)
	Інфляційний	Характеризується зміною рівня цін (купівельною спроможністю грошей) в масштабах країни. Особливо впливає на фінансові інструменти з фіксованим доходом (облігації, привілейовані акції)
	Валютний	Характеризує зміну курсу двох валют. Належить до фінансових інструментів, виплати за якими здійснюються в іноземній валюті.
	Ліквідності	Неможливість швидко продати фінансові інструменти без фінансових втрат
	Комерційний	Характеризується зниженням результатів операційної діяльності, внаслідок зниження попиту на продукцію, зниження рівня цін, зменшення виробничого потенціалу підприємства, та інших факторів. Впливає на цінні папери, які випускає підприємство (акції, облігації).
	Податковий	Виникає внаслідок можливого введення нових податків на операції фінансового інвестування (зміна ставок оподаткування та ін податкових умов)
	Інші види	Пов'язані з появою недостовірної інформації щодо діяльності емітента; раптовим банкрутством підприємства та іншими причинами
За джерелом виникнення	Систематичний	Не залежить від діяльності емітента, а виникає внаслідок зміни зовнішнього середовища. Впливає на всі види фінансових інструментів
	Несистематичний	Залежить від діяльності емітента і його фінансового стану. Впливає в основному на цінні папери емітовані підприємством.

За фінансовими наслідками	Ризик, пов'язаний з фінансовими втратами	Характеризується отриманням негативних наслідків, що зменшують інвестиційний дохід. Наприклад, інфляційний ризик для облігацій, привілейованих акцій.
	Ризик, пов'язаний з фінансовими втратами і додатковими інвестиційними доходами	Характеризується як позитивним так і негативним впливом на очікуваний інвестиційний дохід. Так за борговими фінансовими інструментами зміна ставки відсотка може спричинити, як зменшення так і ріст інвестиційного доходу.
За величиною фінансових втрат	Допустимий	Характеризує ризик, за яким фінансові втрати пов'язані з розміром втрати очікуваного доходу в формі процентів, дивідендів.
	Критичний	Характеризує ризик, за яким фінансові втрати складаються з несплаченого поточного доходу і зниження реальної ринкової вартості фінансових інструментів.
	Катастрофічний	Характеризує ризик, за яким фінансові втрати становлять як втрату очікуваного доходу так і всього інвестованого капіталу (банкрутство емітента цінних паперів).
За часом	Постійний	Характерний для всього періоду обігу фінансових інструментів. Наприклад, інфляційний ризик, відсотковий і т.д.
	Тимчасовий	Характерний для певного періоду обігу фінансових інструментів. Наприклад, ризик появи недостовірної інформації про емітента.
За можливістю передбачення	Прогнозний	Ризик, який можна завчасно передбачити. (ціновий, відсотковий)
	Ризик, який неможливо спрогнозувати	Ризик, який неможливо передбачити і визначити його прояв. Прикладом може бути комерційний ризик емітента, викликаний форс-мажорними обставинами.

Завдання 1. Визначити ефективність інвестиційного проекту на основі розрахунку середньорічної рентабельності. Прокоментувати.

Оцінка інвестиційних проектів за їх середньорічною рентабельністю

Показники	Проект А	Проект В
Загальний обсяг інвестицій, тис. грн.	600	650
Виручка від реалізації, тис. грн:		
За 1-й рік	270	400
За 2-й рік	200	350
За 3-й рік	120	100
За 4-й рік	90	50
За 5-й рік	70	0
Всього за п'ять	750	900

Інвестиційний прибуток, тис. грн., всього		
Середньорічний інвестиційний прибуток, тис. грн.		
Рентабельність інвестицій в цілому за п'ять років, %		
Середньорічна рентабельність інвестицій, %		
Прогнозовані середньорічні темпи інфляції, %		4
Середня ставка банківського проценту, % річних		10

Завдання 2. Підприємство оцінює інвестиційний проект із такими щорічними чистими грошовими потоками: 1000 тис. грн.; 4000 тис. грн.; 5000 тис. грн. Капітальні витрати (початкові інвестиції) складають 7580 тис. грн. Розрахувати показники ефективності (ВНО, ЧТВ, ПО, ПІ) та визначити чи можна схвалити цей проект, коли мінімально прийнятна ставка для інвестування складає 10%.

Завдання 3. Інвестор вирішив придбати 50 привілейованих акцій АТ за ціною 4 тис. грн. за 1 акцію. Товариство гарантує щорічну виплату дивідендів за акцію в розмірі 1300 грн., середня ринкова норма дохідності становить 36%. Оцініть ефективність такого рішення.

Завдання 4. Інвестор придбав 2 роки тому пакет акцій за ціною 10 тис. грн. од за кожну. Ринкова ціна акції становить 15 тис. грн., а сума одержаних дивідендів на 1 акцію за цей період – 3 тис. грн. Оцініть дохідність такої операції.

Тема 11: Аналіз потенційного банкрутства та шляхи оздоровлення фінансового стану підприємства.

1. Основні напрямки аналізу потенційного банкрутства.
2. Шляхи оздоровлення фінансового стану суб'єктів господарювання.
3. Необхідність проведення санації.

1. Основні напрямки аналізу потенційного банкрутства

Банкрутство - це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Антикризове управління бізнесом вимагає систематичної регулярної оцінки кризових факторів фінансової діяльності та прогнозування можливого настання банкрутства ще до появи явних ознак. Така оцінка здійснюється на основі фінансового аналізу і має діагностичний характер. Вона проводиться з метою прийняття оперативних заходів по його нейтралізації.

Основними етапами такої оцінки є:

1. Визначення об'єктів спостереження, які реалізують загрозу банкрутства.

2. Формування системи індикаторів оцінки загрози банкрутства та їх диференціація за рівнем небезпеки для фінансового розвитку підприємства (див. таб.11.1).

Таблиця 11.1.

Система важливих показників – індикаторів загрози банкрутства

Об'єкти спостереження можливого банкрутства	Показники-індикатори			
	Абсолютні	Негативна тенденція, критичне значення	Відносні	Негативна тенденція, критичне значення

1. Чистий грошовий потік	1. Сума чистого грошового потоку по підприємстві.	Зменшення, менше 0	1. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку.	Зниження, менше 1
	2. Сума чистого грошового потоку по операційній діяльності, інвестиційній і фінансовій діяльності.	Зменшення, менше 0	2. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	Зниження, менше 1
			3. Коефіцієнт рентабельності грошового потоку.	Зниження, менше 1
			4. Коефіцієнт реінвестування грошового потоку	Зниження, близьке до нуля
2. Структура капіталу	1. Сума власного капіталу	Зменшення	1. Коефіцієнт автономії.	Зниження, рівне 0
	2. Сума позиченого капіталу	Збільшення	2. Коефіцієнт фінансового важеля	Збільшення, більше 1
3. Склад активів підприємства	1. Сума необоротних активів	Збільшення	1. Коефіцієнт маневрування	Зменшення, менше 0,2
	2. Сума оборотних активів	Зменшення	2. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом	Зменшення, менше 0,1
	3. Сума грошових активів	Зменшення	3. Коефіцієнт майна виробничого призначення	Зменшення, менше 0,5
			4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Зменшення, менше 0,2
			5. Коефіцієнт проміжної ліквідності	Зменшення, менше 0,6
			6. Коефіцієнт загальної ліквідності	Зменшення, менше 1,5
			7. Коефіцієнт Бівера	Не перевищує 0,2
4. Склад боргових зобов'язань і боргових прав	1. Сума довгострокових зобов'язань	Зменшується	1. Коефіцієнт співвідношення довгострокових і короткострокових зобов'язань	Зменшується

	2. Сума короткострокових зобов'язань	Зростає	2. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей	Зростає, більше 1
	3. Обсяг дебіторської заборгованості	зростає	3. Співвідношення періоду обороту дебіторської і кредиторської заборгованостей	Зростає, більше 1
	4. Обсяг кредиторської заборгованості	Збільшується		
	4. Період інкасації дебіторської заборгованості зростає	Зростає		
5. Загальна сума поточних витрат	1. Загальна сума змінних витрат	Зростає	1. Коефіцієнт витратомісткості продукції	Зростає, більше 1
	2. Загальна сума постійних витрат	Зростає	2. Коефіцієнт операційного важеля	Зростає
6. Рівень ефективності використання капіталу	1. Сума прибутку	Знижується	1. Рентабельність капіталу	Зниження, дорівнює 0
	2. Чистий дохід	Знижується	2. Оборотноість капіталу	Зменшується
	3. Зона безпеки підприємства, що відображає різницю між фактичним і беззбитковим обсягом продажу	Знижується дорівнює 0	3. Коефіцієнт, що відображає зону безпеки підприємства	Зменшується, дорівнює 0
7. Рівень ризику	-	-	1. Рівень ризику фондового портфеля	Зростає
			2. Ризик здійснення реальних інвестиційних проектів	Зростає

Прогнозування потенційного банкрутства можливе також на основі факторних моделей Альтмана, Таффлера і інших західних економістів, а також аналітичних моделей, напрацьованих вітчизняною господарською практикою.

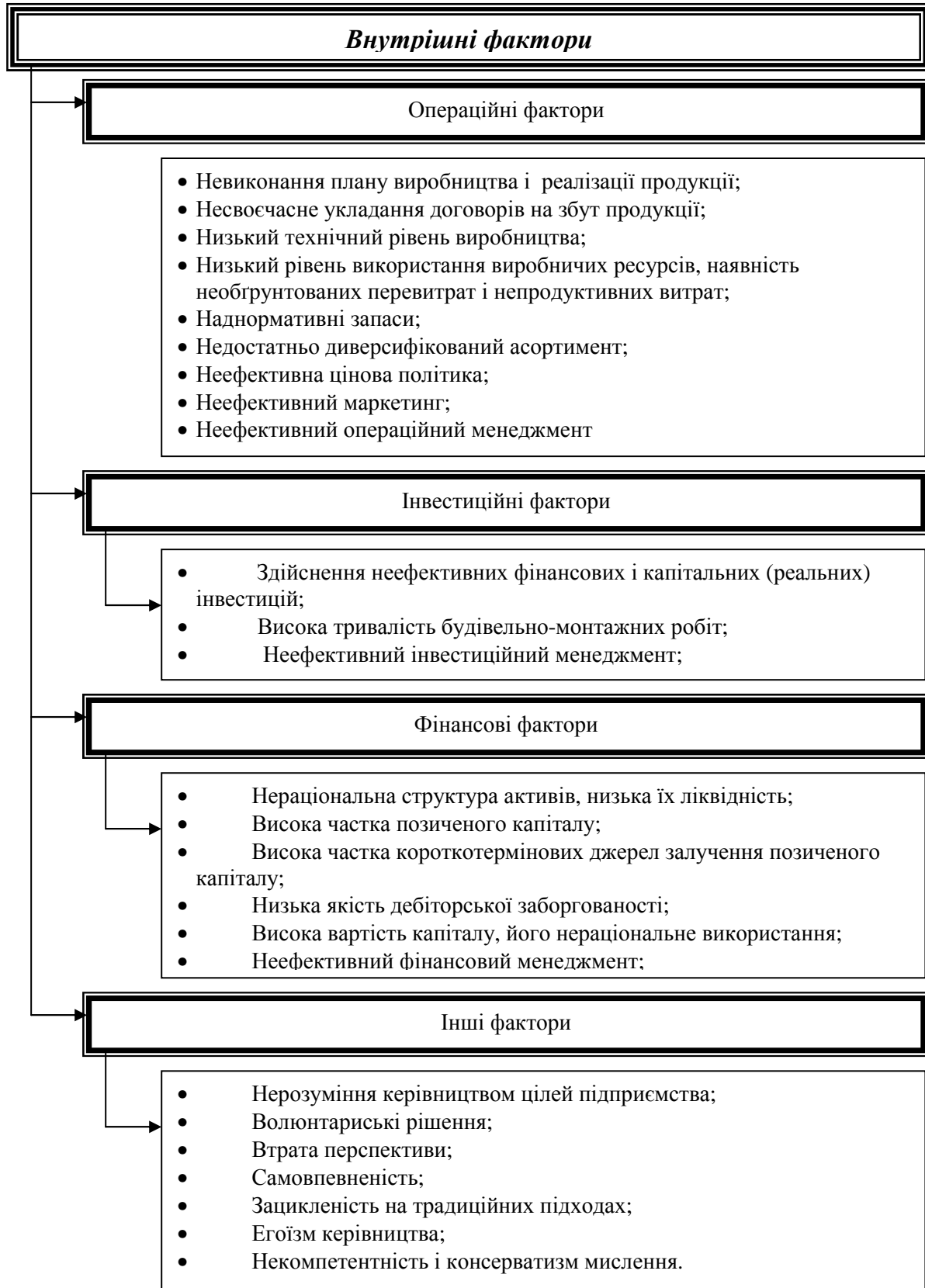
3. Попередня оцінка масштабів кризового фінансового стану підприємства.

4. Виявлення і оцінка основних факторів, які зумовлюють кризовий

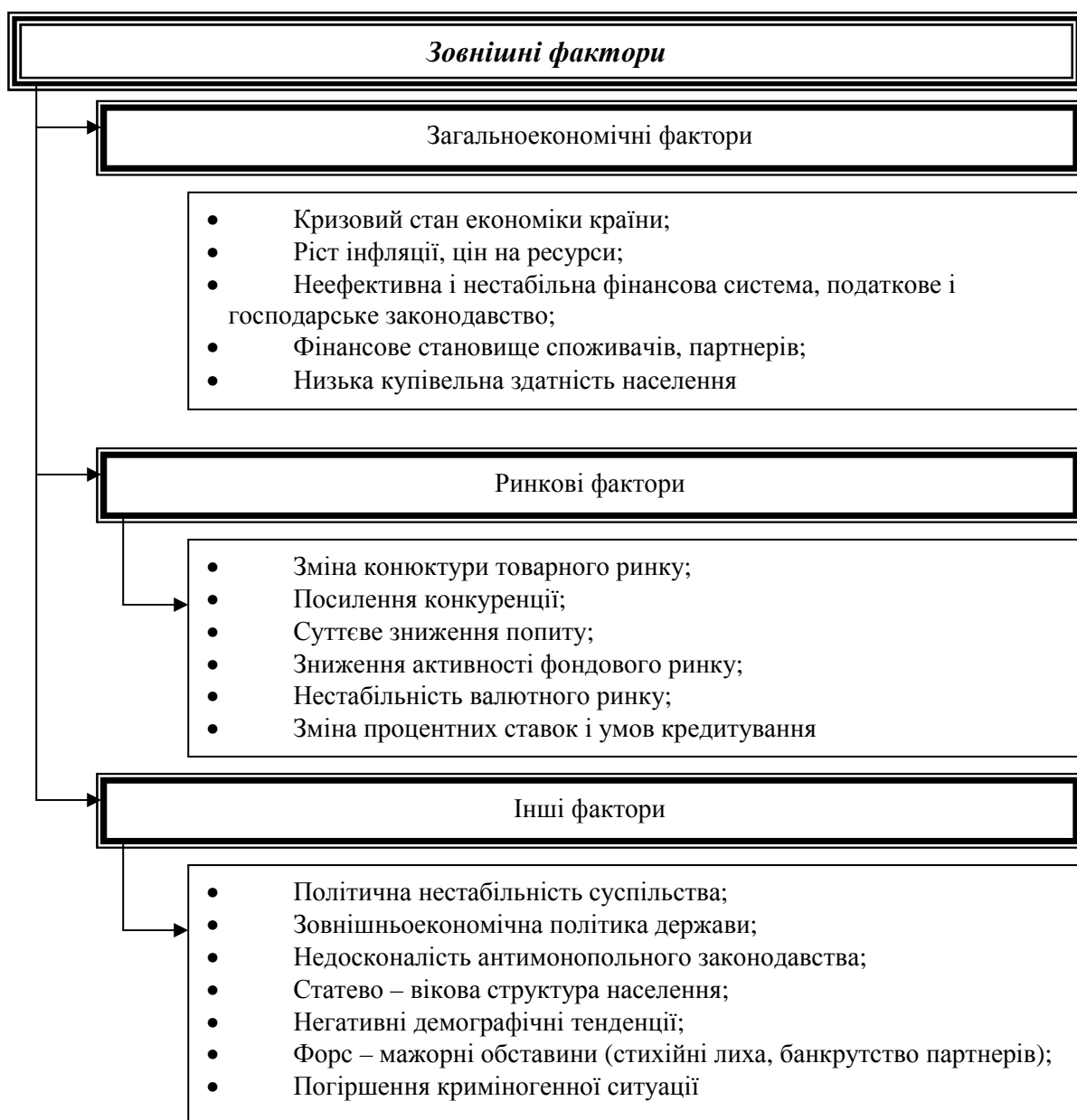
стан підприємства.

Передумовою виникнення банкрутства є взаємодія різноманітних факторів, що мають об'єктивний і суб'єктивний характер і зумовлюється операційною, інвестиційною і фінансовою діяльністю підприємства Їх можна систематизувати таким чином (рис. 11.1, 11.2

Внутрішні передумови виникнення банкрутства

Зовнішні фактори, які обумовлюють кризовий фінансовий стан розвитку підприємства

5. Оцінка терміновості реагування на окремі кризові явища в фінансовому розвитку підприємства і розробка заходів фінансової стабілізації підприємства.

2. Шляхи оздоровлення суб'єктів господарювання

Внутрішня фінансова стабілізація в умовах кризової ситуації здійснюється за такими етапами:

Ліквідація неплатоспроможності, тобто відновлення здатності підприємства здійснювати платежі за своїми невідкладними фінансовими зобов'язаннями.

Механізм фінансової стабілізації може включати:

а/ ріст позитивного грошового потоку

б/ прискорене скорочення розміру фінансових зобов'язань.

Відновлення фінансової стійкості підприємства.

Збільшити обсяг власних фінансових ресурсів можна за рахунок:

- правильної цінової політики, що забезпечує додатковий розмір операційного прибутку;
- раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів;
- скороченні витрат і підвищення ефективності основного виробництва, відмова від деяких видів діяльності, що обслуговували основне виробництво (будівництво, ремонт, транспорт і ін.) і перехід до послуг спеціалізованих організацій;
- більш повного використання виробничих потужностей;
- підвищення якості продукції;
- проведення прискореної амортизації активної частини основних засобів з метою росту обсягу амортизаційного потоку; своєчасної реалізація майна з високим рівнем зношеності, або майна, що не використовується;
- додаткової емісії акцій чи залучення додаткового пайового капіталу; збільшення частки реінвестованого прибутку і т.п..

Скорочення необхідного рівня споживання власних фінансових ресурсів

можливе при:

- зниженні інвестиційної активності підприємства;
- збільшення капіталізованої частки чистого прибутку;
- здійснення дивідендної політики, що відповідає кризовому фінансовому розвитку підприємства (відкладення розрахунків за нарахованими

дивідендами і процентами до завершення фінансової стабілізації підприємств);

- зниження розміру відрахувань, що здійснюються за рахунок прибутку та інших заходів, що дозволяють збалансувати грошові потоки в довгостроковому періоді.

Забезпечення фінансової рівноваги в довготривалому періоді.

Механізм фінансової стабілізації в довготривалому періоді базується на моделі стійкого економічного росту підприємства.

Розрахунковий показник моделі, коефіцієнт стійкості економічного росту відображає оптимальне значення можливого приросту обсягу реалізації при незмінних параметрах моделі (фінансовій стратегії). *Будь-яке відхилення від оптимального значення буде або вимагати додаткових фінансових ресурсів, що може порушити фінансову стійкість або буде вести до створення додаткового обсягу власних фінансових ресурсів, не забезпечуючи їх ефективного використання в операційній діяльності.*

Таким чином, модель стійкого економічного росту є регулятором оптимальних темпів росту обсягу операційної діяльності (приросту обсягу реалізації) чи в оберненому варіанті - регулятором основних параметрів фінансового розвитку, які відображаються системою коефіцієнтів. Вона дозволяє закріпити досягнуту на попередніх етапах антикризового управління рівновагу в довгостроковій перспективі його економічного розвитку. Змінюючи параметри моделі у зв'язку із зміною умов діяльності підприємства, можна досягнути оптимальних темпів його розвитку не порушуючи фінансової рівноваги.

3. Необхідність проведення санації.

Санація - система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом *кредитування, реструктуризації підприємства, боргів та*

(або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Санація підприємства здійснюється в таких основних випадках:

– до ініціювання кредитором справи про банкрутство, якщо підприємство намагаючись вийти із кризового стану хоче використати зовнішню допомогу по своїй ініціативі;

– якщо саме підприємство, звернувшись в господарський суд з заявою про своє банкрутство, одночасно пропонує умови своєї санації (такі випадки санації найбільш характерні для державних підприємств);

– якщо рішення про проведення санації виносить господарський суд за пропозиціями бажаючих задовольнити кредиторів боржника і погасити його зобов'язання перед бюджетом.

Санаційна процедура є складним процесом, що вимагає ефективного фінансового управління на всіх стадіях його здійснення.

Таке управління здійснюється на підприємстві за наступними етапами:

1. Визначення доцільності і можливості проведення санації.

2. Обґрунтування концепції санації.

Розрізняють наступальну і оборонну концепцію санації.

3. Визначення напрямків здійснення санації

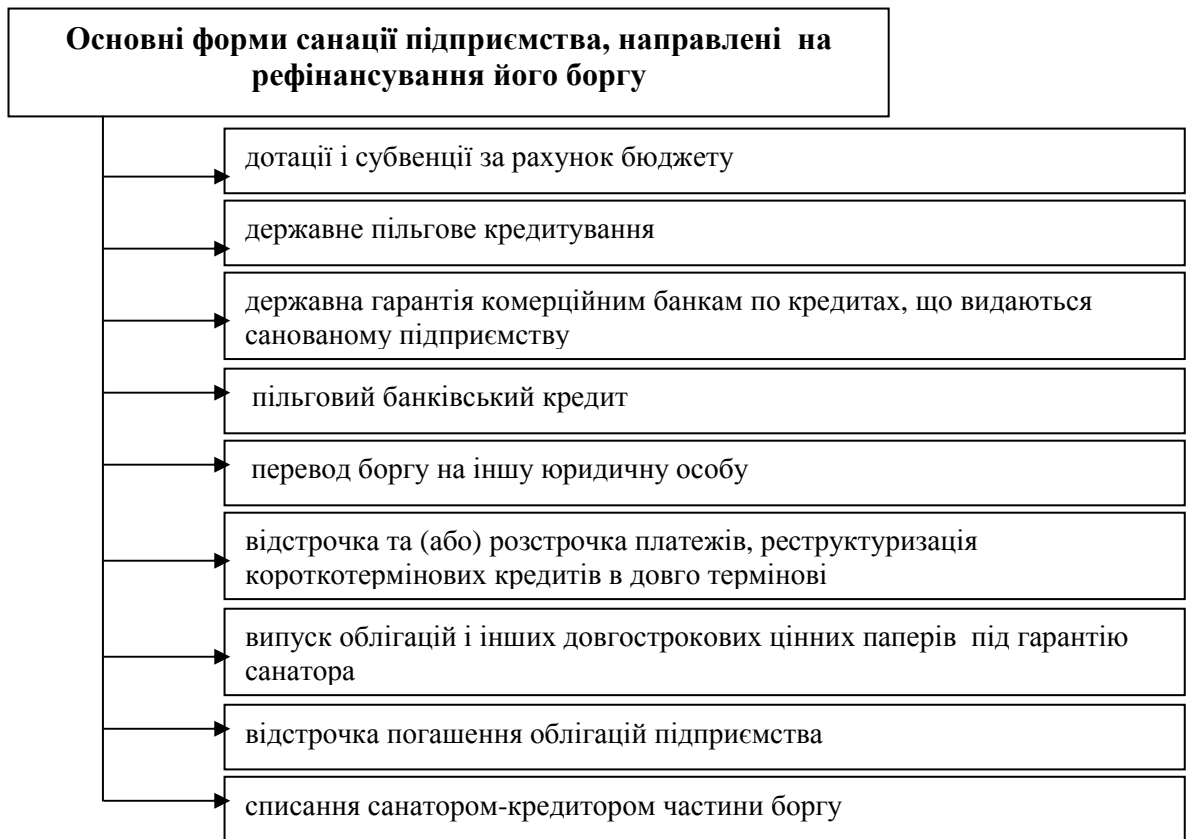
В залежності від масштабів кризового стану і прийнятої концепції санації розрізняють два основних напрямки її здійснення:

– Санація підприємства направлена на рефінансування боргу підприємства.

– Санація, направлена на реструктуризацію підприємства.

4. Вибір форми санації (рис.11.3, рис. 11.4)

Форма санації безпосередньо характеризує той механізм, з допомогою якого досягаються її основні цілі. Ці форми визначаються в рамках конкретного напрямку санації з врахуванням особливостей кризової ситуації підприємства.

Рис. 11.3. Форми санації підприємства, направлені на рефінансування його боргу

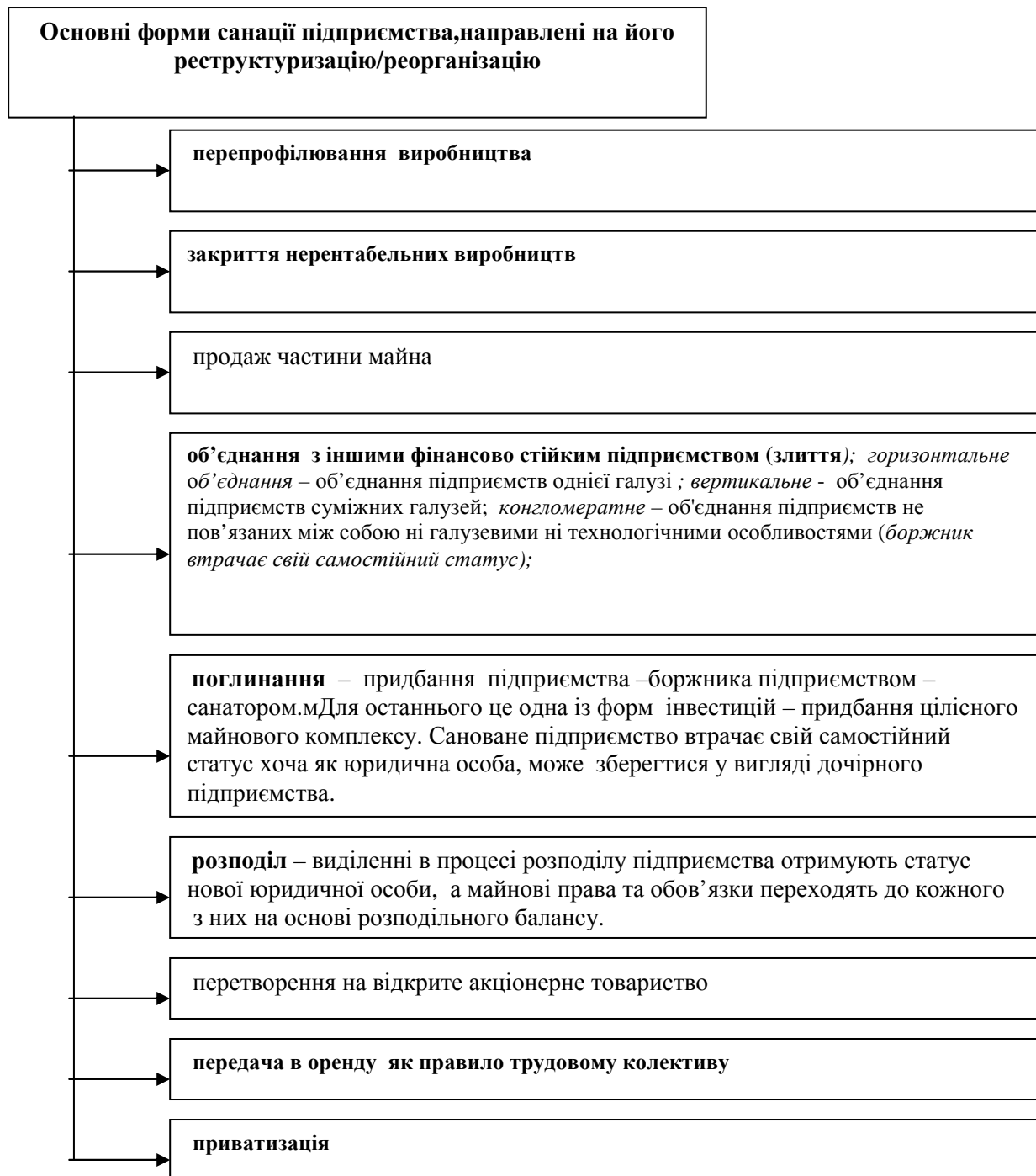
5. Підбір санаторів.

При формах санації, що направлені на рефінансування боргу, основними санаторами можуть бути:

- власники підприємства /в т.ч. і державні органи - по підприємствах державної форми власності;
- кредитори підприємства;
- комерційний банк, що здійснює обслуговування підприємства.

При формах санації, направлених на реструктуризацію підприємства, основними санаторами можуть бути:

- власники підприємства;
- підприємства-кредитори;
- сторонні господарюючі суб'єкти - юридичні особи;
- трудовий колектив санованого підприємства.

Рис. 11.4. Форми санації підприємства, направлені на його реструктуризацію / реорганізацію

6. Підготовка бізнес плану санації

Бізнес-план розробляється представниками санатора, підприємства-боржника і незалежної аудиторської фірми.

7. Розрахунок ефективності санації

Ефективність санації визначається шляхом оцінки співвідношення результатів (ефекту) і затрат на її здійснення.

8. Затвердження бізнес-плану санації

Після розгляду проекту бізнес-плану санації з розрахунком його ефективності всіма зацікавленими особами він затверджується їх представниками і приймається до виконання.

9. Моніторинг реалізації процесу санації

Моніторинг включає систему поточного і оперативного контролю і забезпечується фінансовою службою підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Багров В.П., Багрова І.В. Економічний аналіз: Навч.посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 160 с.
2. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навчальний посібник для студентів ВУЗів / О.Я. Базилінська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 328 с.
3. Бланк І.А. Управление прибылью. -К.: "НИКА-Центр", 2000, - 544 с.
4. Бланк И А. Управление использованием капитала. К.: "НИКА-Центр", 1999.-656 с
5. Банк В. Р. Финансовый анализ: учеб. пособие / Банк В. Р., Банк С. В., Тараскина А. В. – М. : Проспект, 2009. – 347 с.
6. Бланк І.А. Управление формированием капитала. -К.: "НИКА-Центр", 2000.-512 с.
7. Бланк І.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр, 1999. – 528 с.
8. Бланк І.А. Финансовый менеджмент. Учебный курс. -К: "НИКА-Центр", 1999. -528 с.
9. Бланк І.А, Гуляєва Н.М. Інвестиційний менеджмент:Підручник. – К.:Нац.торг-економ.ун-т, 2003. – 398 с.
- 10.Боди, Зви, Кейн, Алекс, Маркус, Алан. Принципы инвестиций. – 4-е издание: Пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. – 984 с.
- 11.Бочаров В.В. Финансовый анализ. – СПб : Питер, 2003. – 240 с.
- 12.Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник / За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. – 5-те вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 726 с.
- 13.Грабовецький Ю. Є. Економічний аналіз: Навч.посіб. / Грабовецький Б. Є. – К.: ЦУЛ, 2009. – 256 с.
- 14.Деева Н. М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Н. М. Деева, О. І. Дедіков – К. : ЦУЛ, 2007. – 328 с.
- 15.Економічний аналіз діяльності промислового підприємства: Навчальний посібник для ВНЗ / Н.В.Тарасенко та ін. – Л.: Новий світ, 2003. –

480 с.

16.Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит». / За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 680 с.

17.Зянько В. В. Фінансовий аналіз і звітність. / Зянько В. В., Єпіфанова І. Ю. – Вінниця : ВНТУ, 2008. – 83 с.

18.Зятковський І.В. та ін. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навчальний посібник.- Тернопіль. Економічна думка. – 2003. – 356 с.

19.Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. пос.– К: МАУП, 2000.– 152 с.

20. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч.посібник. – К.: Т-во “Знання”. КОО, 2000. – 378 с.

21.Костенко Г.Д., Підгора Е.О., Рижиков В.С., Паньков В.А. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: Навч.посібник. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.

22.Костирко Р. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Р. О. Костирко. – Х.: Фактор, 2007. – 784 с.

23.Костырко Р. А. Финансовый анализ: Учеб. пособие / Костырко Р. А. – Харьков : Фактор, 2007. – 784 с

24.Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз: підручник для студентів вузів. / Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. – К. : ЦУЛ, 2008. – 392 с

25. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз . Підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К., Центр учбової літератури, 2008 – 392 с.

26.Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

27.Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.

28.Литвин Б. М. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Б. М. Литвин, М. В. Стельмах. – К.: «Хай-Тек Прес», 2008. – 336 с.

29.Математические методы анализа экономики: Краткий курс / А.В.Монахов и др. – СПб.: ИД Питер, 2001. – 176 с.

30.Мельник В.М. Основи економічного аналізу: Короткий теоретико-

методологічний курс. – Навч. посібник. – К.: Кондор. – 2003. – 128 с.

31. Мних Є.В. Фінансовий аналіз: підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 536 с.

32. Мошенський С. З. Економічний аналіз. Підручник для студентів вузів. – 2-е вид., доп. і перероб. / Мошенський С. З., Олійник О. В. – Житомир : Рута, 2007. – 704 с

33. Національні стандарти бухгалтерського обліку // Все про бухгалтерський облік. – 21.02. 2007. - №18 (1295).

34. Несторенко Ж.К., Череп А.В. Економічний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства : Навч. посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2005.- 122 с.

35. Пархоменко В. Річна фінансова звітність підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007.- №. 1. – С. 3-21.

36. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник/ В.О.Подольська, О.В.Яріш. – К.: ЦНЛ, 2007. – 488 с.

37. Ричард Томас. Количественные методы анализа хозяйственной деятельности: Пер. с англ. – М.: Дело и сервис, 1999. – 432 с.

38. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие. – 7-е изд., испр. – Мн.: Новое знание, 2002. – 704 с.

39. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. – 3-тє вид., випр. і допов. – К.: Знання, 2007. – 2007. – 668 с.

40. Салила С.Я., Дацій Н.В., Корецька С.О. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 210 с.

41. Серединська В.М., Загородна О.М., Білоус О.С. Федорович Р.В. Економічний аналіз. – Тернопіль : Видавництво Астон, 2007. – 416 с.

42. Стратегічний аналіз у бізнесі: Навч. посібн. / За ред. К.І.Редченко – Л.: Новий світ, 2003. – 296 с.

43. Стратегічний аналіз: Навч.-метод. посібник / За ред. Головка. – К.: КНЕУ, 2002. – 198 с.

44. Теория анализа хозяйственной деятельности: Учебник / В.В.Осмоловский, Л.И. Кравченко, Н.А.Русак и др.; под общ. ред.

В.В.Осмоловского. – Мн.: Новое знание, 2001. – 318 с.

45. Теорія економічного аналізу. Підручник / В.М.Серединська, О.М.Загородна Р.В. Федорович. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. – 368 с.

46. Федорович Р.В., Загородна О.М., Серединська В.М. Фінансовий аналіз. навчально-методичний посібник. – Тернопіль: ТАНГ, 2001. – 149 с.

47. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / [Буряк П.Ю., Васьківська К.В., Ясіновська І.Ф., Пасінович І.І.]. – Л. : Вид. Ліга-Прес, 2011. – 308 с.

48. Фінансово-економічний аналіз. Підручник / Буряк П.Ю., Римар М.В., Бець М.Т. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 528 с.

49. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз: Підручник для студентів вузів / Цал-Цалко Ю. С. – К.: ЦУЛ, 2008. – 566 с.

50. Цигилик І.І., Кропельницька С.О., Мозіль О.І. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства : Навч.посібник. – Центр навчальної літератури, 2004. – 123 с.